

Att stärka litteraturens ställning

En analys av litteraturområdet
i Örebro län

Region Örebro län

Att stärka litteraturens ställning
En analys av litteraturområdet i Örebro län
Författare: Peter Almerud

Region Örebro län
Diariennr: 16RS5544
2017-06-01

Vid eventuella frågor om rapportens innehåll kontakta:
kultur@regionorebrolan.se

Innehåll

1.	Inledning	5
2.	Det litterära systemet.....	6
3.	Den statliga litteraturpolitiken.....	13
4.	Läs- och litteraturfrämjande	15
5.	Region Örebro läns kulturplaner	20
6.	Författarna	25
7.	Förlagen	30
8.	Bokhandeln.....	35
9.	Biblioteken	40
10.	Folkbildningen	56
11.	Föreningar	63
12.	Örebro universitet	66
13.	Medier.....	68
14.	Litterära evenemang.....	71
15.	Övriga aktörer	78
16.	Att stärka litteraturens ställning.....	80
	Bilaga. Författare i Örebro län.....	92

1. Inledning

Syftet med den här rapporten är att göra en kartläggning av litterära aktörer i Örebro län som grund för en diskussion om åtgärder som kan främja litteraturen i länet med betoning på litteratur som konstform. Bakgrunden är att litteratur och läsfrämjande 2015 blev en del av kultursamverkansprocessen, alltså arbetet med regionala kulturplaner och dialogen mellan regionerna och Statens kulturråd om fördelningen av statens bidrag till regional kulturverksamhet. Därmed fördes litteratur och läsfrämjande också in som ett utvecklingsområde i Region Örebro läns kulturplanearbete.

Rapporten består av 16 avsnitt. Efter inledningen följer avsnitt om det litterära systemet, den statliga litteraturpolitiken, läs- och litteraturfrämjande och Region Örebro läns kulturplaner. På det följer själva kartläggningen med avsnitt om i tur och ordning författarna, förlagen, bokhandeln, biblioteken, folkbildningen, föreningar, Örebro universitetet, medier, litterära evenemang och övriga aktörer. Rapporten avslutas med några förslag om hur det litterära systemet i länet skulle kunna stärkas.

Ambitionen har varit att i rapporten använda begreppet litteratur i vid bemärkelse och omfatta inte bara tryckta böcker utan även berättande i andra former som har ordet som grund, till exempel estradpoesi, muntligt berättande och låttexter. Tiden har dock inte tillåtit en bredare kartläggning utan begreppet författare har i rapporten i stort sett kommit att begränsas till någon som har gett ut en bok; rapporten lyfter dock fram estradpoesin. Den har inte heller tillåtit mer än enstaka intervjuer med författare, förlag och bokhandlare om hur de ser på sin situation, med studieförbunden om hur de ser på hinder och möjligheter när det gäller att arbeta med litteraturfrämjande verksamhet. Det har inte heller funnits utrymme att närmare definiera lokaltidningarnas, lokalradions och lokal-tv:s roll i regionens litterära system. En kartläggning av skolans och Kulturskolans arbete med litteratur har legat utanför mitt uppdrag.

2. Det litterära systemet

I rapporten använder jag mig av begreppet *det litterära systemet* och en modell för hur det litterära systemet fungerar. Begreppet det litterära systemet myntades på 1950-talet av den franske litteratursociologen Pierre Escarpit, som urskilde olika kretslopp i produktionen, distributionen och konsumtionen av litteratur.¹ Escarpits modell var i hög grad närvarande i arbetet med 1968 års litteraturutredning, som kom med sitt betänkande 1974 och som låg till grund för den litteraturpolitik som riksdagen beslutade om som en del av de stora kulturpolitiska besluten 1974 och 1975. Escarpits modell har senare vidareutvecklats av den svenske litteratursociologen Lars Furuland² och Lars Furulands modell har utvecklats av den norske kultursociologen Per Mangset, som tillämpar sin modell på hela det kulturella systemet³.

Ibland används begrepp som *litteraturområdet* eller *det litterära fältet* istället för det litterära systemet. Ett skäl till att jag i rapporten valt att använda systembegreppet är att det tydliggör att systemet fungerar som ett kommunicerande kärl, att det olika delarna i systemet hänger samman och är beroende av varandra, vilket till exempel innebär att om en aktörs roll förändras, om en ny aktör tar plats i systemet eller om en aktör försvinner ur systemet påverkar det de andra aktörernas roller. Det är viktigt att ha i minnet vid till exempel kulturpolitiska beslut, eftersom besluten annars kan få både oväntade och oönskade konsekvenser.

Mangsets modell

Utvecklingen på bokmarknaden har gjort Escarpits modell av det litterära systemet något föråldrad, främst genom att de olika kretslopp som Escarpit urskiljer har tenderat att smälta samman, även om det i viss utsträckning fortfarande är relevant att prata om olika kretslopp. För analysen av det litterära systemet i länet har jag därför använt mig av en modifierad version av Per Mangsets modell av det kulturella systemet. Till skillnad från Escarpits modell har den inte ambitionen att urskilja olika kretslopp utan har istället fokus på att identifiera de olika aktörerna i systemet och definiera deras roller.

Modellen ser det kulturella systemet som en kommunikationsprocess med en sändare (produktionsledet), en kanal (distributionsledet) och en mottagare (konsumtionsledet). I relationen mellan de olika leden finns olika feedbackfunktioner och det finns ett samspel mellan det kulturella systemet och till exempel det politiska systemet, det

¹ Escarpit, Pierre, *Litteratursociologi*, Stockholm 1970.

² Se t.ex. Furuland, Lars, "Litteratur och samhälle. Om litteratursociologin och dess forskningsfält", i Lars Furuland och Johan Svedjedal, *Litteratursociologi* (1997).

³ Mangset, Per, *Kulturliv og forvaltning*, Oslo 1992.

ekonomiska systemet, den sociala strukturen och olika värdesystem som gör att de olika systemen påverkar varandra.

I de olika leden finns en lång rad olika aktörer som har olika roller och intressen och som samspelar med varandra. Aktörerna kan delas upp i primära och sekundära aktörer. Primära aktörer är direkt involverade i produktionen eller distributionen, till exempel författare, förlag, bokhandel och bibliotek. Sekundära aktörer försöker att på olika sätt påverka villkoren och därmed också maktbalansen i det kulturella systemet, till exempel kulturpolitiska strukturer, branschorganisationer och intresseorganisationer.

De primära aktörerna i både produktionsledet och i distributionsledet kan delas upp i tre kategorier utifrån de villkor de verkar under:

- Privat, kommersiell och marknadsbaserad kulturproduktion, som i stort sett klarar sig utan offentliga bidrag. En del av dessa aktörer får offentliga bidrag, men de avgör själva om de vill söka dessa bidrag eller inte och de är inte beroende av dem för sin överlevnad. Hit hör till exempel författarna, förlagen och bokhandeln. Kulturpolitiken har ett mycket litet inflytande över aktörerna i denna kategori och den påverkan som finns sker främst genom riktlinjer vid bidragsgivning.
- Traditionell kulturproduktion som inte klarar sig utan ett omfattande offentligt stöd, till exempel merparten av den teater, opera och klassik konsertmusik som produceras. Hit hör folkbiblioteken, men utöver dessa finns det få aktörer inom denna kategori i det litterära systemet. Kulturpolitiken har stort inflytande på aktörerna inom denna kategori, dels genom huvudmannaskap, dels genom riktlinjer vid bidragsgivning.
- En omfattande kulturproduktion inom den tredje sektorn eller det civila samhället, ofta knuten till frivilliga kulturorganisationer och ofta med ett starkt ideellt inslag. Hit hör till exempel amatörkulturen, föreningslivet och folkbildningen. Också här finns offentliga bidrag, men det stora inslaget av ideellt arbete gör att självfinansieringsgraden och därmed friheten att själv bestämma över sin verksamhet är stor. Det finns också en stark tradition inom politiken att inte låta bidragen till den tredje sektorn styra innehållet i dessa aktörers verksamhet. Det finns dock en tendens att ökande krav kopplas till bidragen.

Även om kulturpolitiken har ett litet direkt inflytande över aktörerna i den första och även den tredje kategorin kan dessa aktörer ändå påverkas av att olika kulturpolitiska initiativ påverkar balansen i systemet.

Det litterära systemet som en pyramid

I en rapport om popmusiken som Livemusik Sverige, MoKS – Musik- och Kulturföreningarnas samarbetsorganisation samt Studieförbundet gav ut 2016⁴ beskriver man popmusikens fält på ett sätt som är relevant också för det litterära systemet, nämligen i form av en pyramid med en bas, ett mellanlager och en topp. I basen finns den infrastruktur som gör att människor kan lära sig spela instrument och börja spela tillsammans med andra. Här menar man att Sverige med musikskolorna och studieförbunden har en bra infrastruktur. I toppen av pyramiden finns spetsen, den del som har den kommersiella bärkraften och kan betraktas som näringsliv. Här finns den musikexport och de livesatsningar som drar in flera miljarder kronor. Mellanlagret kopplar ihop basen och toppen. Här finns de aktörer som lämnat basnivån men inte nått hela vägen upp till toppskiktet. De aktörer som lämnar basnivån för mellanlagret har dock sällan en kommersiell bärkraft som är tillräcklig för att de ska klara sig på marknadens villkor. Samtidigt saknas i stor utsträckning en kulturpolitisk stödstruktur i mellanlagret. Det här tomrummet behöver man fylla menar författarna till rapporten. ”Vi tror att det finns mycket mervärde att hämta i pyramidens mittendel – såväl kulturellt som ekonomiskt och socialt. Små och mellanstora festivaler, klubbarrangörer och andra livescener är viktiga för Sverige. Ett rikt, brett och levande kulturliv ökar en Orts attraktionskraft, stimulerar kringförsäljning, skapar oväntade möten och stärker samhällets sammanhållning. Dessutom kan fler nå längre med rätt stöd och en bättre infrastruktur – i pyramidens mittendel.”⁵

Om man applicerar pyramiden på produktionsledet i det litterära systemet består pyramidens bas av viss skapande verksamhet i skolan samt skriververkstäder och liknande aktiviteter i folkbibliotekens och studieförbundens regi. Till det kommer informella skrivarnätverk i sociala medier. Det finns alltså ett embryo till en infrastruktur, men skriververksamheten finns bara i marginalen av både bibliotekens och studieförbundens verksamhet och mestadels inte alls i kulturskolans. I mellanlagret finns skriverutbildningar vid folkhögskolor och vid akademien, författare som har skrivande som hobbyverksamhet eller som på olika sätt försöker kvalificera sig för att nå pyramidens topp, olika former av egenutgivning, små förlag som drivs på fritiden vid sidan av en annan yrkesverksamhet liksom tidningar, tidskrifter och etermedier som till stor del drivs på ideell basis. På några håll finns också formella och informella nätverk av författare, till exempel författarsällskap. Det saknas i hög grad stödfunktioner och infrastrukturen är svag. I toppen av pyramiden finns de etablerade författarna och förlagen och deras organisationer liksom

⁴ Vi fortsätter spela pop(men vi håller på att dö), <http://www.studieforamjandet.se/Documents/RIKSF%C3%96RBUNDET/Kultur/Musikrapport%20Vi%20forts%C3%A4tter%20spela%20pop.pdf>

⁵ Vi fortsätter spela pop(men vi håller på att dö), s. 6.

stödstrukturer som Statens kulturråd, Författarfonden och Författarcentrum. Aktörerna i basen och mellanlagret finns spridda över hela landet medan aktörerna i pyramidens topp är koncentrerade till storstäderna och framför allt till Stockholm.

Det litterära systemet som kulturell näring

Under de senaste åren har kulturpolitiken haft allt mer fokus på kulturella och kreativa näringar. Region Örebro län har till exempel inlett ett samarbete med Örebro universitet och Örebro kommun för att utveckla ett kulturellt innovationscenter med fokus på kulturella och kreativa näringar.⁶

Begreppet kulturella och kreativa näringar har under senare år hamnat allt mer i fokus. Innan begreppet Kulturella och kreativa näringar myntades användes istället begreppet upplevelseindustri och numera talar man allt oftare om kreativ sektor. De olika begreppen har dock en likartad betydelse. Bakgrunden till både kulturdebattens och politikens allt större fokus på de kulturella och kreativa näringarna är en växande kunskap om kulturens allt större ekonomiska betydelse för samhället. Begreppet sätter också kultur som företagande i fokus och därmed även kulturföretagandets villkor.

Något som skiljer de kulturella och kreativa näringarna från andra näringar är att de genererar produkter vars värde skapas med hjälp av symboler, historier, föreställningar, idéer, information, drömmar, känslor och tillstånd. Kärnvärdet är möjligheten att uppleva någonting. Upplevelsen är individuell och påverkas av förförståelse, tidigare erfarenheter och sociala sammanhang. I sin analys av de kulturella och kreativa näringarna laborerar kulturekonomen David Throsby med begreppen konstfältet eller kärnan, de kulturella näringarna och de kreativa näringarna. Konstfältet består av konstarnas och kulturarvet. De aktiviteter som pågår inom konstfältet är icke industriella och genererar verk som är möjliga att copyrightskydda. De kulturella näringarna är det som i allmänhet kallas kulturindustrin, inklusive distributionskanalerna, till exempel bokförlagen, bokhandeln, gallerierna, filmproducenterna och musikindustrin. De kulturella näringarna tillhör tillsammans med konstfältet kulturektorn. De kulturella näringarna använder sig av verk som är skapade inom konstfältet och de kulturella näringarnas aktivitet genererar massproducerade och masskommunicerade produkter som är copyrightskyddade. Kreativa näringar slutligen innehåller aktiviteter, som inte är direkt kopplade till kulturella varor och produkter men som innehåller moment som kan hänföras till kulturella aktiviteter, till exempel design, mode, grafisk produktion, arkitektur, reklam och till viss del turism. Throsby illustrerar förhållandet mellan konstfältet, de kulturella näringarna, de kreativa näringarna och samhällsekonomin

⁶ Det här utvecklar vi tillsammans! Örebro läns kulturplan 2016-2019, s. 22.

genom ett antal koncentriska cirklar, där den innersta är konstfältet, kärnan. Utanför den finns de kulturella näringarna, som alltså bygger på aktiviteter i konstfältet. Nästa ring är så de kreativa näringarna, som till stor del bygger på de kulturella näringarna. Och i både konstfältet, de kulturella näringarna och de kreativa näringarna genereras värden som tillförs samhällsekonomin.

Ett konkret exempel på den här relationen är att en författare skriver ett bokmanus (konstfältet). Detta manus fångas upp av ett förlag som producerar en bok eller en filmproducent som producerar en film utifrån manuset (de kulturella näringarna). När det visar sig att boken eller filmen får stort genomslag hos publiken lanserar en aktör inom turismen ett paket med vandringar i bokens eller filmens fotspår kombinerat med till exempel transport och boende och kanske även andra aktiviteter (de kreativa näringarna). Det kan till exempel vara ett manus av författaren Maria Lang som blir en bok som också blir en film. Med utgångspunkt från boken och filmen bygger man upp en litterär turism med olika aktiviteter med koppling till Maria Lang och hennes böcker men kanske också andra aktiviteter som man bedömer lockar turister.

Kulturföretaget

Förutsättningar för framgång inom de kulturella och kreativa näringarna är naturligtvis tillgång till relevant kompetens och infrastruktur men den grundläggande förutsättningen är aktiviteterna i konstfältet. Utan dem finns helt enkelt inte någon grund för aktiviteter inom de kulturella och kreativa näringarna. Satsningar på att förbättra villkoren för författare i regionen liksom satsningar på att stärka litteraturens infrastruktur har därför stor betydelse om man vill stärka de kulturella och kreativa näringarna i regionen.

Författarna, förlagen och bokhandeln i länet bedriver ofta sin verksamhet i form av företag. Det finns också andra aktörer i länets litterära system som bedriver sin verksamhet som företag.

David Karlsson och Lotta Lekvall studerade för ett antal år sedan kulturföretagen och deras villkor.⁷ De konstaterade att:

- 30 procent av dem som är verksamma inom kultursektorn är egenföretagare jämfört med 14 procent i genomsnitt.
- Sektorn domineras av småföretag (mindre än 10 anställda) och mikroentreprenörer. Antalet mikroentreprenörer ökar.

⁷ Karlsson, David, och Lekvall, Lotta, *Den ofrivillige företagaren*, Nätverkstan Kultur i Väst (2002).

Finns som pdf-fil på <http://www.framtidenskultur.se/denofrivillige.pdf>

- Kultur är en verksamhet som är ekonomiskt lukrativ för ett fåtal men där flertalet har mycket låga inkomster.

De konstaterade också att kulturföretaget har två tyngdpunkter, dels ett konstnärligt kunnande, dels ett ekonomiskt och administrativt kunnande. Båda kompetenserna är nödvändiga för ett kulturföretag och ofta finns båda hos en och samma person, men det finns också många konstnärer som har ett stort konstnärligt kunnande men som saknar ekonomiskt och administrativt kunnande och inte heller har någon ambition att skaffa sig det.

De urskilde också ett antal specifika villkor för kulturföretaget. Några var dessa:

- Kulturföretagarnas självbild är ofta att de är "ofrivilliga" företagare, det vill säga att de inte har valt företagandet aktivt utan "tvingats" bli företagare för att kunna utöva sin konstnärliga verksamhet.
- Kulturföretagarens marknad fungerar inte som andra marknader utan balanserar mellan två motpoler – ekonomisk logik och kulturell logik eller ekonomiskt kapital och kulturellt kapital. För att erhålla kulturellt kapital kan det ibland vara nödvändigt att avsäga sig det ekonomiska. Den konstnärliga ekonomin har därför en "dubbel karaktär".
- Skapandet av konst och kultur styrs inte av marknadens efterfrågan utan ett kulturföretag är produktorienterat, inte marknadsorienterat.
- Ett kulturföretag måste ständigt skapa nytt och ta nya risker för att inte hamna i ett konstnärligt bakvatten.
- Konstupplevelser följer en ackumulerande logik. Ju mer man ser, desto mer vill man också se. Marknaden blir därför aldrig mättad.
- Kvalitet och lönsamhet går inte hand i hand.
- Kunskapen är ofta personrelaterad vilket sätter gränser för omfattningen av produktionen.

Det ställs därför speciella krav på den som vill arbeta som kulturföretagare (eller som anser sig tvingad till det). Det är inte heller uteslutet att det finns särdrag för kulturföretagandet inom olika konstarter. I ett litteraturfrämjande perspektiv är det därför viktigt att litteraturområdet får en framträdande plats i den behovs- och omvärldsanalys som planeras inom ramen för det samarbete som Region Örebro län inlett med Örebro universitet och Örebro kommun för att utveckla ett kulturellt innovationscenter med fokus på kulturella och kreativa näringar och att såväl författare som förlag och bokhandel involveras i utvecklingsarbetet med innovationscentret.

Den regionala litteraturen

Lars Furuland har i flera sammanhang diskuterat den regionala litteraturen och frågan om lokalt kulturliv kontra centralt kulturutbud. Han pekar på att lokalsamhället tar emot ett enormt inflöde av fiktionsmaterial utifrån, material som är producerat av internationell underhållningsindustri eller är framställt i våra egna massmedier. Han menar att det här flödet i stor utsträckning är ”underhållande fiktion – det vill säga skönlitteratur i vid mening” och att vad han kallar de berättande långserierna ”har blivit vår tids folklitteratur”. Vidare pekar Furuland på att ansvaret för bokval och bokutgivning flyttats mot den litterära institutionens centrum, både ekonomiskt och geografiskt, och han lägger till att också folkbibliotekens sambindningssystem i viss mån verkar i samma riktning, ”mot en mer nyhets- och trendkänslig bokutgivning”.⁸ Man skulle kunna lägga till att mediekoncentrationen verkar i samma riktning. En lång rad lokala tidningar har lagts ner. De som finns kvar har i allmänhet integrerats i stora mediekoncerner och litteraturbevakningen har både centraliserats och fått mindre resurser; till exempel har recensionsverksamheten i stora delar av lokalpressen nästan upphört. Det har lett till att många författare som bor utanför storstadsområdena och inte minst utanför Stockholm har hamnat i medieskugga.

Utvecklingen har förutom koncentration inneburit polarisering. De stora aktörerna har blivit allt färre och allt större och de små aktörerna har blivit allt fler och allt mindre. Vi har å ena sidan fått allt färre och allt större mediekoncerner med mycket stor makt över produktionen och distributionen av inte minst fiktion i olika format. Vi har å andra sidan ett ökande antal små producenter, till exempel författare som väljer att ge ut sina böcker på eget förlag, antingen för att de inte passar in i de stora förlagens koncept eller för att de vill ha kontroll över de texter de producerar.

Den här utvecklingen innebär att flera av aktörerna i det regionala litterära systemet har försvagats, något som är viktigt att ha i åtanke i ett regionalt kulturpolitiskt perspektiv.

⁸ Furuland, Lars, ”Litteratur och samhälle. Om litteratursociologin och dess forskningsfält”, i Lars Furuland och Johan Svedjedal, *Litteratursociologi* (1997), s. 46.

3. Den statliga litteraturpolitiken

Hösten 2013 fattade riksdagen ett beslut om litteraturpolitiken, som bland annat innebar:

- Att det nationella målet för litteratur- och läsfrämjande ska vara att alla i Sverige, oavsett bakgrund och med utgångspunkt i vars och ens särskilda förutsättningar, ska ges möjlighet att utveckla en god läsförmåga och ha tillgång till litteratur av hög kvalitet.
- Att Statens kulturråd fick i uppdrag att ta initiativ till, samordna och följa upp läsfrämjande insatser av nationellt strategiskt intresse och att rådet tillfördes 15 miljoner kronor för uppdraget.
- Att litteratur- och läsfrämjande blev ett område inom kultursamverkansmodellen, dock utan att det statliga anslaget till regional kulturverksamhet tillfördes nya medel.
- Att 30 miljoner kronor av statens stöd till folkbildningen öronmärktes för läsfrämjande verksamhet och att dessa medel skulle fördelas av Folkbildningsrådet.
- Att Kungl. biblioteket fick i uppdrag att inleda en försöksverksamhet med att förmedla och tillgängliggöra e-böcker via den nationella katalogen Libris.

Bakgrunden till beslutet var att regeringen i mars 2011 tillsatte en utredning med uppdrag att analysera litteraturens ställning och identifiera utvecklingstendenser som kunde komma att påverka litteraturområdet. Utredningen, som tog namnet Litteraturutredningen, presenterade i mars 2012 en forskningsantologi med fokus på läsvanor och läskunnighet samt situationen på bokmarknaden, *Läsarnas marknad, marknadens läsare* (SOU 2012:10). I september samma år presenterade den sitt slutbetänkande *Läsandets kultur* (SOU 2012:65). Efter remissbehandling överlämnade regeringen propositionen *Läsa för livet* (prop. 2013/14:3) till riksdagen i september 2013. I slutet av hösten beslutade i riksdagen i enlighet med förslagen i propositionen.

Litteraturutredningen

I *Läsandets kultur* drar Litteraturutredningen slutsatsen att litteraturen i många avseenden har en stark ställning. Läsvanorna är stabila och läsandet ligger på en hög nivå. Det publiceras mer litteratur än någonsin i landet, bland annat eftersom bokbranschen har vuxit, det har blivit både tekniskt och ekonomiskt lättare att publicera böcker och möjligheterna att tillgängliggöra texter via internet är mycket stora. Sverige har också stora exportframgångar på litteraturområdet. Samtidigt finns det ett antal hot mot litteraturens ställning. Den unga generationens läsfärdighet och läsvanor har försämrats. Skillnaderna i läsvanor mellan olika socio-ekonomiska grupper är fortsatt stora. Utvecklingen på bokmarknaden med ökad integration och

koncentration innebär risker. En förestående internationalisering av vissa delar av den traditionellt sett nationella bokmarknaden är en kultur- och språkpolitisk utmaning. En övergång till allt mer digitalt läsande kommer att påverka både läsandet och förhållandena på bokmarknaden. Den kris som den fysiska bokhandeln går igenom kommer förmodligen att innebära att butiker kommer att läggas ner men också att nya affärsmodeller kommer att utvecklas. Kampen om uppmärksamheten, att synas och bli läst, är hård. De mindre förlagen blir allt viktigare för kvalitetsutgivningen inom flera litteraturkategorier, bland annat för översatt litteratur. Upphovsmännen har svårt att försörja sig på sitt skapande.⁹

Mot den här bakgrunden lade utredningen fram ett antal förslag till åtgärder. En av dessa var ett läslyft för att stärka främst ungas läsfärdighet och motivation och lust att läsa men med det övergripande målet ”att alla i Sverige, oavsett bakgrund och förutsättningar, ska ha god läsfärdighet och tillgång till litteratur.” Man efterlyste vidare kunskapsöverföring inom området från forskarsamhället till beslutsfattare och ville att en parlamentarisk beredning skulle följa upp arbetet med läslyftet. Man kom också med förslag om bland annat:

- läsombud på förskolor,
- kompetensutveckling för lärare,
- att samtliga elever ska ha tillgång till skolbibliotekarier,
- att litteratur och läsfrämjande och de statliga medel som hittills hade använts för ändamålet skulle föras in i kultursamverkansreformen,
- att Statens kulturråd skulle ges i uppdrag att ta initiativ till, samordna och följa upp läsfrämjande insatser av nationellt strategiskt intresse och arbeta fram ett handlingsprogram för det läsfrämjande arbetet,
- att stärka folkbildningens roll i det läsfrämjande arbetet i det civila samhället,
- stöd till evenemang i bokhandeln,
- möjligheter för folkbiblioteken att arbeta aktivt med e-böcker och
- åtgärder för att stärka det internationella utbytet på litteraturområdet.¹⁰

⁹ *Läsa för livet*. Prop. 2013/14:3, s. 66.

¹⁰ *Läsa för livet*. Prop. 2013/14:3, s. 67ff.

4. Läs- och litteraturfrämjande

Statens Kulturråd, som är en statlig kulturpolitisk myndighet med ansvar för bland annat litteraturpolitiken, använder oftast läs- och litteraturfrämjande som ett enda begrepp men har också – inte särskilt framgångsrikt – försökt skilja på begreppet läsfrämjande och begreppet litteraturfrämjande. Man talar i det sammanhanget också om att främja litteraturen som konstform.

Läsfrämjande

I en skrift om läs- och litteraturfrämjande från 2015 konstaterar Kulturrådet att begreppet läsfrämjande är ”mångtydigt” och att det ”används i en rad olika sammanhang, med skiftande syften” liksom att Kulturrådet i sitt handlingsprogram för läsfrämjande definierar det som att:

- göra läsare av läskunniga
- öppna vägar till litteraturen för den som inte läser
- öka tillgången till en mångfald av litteratur på olika språk och i olika format för läsare i alla åldrar
- ge fler möjligheter till en konstnärlig upplevelse genom litteratur
- ta bort hinder för läsning, bredda en repertoar och stärka läsarens självtillit och läsaridentitet

Som några exempel på läsfrämjande aktiviteter nämner man:

- metodutveckling för bibliotek
- aktivt deltagande i skriverworkshops
- publika läs- och litteraturfrämjande arrangemang
- möten med andra läsare
- samtal om läsupplevelsen

Läsning, säger man, ”innebär ett möte mellan läsare och text där läsaren tolkar texten utifrån egna erfarenheter, referensramar och föreställningsvärldar.”¹¹

Litteraturfrämjande

Man säger vidare att en god tillgång till litteratur är en ”förutsättning för att kunna finna vägar till litteraturen och etablera ett aktivt läsande” men att det inte räcker att litteraturen finns tillgänglig utan att den också behöver synliggöras. Fyra nyckelord för synliggörande menar man vara utpeka, påminna, välja och vägleda. Man säger också att det är ”särskilt angeläget att litteraturutbudet synliggörs fullt ut för den läsande allmänheten” i ”en tid då den lokala bokhandeln är ytterst begränsad, och kritiken i dagspress och andra medier blir allt mer kringskuren”.

¹¹ Läs- och litteraturfrämjande – bidrag och utveckling, s. 6.

Som exempel på synliggörande eller litteraturfrämjande aktiviteter nämner man:

- samtal med engagerade medläsare
- författarsamtal
- att böcker visas upp i skyltfönster
- litterära evenemang
- bibliotek
- poesiuppläsningar
- litterära workshops¹²

Var Kulturrådet sätter gränsen mellan läsfrämjande och litteraturfrämjande verksamhet är dock oklart. Man definierar till exempel litterära workshops och evenemang i bokhandeln både som litteraturfrämjande och som läsfrämjande verksamhet.¹³ Man skulle dock kunna säga att litteraturfrämjande handlar om att stärka de aktörer som arbetar med produktion och distribution av litteratur och att öka dess synlighet och tillgänglighet medan läsfrämjande handlar om att stärka publikens möjligheter att ta till sig litteraturen. Det är i den betydelsen de olika begreppen används i den här rapporten.

Att främja litteraturen som konstform

Vidare säger man att ”en viktig litteraturfrämjande ambition är att stärka och gynna litteraturen som konstform”. Som exempel på en åtgärd som stärker litteraturen som konstform nämner man Kulturrådets distribution av litteraturstödda böcker till biblioteken, något som gynnar både litteraturutgivningen och tillgången till kvalitetslitteratur. Kulturrådet menar också att litteraturen som konstform måste stärkas ”för att hela det litterära systemet ska bära och fungera fullt ut – från de litterära upphovspersonerna till bokmarknaden.”¹⁴

Kulturrådet tycker också att det är ”viktigt att påminna om att litteraturen som konstform är ett kraftfullt redskap för att förstå och sprida kunskap om hur demokrati fungerar, inte minst eftersom läsningen också är en aktivitet där det enskilda mötet med texten är en realisering av vad frihet och öppenhet kan vara.”¹⁵

¹² Läs- och litteraturfrämjande – bidrag och utveckling, s. 6f.

¹³ Läs- och litteraturfrämjande – bidrag och utveckling, s. 8 och 9.

¹⁴ Läs- och litteraturfrämjande – bidrag och utveckling, s. 7.

¹⁵ Läs- och litteraturfrämjande – bidrag och utveckling, s. 7.

Det statliga stödet

Det har länge funnits olika former av statliga stödformer som har kunnat användas för läs- och litteraturfrämjande verksamhet.

1999 infördes på förslag av utredningen *Boken i tiden* och den regeringsproposition som följde på den¹⁶ ett stöd för distribution av litteraturstödda titlar till biblioteken och bokhandeln. Distributionsstödet till bokhandeln avskaffades efter några år men stödet till biblioteken finns kvar. Kulturrådet konstaterar att stödets litteraturfrämjande effekter inte kan ”underskattas, då det har bidragit till att tusentals titlar genom åren har hamnat i bibliotekens utlåningshyllor.”¹⁷ Det är dock långt ifrån regel att biblioteken arbetar läs- och litteraturfrämjande med de litteraturstödda titlarna och Kulturrådet ser här ”en stark utvecklingspotential” under ”förutsättning att folkbiblioteken har ett aktivt förhållningssätt till böckerna de tilldelas.”¹⁸

Samma år som distributionsstödet infördes inrättades också ett stöd till litterära evenemang. Det styrdes från början av förordningen om läsfrämjande insatser (1998:1386), som sade att bidrag i första hand skulle ges till insatser för barn och unga. 2010 beslutade dock regeringen om en ny förordning som omfattade litteratur, kulturtidskrifter och läsfrämjande (2010:1058). Enligt denna kunde även insatser för andra målgrupper än barn och unga omfattas av stöd till läsfrämjande och litterära evenemang. Stödet söktes de första åren av organisationer och ideella föreningar som arrangerade till exempel poesifestivaler, uppläsningsskvällar och poetry slam. Med tiden blev dock ambitionen i allt fler evenemang delvis läsfrämjande med till exempel workshops och skrivarcirklar. Samtidigt kom många av ansökningarna till läsfrämjande insatser att innehålla publika moment. 2015 slogs därför de båda stödformerna ihop till ett och samma stöd: stöd till läs- och litteraturfrämjande insatser. Stödet ska bidra till att uppfylla det litteraturpolitiska målet att alla som bor i landet ”ska ges möjlighet att utveckla en god läsförmåga och ha tillgång till litteratur av god kvalitet”, dels genom att ”främja och stödja metoder för läsfrämjande verksamhet”, dels genom ”bidragsgivning till poesi- och berättarfestivaler och andra evenemang riktade till en bred allmänhet där professionellt verkssamma författare medverkar.” En stor del av medlen fördelas till folkbibliotek/kommuner och fungerar ”som ett utvecklingsstöd för bibliotekens läsfrämjande arbete”. Med tiden har dock antalet fria aktörer som arbetar med läs- och litteraturfrämjande insatser ökat, vilket återspeglas i bidragsgivningen.¹⁹

¹⁶ *Boken i tiden*. Betänkande från utredningen om boken och kulturtidskriften, SOU 1997:141, samt *Litteraturen och läsandet*. Regeringens proposition 1997/98:86

¹⁷ *Läs- och litteraturfrämjande – bidrag och utveckling*, s. 8.

¹⁸ *Läs- och litteraturfrämjande – bidrag och utveckling*, s. 15.

¹⁹ *Läs- och litteraturfrämjande – bidrag och utveckling*, s. 8f.

2011 beslutade regeringen på förslag av *Boken i tiden* om en treårig satsning under åren 2012-2014 som bland annat omfattade ett evenemangsstöd till bokhandeln. Utredningen framhöll att bokhandeln har en viktig roll som arrangör av evenemang med författare och att det har ett stort värde att böcker syns i det offentliga rum där människor ofta vistas och att bokhandeln vid sidan av biblioteken har en viktig roll i det avseendet. Under den treåriga satsningen fördelade Kulturrådet knappt en miljon kronor per år till bokhandlare för litterära evenemang. Från 2015 kan bokhandlare ”med en etablerad programverksamhet, som arbetar aktivt med att stärka litteraturens ställning och öka läsandet” söka bidrag från det ordinarie stödet till läs- och litteraturfrämjande insatser.²⁰ Det var dock betydligt färre bokhandlare som fick stöd 2015 och 2016 än under åren 2012-2014.

Kulturrådets utvecklingsbidrag till regional kulturverksamhet

I och med riksdagsbeslutet 2013 blev alltså litteraturområdet en del av kultursamverkansmodellen och därmed också ett eget område i regionernas kulturplaner. Några nya statliga medel tillfördes dock inte utan insatserna fick finansieras dels av regionerna, dels med hjälp av det utvecklingsbidrag ”till strategiska insatser av nationellt intresse” som Kulturrådet fördelar inom ramen för kultursamverkansmodellen. Till områdena bibliotek och läs- och litteraturfrämjande verksamhet har Kulturrådet gett bidrag dels till insatser för att stärka litteraturens roll i regionen, dels till biblioteksrelaterade projekt som kartlagt vilket läsfrämjande arbete som bedrivs i regionerna och hur resurserna kan fördelas och utvecklas.²¹

Följande regioner har fått del av utvecklingsbidraget för läs- och litteraturfrämjande insatser:

- 2013 fick *Landstinget i Uppsala* län 350 000 kronor för att etablera Litteraturcentrum i Uppsala stad och län. 2014-2016 fick *Landstinget i Uppsala län/Länsbibliotek Uppsala* sammanlagt 1 050 000 kr för projektet ”Utökad litteratursatsning i Uppsala län”.
- *Regionförbundet södra Småland* fick 2013-2014 sammanlagt 700 000 kronor för att utveckla en plattform för det fria ordet.
- 2013 fick *Region Halland, Regionbiblioteket*, 270 000 kronor för studien ”Fördjupad syn på skönlitteratur på svenska bibliotek – metodutvecklingsdel”.
- *AIR Litteratur Västra Götaland* fick 2016 ett bidrag på 300 000 kronor för att etablera litterärt residensprogram.
- *Landstinget Västmanland* fick 2014-2016 sammanlagt 1,2 miljoner kronor för läsfrämjandeprojektet ”Vem äger språket?”.

²⁰ Läs- och litteraturfrämjande – bidrag och utveckling, s. 9.

²¹ Läs- och litteraturfrämjande – bidrag och utveckling, s. 10.

- *Landstinget Dalarna/Länsbibliotek Dalarna* fick 2014-2016 sammanlagt 1,6 miljoner kronor för projektet "Dela läslust".
- *Region Västerbotten/ Länsbiblioteket i Västerbotten* fick under åren 2013-2015 sammanlagt 1 miljon kronor till projektet "Det litterära Västerbotten".
- *Norrbottens läns landsting* fick under åren 2013-2016 sammanlagt 720 000 kronor för att etablera Litteraturrekurscentrum Norrbotten.

5. Region Örebro läns kulturplaner

Regional kulturplan i Örebro län 2012-2015

Det här vill vi utveckla tillsammans! Regional kulturplan i Örebro län 2012-2015, som var regionens första kulturplan och som arbetades fram i samspel med kommunerna, kulturskaparna och det civila samhället, fastställdes av landstingsfullmäktige i oktober 2011 och låg till grund för såväl statens som regionens insatser i länets kulturliv under perioden 2012-2015.

Som utgångspunkt har kulturplanen dels de nationella kulturpolitiska målen, det kulturpolitiska program som regionfullmäktige antog i januari 2010 och den regionala utvecklingsstrategi man antog i april samma år.

Den regionala utvecklingsstrategin lyfter fram kulturens betydelse för attraktivitet och tillväxt och kultur och upplevelser som ett viktigt utvecklingsområde. Man säger att människor ”söker sig till städer och områden som kan erbjuda ett rikt kulturliv, kreativa mötesplatser och upplevelser som berör” och att det har skett ”en tydlig förskjutning” från en kultursektor som ”under en kort historisk period varit ett avgränsat fält, vid sidan av övrigt samhällsliv” i riktning mot ”ett inkluderande kulturbegrepp där kulturen ska samspela med andra samhällsområden”, ett perspektiv som ”innebär att kulturen får en alltmer självklar plats i mer övergripande planer och strategier” och att kulturens ”konkreta betydelse för attraktivitet och tillväxt har blivit allt tydligare”. Man säger också att regionens varumärke *The Heart of Sweden* har ”breddats så att alla kan använda det” och att det för kulturens del kan ”bli ett viktigt redskap i marknadsföring och turistsatsning”.

I det kulturpolitiska programmet formulerades ett antal mål för hur kulturen ska utvecklas till år 2025:

Kreativa och tillgängliga mötesplatser

Kultur ska vara möjlig att uppleva och möta för alla regionens invånare. Gamla och nya mötesplatser utvecklas, såväl fysiska som virtuella.

Minnesvärt och berörande

Regionen satsar på upplevelser som berör och ger avtryck inte bara nationellt utan också i Europa. Det spektakulära blandas med det bekanta. Spännande landmärken gör regionen omtalad.

Mångfald av uttryck

I regionen finns plats och tolerans för en kulturell mångfald som tar till vara kulturyttringar även utanför de traditionella kulturarenorna.

Kultur på barn och ungas villkor

Alla barn och ungdomar har möjlighet att uppleva och skapa kultur både i och utanför skolan.

Forskning och utbildning – den spetsiga regionen

Kulturperspektivet berikar forskningsområden och utbildningsprogrammen på universitetet. Kreativa miljöer och ett rikt kulturliv lockar innovatörer och forskare att komma till regionen.

Nytänkande och samarbete

Det goda samarbetet inom och utanför traditionella kultur- och samhällsområden präglar regionen och skapar nya kulturyttringar som märks även på den internationella kulturarenan.

Offensiv kulturpolitik och dynamisk debatt

I regionen finns en förutsättningsskapande och offensiv kulturpolitik som ser kulturen som en kraft för hållbar tillväxt, livskvalitet och samhällsplanering.

Stark historia och identitet

Regionens berättelser har lyfts fram genom en bred delaktighet bland befolkning och organisationer. Både fysiska miljöer och den senaste tekniken ger berättelserna liv.

Levande kultur i en pulserande region

En dynamisk region har ett levande och sprudlande kulturliv av hög kvalitet. Kulturen stärker och utvecklar människors eget skapande och är en garant för ett öppet och demokratiskt samhälle.

Litteraturen har ingen egen avdelning i kulturplanen utan behandlas under underrubrikerna ”Skönlitteratur och berättande” och ”Utmaningar” i den del av planen som handlar om biblioteksområdet.

I avsnittet om biblioteken anger man att Länsbiblioteket i Örebro läns uppgifter är kompletterande medieförsörjning, fjärrlån, fortbildning av bibliotekspersonal och biblioteksprojekt. Man pekar vidare på att länsbiblioteket tillsammans med länsbiblioteket i Västmanland bildar en gemensam biblioteksregion, Regionbibliotek Örebro-Västmanland, som är ett resurscentrum för regional biblioteksutveckling med det övergripande målet ”att stödja de offentligt finansierade biblioteken, så att de kan ge service till allmänheten och fungera som samverkanspartners på lokal nivå i frågor som rör lärande och kultur.” Man säger också att strategierna i den regionala biblioteksplanen, ett dokument som varje region måste upprätta enligt bibliotekslagen, ”utgår från en analys av viktiga utvecklingsområden för länet

bibliotek”. I biblioteksplanen har man identifierat fem strategier, varav tre omfattar eller skulle kunna omfatta litteraturen som konstform:

- Stödja bibliotekens utveckling som mötesplatser och arenor för kulturupplevelser.
- Utveckla infrastrukturer för samverkan.
- Utveckla metoder för folkbibliotekens arbete med lässtimulans.

Under rubriken ”Skönlitteratur och berättande” säger man att litteratur ”är ett viktigt område för länets kulturliv”. Man konstaterar att Örebro universitet har kurser i litteraturvetenskap, att Örebroregionen satsar på att utvecklas till ett nationellt centrum för manusförfattare för film, att det sedan 1997 årligen arrangeras en bokmässa i Örebro, att Bokens Dag firas varje höst i Lindesberg och Karlskoga, att Örebro stadsbibliotek och Örebro universitet tillsammans arrangerar seminarier med koppling till litteratur och att Svalbo Café i Järle ”fungerar som en litterär salong med deltagande av den svenska författareliten”.

Under rubriken ”Utmaningar” drar man så slutsatsen att det behöver ”skapas såväl regionala infrastrukturer som nätverk” för ”att skönlitteratur och berättande ska kunna fortsätta att utvecklas som konstformer.” Man ser också möjliga kopplingar mellan en sådan infrastruktur och andra utvecklingsområden i kulturplanen, såsom interkulturell kommunikation, jämställdhet, kultur i skolan, teckenspråk och kultur och hälsa. Som exempel på andra möjliga insatser som ”skulle kunna främja litteraturens utveckling i länet” nämner man att uppmärksamma ”blivande och etablerade författarskap genom ett årligt pris, att folkbildning och folkbibliotek tillsammans genomför skrivar- och berättarläger för olika målgrupper samt att professionella skrivarutbildningar arrangeras i samarbete med universitetet och folkhögskolorna. Att få kommunerna att ta emot så kallade fristadsförfattare är ytterligare exempel på möjliga utmaningar.” Avslutningsvis definierar man ”Att stärka litteraturen som konstform” som ett utvecklingsområde under perioden 2012-2015 och säger att en ”inventering av området och dess aktörer ska ge grund för en fördjupad diskussion i syfte att skapa en strategi för fortsatt utveckling.”

Örebro läns kulturplan 2016-2019

Den nuvarande kulturplanen, *Det här utvecklar vi tillsammans! Örebro läns kulturplan 2016-2019*, fastställdes av regionfullmäktige i november 2015. Den arbetades liksom den tidigare kulturplanen fram i dialog med kommunerna, kulturlivet och det civila samhället, den har ambitionen att ”beskriva ambitionen för en gemensam kulturutveckling i länet” och den tar liksom sin föregångare sin utgångspunkt i de nationella kulturpolitiska målen, den regionala utvecklingsstrategin och det regionala kulturpolitiska programmet. Den regionala utvecklingsstrategin har enligt kulturplanen tre prioriterade målområden med koppling till kultur: Sprudlande

kulturliv, Stora evenemang och Rika naturupplevelser. Ung kultur, nyskapande och länets egna berättelser lyfts fram som särskilt viktigt för den regionala utvecklingen. Kulturplanen har ett särskilt fokus på Barn och unga, Kultur för alla och Samverkan över gränser. Med det senare syftar man på samverkan mellan institutioner, kommuner, civilsamhälle och fria kulturskapare men även regional och internationell samverkan liksom samverkan mellan olika kulturområden ingår.

I den nuvarande kulturplanen har bibliotek och litteratur fått var sitt avsnitt.

I avsnittet om litteratur skriver man att litteraturen i länet ”är varierad och bygger på en lång tradition”. Det finns flera arenor för litterära möten i länet, till exempel författarmöten på bibliotek, Bokens dag i Karlskoga och Lindesberg och Örebro Bokmässan. Vidare säger man att barn och ungas ”delaktighet i litteratur och skrivande” ofta är ”kopplat till bibliotek och skola” liksom att de ungas skrivande också har ett stöd i den årliga skrivartävlingen digit!, som Regionbiblioteket har ordnat sedan 2001. Man nämner också att ämnet litteraturvetenskap vid Örebro universitet har en profil mot litteraturteori och berättarteori.

Under rubriken ”Utmaningar och satsningar” säger man att även om det finns flera aktörer inom litteraturområdet i länet behöver litteraturen ”lyftas och bli synligare”.

Det handlar om att öka kunskapen om litteraturens funktion och dess värde i ett demokratiskt samhälle. Det handlar också om att skapa förutsättningar för att utveckla skrivandet i länet ytterligare samt att synliggöra de aktörer som finns. Det läsfrämjande arbete som pågår i länet stärker och lyfter litteraturen på samma sätt som litteraturen stärker och lyfter det läsfrämjande arbetet. Ett annat sätt att stärka litteraturområdet handlar om att ungas litterära skapande blir en självklar del av den kommunala kulturskolans utbud. Litteraturen i länet kan också stärkas genom större samverkan mellan befintliga aktörer så som folkbibliotek, skola, kulturskola, professionella aktörer, litterära sällskap, folkbildningen och universitetet.

Utvecklingsmålen för litteraturområdet perioden 2016-2019 är:

- Barn och ungas skrivande ska fortsätta utvecklas av Regionbiblioteket i samverkan med folkbiblioteken. Ett exempel är den redan etablerade skrivartävlingen digit!.
- Regionbiblioteket kommer att ta initiativ till möten med länets kulturskolor för att lyfta frågan om att inrätta skrivande som ett eget ämne.
- En förundersökning kommer att genomföras med syfte att klargöra hur en utveckling inom litteratur- området skulle kunna se ut i vårt län, vem eller vilka som bör ha det ansvaret och med vilka medel.

I avsnittet om bibliotek konstaterar man att Regionbiblioteket har utvecklat sin verksamhet från att vara operativ till att främst vara strategisk och att Regionbiblioteket fungerar som ett resurscentrum för regional biblioteksutveckling med kommunernas folkbibliotek som den primära målgruppen. När det gäller läsfrämjande noterar kulturplanen att Regionbiblioteket under perioden 2013-2016 har drivit flera läsfrämjande projekt i samverkan med olika aktörer. Läsfrämjande är också i fokus för två av utvecklingsmålen för biblioteksområdet för perioden 2016-2019:

- Regionbiblioteket kommer att initiera fortbildning och fortsatt utveckling av läsfrämjande i länet i samverkan med folkbiblioteken och andra samarbetsparter. En del i det arbetet är Bokstart som riktar sig till små barn och vuxna omkring dem.
- Regionbiblioteket kommer att utveckla en läsfrämjandestrategi för regionen, med stöd i Kulturrådets Handlingsprogram för läsfrämjande.

Kulturplanens avsnitt om film tangerar också litteraturområdet. Man noterar i kulturplanen att Region Örebro län har varit med och grundat Filmregion Stockholm-Mälardalen, som arbetar med professionell film- och TV-produktion i Mälardalen. Huvudkontoret ligger i Solna, men organisationen ägs till en del av Region Örebro län. Filmregionens verksamhet har både ett kulturellt och ett näringslivsinriktat perspektiv och är indelad i tre delar: utveckling, filminvestering och filmkommission. En av de frågor man har satt fokus på är manusutveckling med olika aktiviteter för att hjälpa manusförfattare från Stockholm-Mälardalen att utveckla och nå ut med sina manus och projekt. Vartannat år arrangerar också filmregionen Örebro Manuskonvent, som är en nationell mötesplats för landets manusförfattare och producenter. Något utvecklingsmål som berör arbetet med manusutveckling finns dock inte i kulturplanen.

Den regionala utvecklingsstrategin

Remissversionen av *Regional utvecklingsstrategi för Örebro län* (2017-02-14) lyfter fram ett rikt professionellt kulturliv liksom ett starkt föreningsliv och aktiva studieförbund som förutsättningar för en god livsmiljö (s. 15). Den säger också att kultur spelar en central roll ”för inkludering och meningsskapande byggt på demokratiska värderingar” och att den ”bidrar till upplevelser, delaktighet och attraktivitet” liksom till att ”attrahera och behålla kompetenser, företag och kapital” (s. 30).

6. Författarna

Det är oklart hur många författare det finns i länet. I en stor undersökning av konstnärernas demografi, inkomster och sociala villkor som Konstnärsnämnden publicerade i slutet av 2016 ingick 38 konstnärer inom ordområdet, det vill säga dramatiker, författare till facklitteratur, författare till skönlitteratur och översättare. Det var personer som fick biblioteksförskottning under 2014 eller som hade sökt stipendium från Sveriges författarfond under åren 2011-2015. Sammanlagt i landet fanns 2800 ordkonstnärer, varav de två helt dominerande grupperna var författare till skönlitteratur (1 485) och författare till facklitteratur (828).²² Av landets författare bodde alltså mindre än 1,5 procent i Örebro län medan 70 procent bodde i storstadsregionerna; 47 procent i Storstockholm, 11 procent i Storgöteborg och 11 procent i Stormalmö.

Uppgifter om från vilken typ av verksamhet konstnärerna får sina inkomster finns inte i Konstnärsnämndens senaste undersökning. Sådana uppgifter finns däremot i en undersökning som Konstnärsnämnden gjorde med utgångspunkt från konstnärernas inkomster 2008. Ordkonstnärerna hade då 46 procent av sin inkomst från direkt konstnärligt arbete, alltså från författarskapet, 19 procent från indirekt konstnärligt arbete och 35 procent från icke-konstnärligt arbete. De viktigaste branscherna för deras icke-konstnärliga arbete var utbildning med 30 procent och information och kommunikation med 27. Undersökningen visade också att stipendier är viktiga för författarnas inkomster. Hälften av ordkonstnärerna hade 2008 inkomster från någon form av stipendier och 18 procent hade mer än 40 procent av sin inkomst från konstnärligt arbete i form av stipendier.²³

Länets författare

Inom ramen för arbetet med denna studie har ett 60-tal författare identifierats. Kartläggningen gör dock inte anspråk på fullständighet, bland annat eftersom det inte finns något samlat källmaterial vilket gör att det finns ett inslag av slump när det gäller vilka författare som har identifierats. Kårens sammansättning förändras också hela tiden; nya författare kommer till, andra faller av olika skäl ifrån. Det är också svårt att finna de författare som inte har publicerat sig men ändå ingår i ett utvidgat författarbegrepp, till exempel estradpoeter och berättare.

Med de reservationerna framträder följande bild av författarna i länet: Hälften är kvinnor och hälften är män. Två tredjedelar av dem skriver skönlitteratur, några både

²² *Konstnärernas demografi, inkomster och sociala villkor*, Konstnärsnämnden 2016, s. 24 och s. 19. Uppgifterna är från 2014.

²³ Flisbäck, Marita, *Konstnärernas inkomster, arbetsmarknad och försörjningsmönster*, Konstnärsnämnden 2011, s. 51, 68 och 76.

skönlitteratur och facklitteratur. En sjättedel skriver facklitteratur, några av dem med inriktning på lokalhistoria. En sjättedel skriver för barn och ungdom och en handfull är estradpoeter. Några är aktiva författare, som publicerar sig regelbundet och kan karaktäriseras som yrkesförfattare. Andra har publicerat sig regelbundet tidigare men det är nu några år sedan de senast gav ut en bok. Åter andra har bara gett ut en eller ett par böcker, inte sällan på eget förlag och inte sällan för några år sedan, och är antingen i ett etableringsskede eller har eller har haft författarskapet som en hobbyverksamhet. Två tredjedelar av dem kan betecknas som etablerade författare i den meningen att de har gett ut minst två böcker på ett förlag som inte är ett förlag för egenutgivning och alltså gör någon sorts kvalitetsurval. Merparten av de övriga har gett ut sina böcker i någon form av egenutgivning. De är spridda över hela länet, men med en stark koncentration till Örebro med omnejd och i viss mån också till Nora – Lindesberg. Medelåldern är hög. Bara en handfull är under 40 år och de flesta av dessa är estradpoeter. En sjättedel är mellan 40 och 50 år, en tredjedel är mellan 51 och 65 år och hälften är ålderspensionärer.

Sannolikt är det få av länets författare som kan leva på inkomsterna från sitt författarskap eller som ens har merparten av sin inkomst från det. Det betyder att de måste ha kompletterande inkomster, antingen från en annan yrkesverksamhet, från stipendier eller i form av pension. Hälften är alltså ålderspensionärer och kan ta ut sin pension, några kombinerar författarskapet med någon annan form av konstnärskap, främst bild och musik, men de flesta har andra arbeten som svarar för försörjningen, till exempel som journalister eller lärare. Det innebär också begränsad tid för att utveckla författarskapet och därmed också begränsad tillgång till stipendier.

Författarna saknar nätverk

Några formella nätverk för länets författare finns idag inte. Som en författare uttryckte det i ett samtal: ”Författarna känner varandra, hejar på varandra och en del umgås, men det finns inget Rönnells eller liknande forum att gå till och träffa kollegor. Man får kompensera det med läsning och egna tankar”.

Under många år fanns Örebro läns författarsällskap som en aktiv samlingspunkt för länets författare innan det självdog för några år sedan. Författarsällskapet hade fyra roller: ett professionellt forum, ett socialt forum, synliggörande av författarna och en möjlig samtalspartner. I och med nedläggning uppstod ett vakuum, som ingen annan aktör hittills har lyckats fylla.

I och med att Kultursamverkansreformen sjösattes utsåg Sveriges Författarförbund regionombud, som skulle vara samtalspartners med regionerna under deras arbete med de regionala kulturplanerna. Man hade alltså inte ambitionen att bygga upp den typ av nätverk som författarsällskapet utgjorde. Hösten 2013 utsågs författaren Clas

Thor till regionombud för Örebro län. Han lämnade dock sitt uppdrag hösten 2016 och någon ersättare har ännu inte utsetts.

Författarförbundet om kulturplanen

Inom ramen för arbetet med den nuvarande kulturplanen lämnade Clas Thor i egenskap av regionombud för Författarförbundet i två likartade skrivelser synpunkter på författarnas och litteraturens roll i kulturplanen, i januari och juni 2015.

Clas Thor inleder med att stryka under att regionen har en rik litterär tradition att bygga på, både historiskt och i nutid, och menade att den nya kulturplanen måste lyfta fram skrivandet och den professionella författarrollen på ett tydligt sätt och ha som mål att stärka författarnas ställning. Han pekade i det sammanhanget också på den bekymmersamma situationen både för etablerade författare och de som strävar efter att bli etablerade och sade också att det inte är självklart att det skrivna ordet uppmärksammas och budgeteras för det i det lokala och regionala kulturarbetet. Vidare refererade han till den senaste inkomstundersökningen från Sveriges Författarförbund (2014), som visar att medlemmarnas ekonomi blir allt sämre:

- Författarnas och översättarnas inkomster ligger mellan fem och sex procent under riksgenomsnittet och klyftorna ökar.
- Andelen heltidsförfattare (författare som ägnar 75 procent eller mer av sin totala arbetstid åt litterär verksamhet) har minskat dramatiskt sedan 2004 med en växande grupp som får allt svårare att försörja sig på sitt skrivande.
- Allt fler författare (30 procent av alla tillfrågade jämfört med 20 procent tio år tidigare) upplever att möjligheten att publicera sig via traditionella bokförlag har minskat.
- Egen finansiering av publiceringen har ökat. Från tidigare 18 procent bidrar idag 27 procent av Författarförbundets medlemmar ekonomiskt till publiceringen av sina verk.
- I en kommentar till undersökningen varnade Författarförbundets ordförande Gunnar Ardelius för en kombination av "avmattning av medlemmarnas litterära inkomster och tilltagande klyftor" där "polariseringen fortsätter att öka" med "ett fåtal författare som tjänar mycket medan den stora massan är låginkomsttagare".

Clas Thor pekar också på några andra faktorer som de senaste åren har gjort det svårare för författare:

- Avveckling av litteraturkritik.
- Få arbetsstipendier.
- Brist på marknadsmässiga ersättningar.
- Begränsade projektstöd.

När det gäller litteraturkritiken tar han Nerikes Allehanda som exempel. Han säger att tidningen från 1960-talet och fram till 2000-talets början hade ett 70-tal kritiker knutna till redaktionen, vilket gav många författare en extra möjlighet till utkomst vid sidan av författarskapet, men att idag endast ett par författare med anknytning till regionen skriver litteraturkritik i Nerikes Allehanda. Tidigare var ”förstadagsrecensioner” en självklarhet, men idag kan det ta månader innan det kommer någon recension, om det överhuvudtaget kommer någon.

Antalet och storleken på sökbara arbetsstipendier som fördelas i regionen till författare är enligt Clas Thor få och relativt låga.

Ännu en svårighet menar Clas Thor är avsaknaden av regionala och lokala stödformer för bokutgivning, till exempel projektstöd. Han menar att ”(n)ästan varje författare som vill bidra till olika paroller om att ’utveckla skönlitteratur och berättande som konstform’ lär sig snabbt att det förutsätter stora ekonomiska uppoffringar, dels för att finansiera research och skrivande, liksom att bli publicerad. Det krävs också ofta enträgen jakt på sponsorer och i den litterära ’näringskedjan’ kommer författaren vanligtvis sist sedan andra inblandade i utgivning och försäljning fått sitt.”

Under rubriken ”Litteraturen som eget konstområde och vitaliserande kraft” hävdar Clas Thor att Sveriges Författarförbunds generella syn på vad landets kulturplaner ska innefatta också bör gälla den nya kulturplanen för Region Örebro län. Han refererar Författarförbundets syn i sju punkter:

- Det skrivna ordet är språk- och kulturbärande och en förutsättning för spridning av demokratiska värden.
- Litteraturen är ett eget konstområde och en vitaliserande kraft i varje samhälle.
- Skolan bör ges utrymme och resurser för att arbeta aktivt med litteraturen som ett pedagogiskt verktyg där lustläsning och eget skrivande står i centrum och bemannande skolbibliotek är självklara.
- Folkbiblioteken bör ges tillräckliga resurser för att kunna arbeta med sitt läsfrämjande uppdrag där tillgänglighet, uppsökande verksamhet och bredd är nyckelfaktorer för framgång.
- Professionella författare och översättare ska beredas utrymme att medverka i sin yrkesegenskap i olika sammanhang, såsom skola och utbildning, kultur- och samhällsdebatt med mera. Sådan medverkan ska arvoderas lägst i enlighet med i branschen etablerad praxis, det vill säga enligt Författarförbundets minimirekommendationer för bland annat framträdanden.
- Regionen ska stödja läsfrämjande och litteraturspridande projekt som bygger på bredd, kvalitet och tillgänglighet.
- Regionen ska aktivt verka för att ta emot fristadsförfattare.

Dessutom menar han att Region Örebro län bör satsa på:

- En regional författar- och utgivningsfond där författare och fotografer skulle ha möjlighet att söka arbetsstipendier och projektstöd för research, skrivande och utgivning. Även förlag med inriktning på lokal/regional utgivning skulle kunna söka medel. Stöd skulle även kunna ges till bokhandlare liksom till biblioteken för att utveckla lokalsamlingarna.
- Stöd till arrangörer för författarframträdanden. Författare blir ofta tillfrågade om att framträda i olika föreningssammanhang, men många av de som frågar saknar kunskap om vad som är anständigt att betala för framträdanden och har ofta inte heller ekonomi att betala ett rimligt arvode. Kulturplanen bör därför dels slå fast vikten av att engagera författare och erbjuda rimlig ersättning, dels avsätta medel för att ge arrangörer bidrag till författararvoden.
- Att engagera regionens författare i skriv- och läsfrämjande aktiviteter i större utsträckning. Det skulle vara ett sätt att stärka kontakten mellan författare och publik. Regionen skulle dels kunna ge stöd till sådana aktiviteter, dels inventera vilka kunskaper regionens författare kan bidra med och erbjuda dem uppdrag.
- Att utveckla Bokens dag på fler orter. För att sprida idén om Bokens dag bör regionen skapa möjligheter till erfarenhetsutbyte mellan olika arrangörer och ge ekonomiskt stöd för att genomföra arrangemanget. Det bör vara självklart att författare, som är verksamma i regionen, ges möjlighet att framträda.
- Stöd till en regional bokmässa eller bokfestival. Lokala/regionala bokmässor eller bokfestivaler har fått en större betydelse för författare, förläggare och läsare. Stöd till en bokmässa/bokfestival bör därför finnas med som en självklar del i kulturplanen. Dessutom borde regionen åter gå in och stå som utdelare och ekonomisk garant av priset "Årets länsförfattare".
- Utbildningsinsatser kring digitaliseringen inom litteraturen. Utgivningen av e-böcker har utvecklats snabbt under de senaste åren men olika aktörers kunskap om tekniken och dess möjligheter behöver fördjupas genom utbildningsinsatser och erfarenhetsutbyten.
- Stöd och utbildning för att lyfta fram och stärka lokala boksamlingar. I kulturplanen bör biblioteken uppmuntras med exempelvis utbildningsinsatser och erfarenhetsutbyte och ges ekonomiskt stöd för att utveckla och komplettera sina lokalsamlingar.
- Kommunerna i regionen bör uppmuntras att utveckla den litterära turismen. Utveckling kan bland annat ske genom utbildning i litterär guidning, erfarenhetsutbyte mellan författare och dem som arbetar med turism, stöd till lansering av böcker, digitalisering av litteratur och nerladdningsbara kartor och utveckling av appar. Här finns stora möjligheter till samarbete med författare och förläggare med utgivning knuten till regionen liksom en rad erfarenheter att hämta från andra regioner.

7. Förlagen

Med dagens kommunikationsteknologi har den geografiska närheten till förlagen knappast någon större betydelse för författarna. Däremot kan ett lokalt förlag bidra till en rikare litterär miljö som kan vara attraktiv för författare. För litteraturens synlighet kan också den lokala närvaron av förlag ha betydelse genom de kontaktytor de kan skapa. Ett förlag som finns i det geografiska närområdet har lättare att medverka i lokala och regionala aktiviteter kring litteratur, såsom bokdagar och lokala och regionala bokmässor. Det innebär att ett lokalt förlag kan vara en viktig aktör i det lokala kulturlivet.

Det finns ett 20-tal förlag i Örebro län. De flesta finns i Örebro med omnejd. Några finns i Nora. I övrigt är de spridda över länet. De flesta har bara gett ut några enstaka titlar och det är få som ger ut mer än en titel per år. Bara tre av förlagen har en regelbunden utgivning med mer än någon titel per år: Bokförlaget Nya Doxa, Marcus förlag och Sjöbergs förlag. Flertalet har alltså snarast karaktären av hobbyverksamhet, i den meningen att de som driver förlaget gör det på sin fritid vid sidan om en annan huvudsaklig sysselsättning, som också svarar för försörjningen, och förmodligen inte har något ekonomiskt utbyte av det. En tredjedel är förlag för egen utgivning, det vill säga den som driver förlaget ger bara ut sina egna böcker på det. I ett par fall kombinerar man en utgivning av egna och andras böcker.

De svenska förlagen är organiserade i branschorganisationerna Svenska Förläggareföreningen och NOFF, Nordiska oberoende förlags förening. Lite förenklat skulle man kunna säga att de stora och medelstora förlagen är medlemmar i Förläggarföreningen medan de mindre är medlemmar i NOFF eller är oorganiserade. Två av länets förlag är medlem i någon branschorganisation, Bokförlaget Nya Doxa i Förläggareföreningen och Bild & Kultur i NOFF. Övriga står utanför branschorganisationerna.

De flesta av länets förlag är alltså små och drivs vid sidan av en ordinarie yrkesverksamhet, vilket gör att de har en utsatt situation. Ett exempel är förlaget Sweet Words Poetry i Karlskoga, som sedan starten 2009 har gett ut sex titlar, varav den senaste 2014. Fyra av titlarna är barn- och ungdomsböcker av författaren Anja Ek och illustratören Annica Nilsson. De övriga två är deckare, skrivna av Anja Ek respektive Anders Karlgren. Förlaget är dock vilande sedan en tid och kommer att avvecklas. Ägarna, Anja Ek och Annica Nilsson, har drivit det på sin fritid vid sidan av heltidsarbeten och tycker att det har blivit alltför tungt, både ekonomiskt och tidsmässigt, att driva förlaget. Annica Nilsson pekar på att det krävs stora marknadsföringsinsatser för att få genomslag och det i sin tur kräver både tid och

pengar. Det är också svårt att hitta effektiva distributionskanaler utöver Bibliotekstjänst.

Till bilden av situationen för länets förlag hör också att Libris förlag i våras flyttade från Örebro till Stockholm. Förlaget grundades 1952, men har sina rötter i Örebromissionens förlag, som startade på 1930-talet. Senare gick flera förlag med kristen grund upp i förlaget och Libris förlag bildades. Libris utgivning omfattar skönlitteratur samt facklitteratur inom samhälle, psykologi och teologi, i huvudsak med fokus på existentiella frågor, och man ger ut ett 50-tal titlar per år. Förlaget ägs i dag av den norska mediekoncernen Mentor Medier, där även tidningen Dagen och flera norska medier ingår. Libris är medlem i både Svenska Förläggareföreningen och NOFF. Våren 2017 flyttade alltså förlaget till centrala Stockholm. "Libris har alltid funnits i Örebro och det har varit värdefullt på många sätt, men det finns ett stort värde i att vara närmare vår egen bransch, media och flera av våra författare. Stockholm är helt enkelt Sveriges förlagscentrum och där vill vi vara", sade Jennie Sjöström, vd och förlagschef i ett pressmeddelande från företaget.²⁴ Libris tycks också ha sina huvudsakliga författaraktiviteter utanför Örebro län. Av de 16 författarframträdanden under våren som man annonserade på sin webbplats i mitten av februari 2017 var inget i Örebro län.²⁵

Förlag i Örebro län

Inom ramen för arbetet med studien har följande förlag i länet identifierats:²⁶

Arnemia

Förlaget Arnemia i Hallsberg har gett ut ett 10-tal titlar, den första i mitten av 1980-talet och den senaste 2010. Samtliga är skrivna av AnneMarie Hellström, som äger förlaget, och flertalet av dem är barn- och ungdomsböcker.

Autonom

Förlaget Autonom i Vintrosa utanför Örebro har sedan starten 1993 gett ut åtta titlar. Fem av dem är av författaren Arne Upling och två av författaren Folke Larsson. Den senaste är Arne Uplings *Trädet : en krönika* (2009). Autonom ägs av Arne Upling.

Axelsson & Jansson Media

Axelsson & Jansson Media i Fjugesta har sedan 2007 publicerat sammanlagt tre titlar där författaren Lisbeth Axelsson och författaren och journalisten Rolf Jansson är

²⁴ <http://www.mynewsdesk.com/se/libris-forlag/pressreleases/libris-foerlag-flyttar-till-stockholm-1783592>

²⁵ <http://www.libris.se/aktiviteter>, 2017-02-16.

²⁶ Listan omfattar förlag som har gett ut allmänlitterära böcker de senaste 10 åren. Främsta källa är www.allabolag.se.

antingen författare eller medförfattare, den senaste 2016. Lisbeth Axelsson och Rolf Jansson äger företaget.

Bild & Kultur

Bild & Kultur i Skyllberg norr om Askersund är en reklam- och webbyrå med ett bokförlag. Sedan starten 1993 har man gett ut 14 titlar, främst företagsböcker och böcker med lokalhistorisk inriktning. Ett exempel på de senare är *Från Östra Lerbäck till Närkesberg* (2006). Föreningen Östra Lerbäcks historia engagerade ett stort antal människor i Närkesberg i produktionen av boken, som är en berättelse om människor och deras livsöden, arbete, glädje, sorg och det dagliga livet i Närkesberg.

Bokförlaget Nya Doxa

Bokförlaget Nya Doxa, som ligger i Nora, startades 1990. Utgivningen har sin tyngdpunkt inom humaniora och samhällsvetenskap och man strävar efter att ge ut litteratur av god vetenskaplig kvalitet, både mer specialiserad litteratur och böcker som riktar sig till en bredare allmänhet. Förlaget har tidigare gett ut ett 10-tal titlar per år, ibland mer. De senaste åren har dock utgivningen minskat och idag ger man ut några nya titlar per år. Nya Doxa är medlem i Svenska Förläggareföreningen.

Circad

Förlaget Circad, som är baserat i Nora, har sedan 2008 gett ut ett tiotal titlar. De flesta av dem är medicinskt inriktade men ett par är också skönlitterära, bland annat Anders Walléns *I skuggan under ett träd* och Felix Livlands *Morotslandet*, båda utgivna 2009.

Creabok

Creabok är en bifirma till bolaget WashB4. Bolaget ligger i Örebro och Creabok har hittills gett ut en titel, Anders Walléns *Omvägar och mellanrum* (2015).

Humlan Förlag

Humlan Förlag startades av författaren Louice Johansson 2014 och har sedan starten gett ut sex e-böcker för barn mellan ett och sex år, samtliga med Louice Johansson som författare. Förlaget finns i Örebro.

Inter-Bas

Inter-Bas drivs av Eva Sarcevic', som startade det för att ge ut Miroslav Popvics familjekrönika *Öden och Sanningar* (2016) som hon själv har översatt på sin fritid. Några konkreta planer på att översätta och ge ut fler titlar har hon för närvarande inte. Översättningen har varit tidskrävande och utgivningen har varit ekonomiskt betungande.

Marcus förlag

Marcus förlag ger ut böcker om existens, tro och liv på kristen grund. I utgivningen finns biografier, livsberättelser, populärpsykologi, teologi, Bibeln, pedagogiskt material, noter och musik. Utgivningen omfattar 30-talet titlar på år. Förlaget är en del av Litzon Press Förlags AB, som har sin bas i Örebro och som bedriver förlags- och tidningsverksamhet; man ger bland annat ut tidningen Hemmets Vän. Förlagschefen liksom marknad, försäljning, lager och distribution finns i Örebro medan redaktionen och utvecklingsavdelningen finns i Göteborg.

Marginal förlag

Marginal förlag har startats av Magnus Gustafson för utgivning av hans egna böcker och är bara ett förlagsnamn, ingen juridisk enhet. Hittills har förlaget gett ut tre titlar, alla av Magnus Gustafson. Förlaget finns i Örebro.

Mariakamelus förlag

Mariakamelus förlag startades av Anita Maria Karlsson 2004 och förlaget har sedan dess gett ut ett tiotal titlar, främst med lokalhistorisk inriktning. Anita Maria Karlsson är själv författare till flera av titlarna. Förlaget finns i Nora.

Marull

Förlaget Marull har gett ut två titlar av författaren Staffan Ekegren, en 2013 och en 2016. Förlaget drivs av Maria Sedell och finns i Örebro.

Modiga Rut Förlag

Modiga Rut Förlag startades hösten 2014 av Lena Bjerfalk, frilansskribent och kommunikatör, och Sofia Medin Lindström, musikpedagog och frilansmusiker för att ge ut "humoristiska kvalitetsböcker för barn och vuxna". Hittills har förlaget gett ut två titlar i Modiga Rut-serien, som är kapitelböcker för barn om Modiga Rut. Böckerna är skrivna av Lena Bjerfalk och Sofia Medin Lindström. Man har också producerat musikteaterföreställningar för barn, bland annat med utgångspunkt från Modiga Rut-karaktern. Förlaget finns i Kumla.

Sjöbergs förlag

Sjöbergs förlag startade år 2000 och ger årligen ut 20-30 boktitlar. Utgivningen omfattar bland annat livsberättelser, relationsböcker, ledarskapsböcker, kristna uppbyggelseböcker, barnböcker och biblar. Förlaget ligger i Örebro.

Strandkullens förlag

Förlaget Strandkulle har sedan 2005 gett ut ett 10-tal titlar, mest skönlitteratur. De två senaste titlarna är Måna Nauenfeldt Bergers *After work : en nattarbetare går i*

pension (2014) och Marianne Freyne-Lindhagens *Utkanten* (2016). Förlaget finns i Nora.

Sweet Words Poetry

Förlaget Sweet Words Poetry i Karlskoga har sedan 2009 gett ut sex titlar, varav den senaste 2014. Fyra av titlarna är barn- och ungdomsböcker av författaren Anja Ek och illustratören Annica Nilsson. De övriga två är deckare, skrivna av Anja Ek respektive Anders Karlgren. Båda dessa gavs ut 2010. Förlaget, som drivs av Anja Ek och Annica Nilsson, är ett handelsbolag. Förlaget är dock vilande sedan en tid och kommer att avvecklas.

8. Bokhandeln

Det vanligaste sättet för människor att skaffa sig de böcker de läser är genom att köpa dem. Närmare hälften av de som läser böcker uppger att de har köpt dem och vanligast är att de har köpt dem i den fysiska bokhandeln; det gäller män som kvinnor, lågutbildade som högutbildade och i alla åldrar utom under 24 år. Omkring 30 procent skaffar sig sina böcker genom den fysiska bokhandeln. Läger man till internetbokhandeln närmar sig siffran på köp i bokhandeln 40 procent. Vanligast är köp i internetbokhandeln i gruppen 25-44 år och bland högutbildade. Varuhus, bokklubbar, antikvariat och nedladdning från internet spelar en mindre roll när det gäller anskaffning av böcker.²⁷

Drygt en tredjedel lånar sina böcker, främst på ett bibliotek men även av till exempel vänner. 24 procent eller var fjärde läsare uppger sig ha skaffat de böcker de läser genom lån på bibliotek. Lån på bibliotek är något vanligare bland kvinnor än bland män och betydligt vanligare bland dem som har låg utbildning än bland övriga utbildningsgrupper. Den andel som lånar sina böcker på biblioteket är högst i åldersgrupperna 9-14 och 15-24 med 47 respektive 30 procent jämfört med mellan 15 och 22 procent i övriga åldersgrupper.²⁸

Även om den fysiska bokhandeln fortfarande är den främsta försäljningskanalen har nätbokhandelns genombrott lett till att närheten till en fysisk bokhandel har fått en minskad betydelse för människors tillgång till böcker. Att det finns en bokhandel i den lokala miljön är ändå viktigt för litteraturens synlighet. Den lokala bokhandeln är – liksom det lokala biblioteket – en ständig påminnelse om litteraturens existens och en markering av att litteraturen är en självklar del av vardagen. Bokhandeln är också en mötesplats för samtal om författare och böcker. Många bokhandlar har olika evenemang kring författare och böcker och bidrar därmed till att stimulera intresset för litteratur. Deras marknadsföring bidrar också till ett ökat intresse för böcker. I nätbokhandeln är böckerna anonyma men i den fysiska bokhandeln kan man botanisera bland böckerna.

Att den fysiska bokhandeln är viktig för litteraturens synlighet är en uppfattning som också har stöd i den statliga kulturpolitiken. Regeringen skrev i propositionen *Läsa för livet*:

För att främja läsandet finns det ett stort värde i att ett brett urval av böcker är synliga i offentliga rum där människor ofta vistas. Biblioteken har en viktig roll

²⁷ Nordicom-Sveriges mediebarometer 2015, s. 83.

²⁸ Nordicom-Sveriges mediebarometer 2015, s. 83.

i detta avseende, men bokhandeln är också för många en naturlig plats att möta litteraturen och det finns därför skäl att värna den fysiska bokhandeln.²⁹

I propositionen sade man också att bokhandelns betydelse motiverar att bokhandeln har möjlighet att få statligt stöd till evenemang i bokhandeln,³⁰ en åsikt som riksdagen delade. Bokhandeln kan därför söka stöd för litterära evenemang från Statens kulturråd inom ramen för dess stödordning ”Stöd till läs- och litteraturfrämjande insatser”. Enligt Kulturrådet är en förutsättning för stöd till bokhandeln ”att det litterära evenemanget har en självständig prägel och sökande bokhandel har en etablerad programverksamhet”.³¹ Det är dock relativt få bokhandlar som söker bidrag och ännu färre som får. Det är inte heller några stora summor det rör sig om. Under 2015 beviljades fem bokhandlar bidrag med sammanlagt 280 000 kronor. Åtta fick avslag på sina ansökningar. Under 2016 var det också fem bokhandlare som fick bidrag, varav fyra fick bidrag även året före. Sammanlagt fick de fem 310 000 kronor. Tre bokhandlar fick avslag på sina ansökningar. Ingen av de bokhandlar som finns i Örebro län har sökt bidrag under de år det har varit möjligt. Ett skäl till att man inte har sökt är att man inte har känt till möjligheten att söka bidrag.

Bokhandeln har de senaste decennierna genomgått en strukturomvandling, som har inneburit dels en nedläggning av ett stort antal bokhandlar, dels en koncentration av bokhandlarna till ett fåtal kedjor och ett snabbt minskande antal bokhandlar som inte är anslutna till några kedjor. Den här utvecklingen har speglats också i Örebro län, där flera bokhandlar lagt ner och tidigare fristående bokhandlar har anslutit sig till kedjor.

Störst av de kedjor som finns i landet är Akademibokhandeln, som bildades 1992 och som gick ihop med bokhandlarkedjan Bokia vid årsskiftet 2011/2012. Idag består den av drygt 108 butiker, som alla heter Akademibokhandeln. Akademibokhandeln äger även internetbokhandeln Bokus. Ugglan är en sammanslutning av 59 fristående bokhandlar, som samverkar kring bland annat inköp och marknadsföring. JB-gruppen bildades 1988 och är liksom Ugglan en sammanslutning av fristående bokhandlar som samarbetar, främst kring inköp och marknadsföring. JB-Gruppen består av 43 butiker.

Alla tre kedjorna är representerade i länet. Akademibokhandeln har tre butiker, varav två tidigare har varit Bokiabutiker. Tre bokhandlar är anslutna till Ugglan och en bokhandel är ansluten till JB-gruppen.

²⁹ *Läsa för livet*. Regeringens prop. 2013/14:3, s. 52.

³⁰ *Läsa för livet*. Regeringens prop. 2013/14:3, s. 53.

³¹ <http://kulturradet.se/sv/bidrag/litteratur/Lasframjande-insatser/>, 2016-12-07.

Det finns bokhandlar i sex av länets kommuner: Askersund, Hällefors, Karlskoga, Kumla, Lindesberg och Örebro. Sex kommuner saknar bokhandel: Degerfors, Hallsberg, Lekeberg, Laxå, Ljusnarsberg och Nora. I Hallsberg fanns tidigare Stigs bokhandel, men den lades ner i september 2014. I Nora fanns Nya Emil Janssons Bokhandel, som lades ner 2013.

Den senaste litteraturutredningen visade att konsumtionen av böcker genom bokhandeln räknat i kronor per invånare ökar ju fler bokhandlar som finns i en kommun.³² Utredningen pekade också på ett möjligt positivt samband mellan hög försäljning i den fysiska bokhandeln och hög försäljning i internetbokhandeln. Man sade visserligen att det saknas tillförlitlig statistik om internetbokhandelns försäljning på kommunnivå, men att det ”vid tidigare undersökningar om bokklubbarnas försäljning framgick att bokklubbkunderna huvudsakligen fanns i de kommuner som hade det största utbudet av bokhandel, det vill säga storstäderna. Sannolikt gäller även detta förhållande för nätbokhandeln.”³³ Utredningen pekade också på att bokhandlar med låg omsättning i små kommuner har en mindre andel försäljning av böcker än bokhandlar i större kommuner och att bokförsäljningen i dessa dessutom tenderar att minska.³⁴ Flera av bokhandlarna i länet torde höra till den kategorin och är alltså sårbara. Ett exempel är Hällefors bokhandel, som har en utsatt situation och har dragit ner på antalet titlar med en tredjedel de senaste tio åren. Idag svarar pocketböcker för merparten av bokförsäljningen och försäljningen av leksaker, konstnärsmaterial och kontorsvaror blir allt viktigare för bokhandelns överlevnad.

Flertalet av bokhandlarna i länet säljer lokal litteratur, men beståndet varierar starkt. Man säger att intresset för den lokalhistoriska litteraturen är stort medan den lokala skönlitteraturen är mer svårsåld. När man tar in den lokala skönlitteraturen sker det oftast på författarnas initiativ, vilket är naturligt eftersom den oftast ges ut på förlag med begränsade distributionsmöjligheter, och ofta säljer man den på kommission. När den lokala skönlitteraturen finns i bokhandeln står den ofta sida vid sida med den lokalhistoriska. Ett undantag är om författarna är välkända. Det finns dock ett konkurrensförhållande mellan författarna och bokhandeln eftersom det händer att författarna själva säljer sina böcker till ett lägre pris än vad bokhandeln kan göra och då blir det ointressant för bokhandeln att ha deras böcker i lager.

När författare framträder i bokhandeln svarar ofta förlagen för hela eller en del av kostnaden och framträdandet är en del av marknadsföringen. Eftersom bokhandeln arbetar med små ekonomiska marginaler och har små möjligheter att bära hela

³² *Läsandets kultur*, SOU 2012:65, s. 576.

³³ *Läsandets kultur*, SOU 2012:65, s. 577.

³⁴ *Läsandets kultur*, SOU 2012:65, s. 258.

kostnaden för ett författarframträdande har förlagen stort inflytande över hur ofta en bokhandel har författarframträdanden liksom urvalet av författare.

Bokhandlare i länet

Följande bokhandlare finns i länet:

Akademibokhandeln

Akademibokhandeln har tre butiker i länet: två i Örebro, varav en i centrala Örebro och en i shoppingområdet Marieberg strax söder om staden, och en i Karlskoga. Butikerna i Karlskoga och Marieberg har tidigare varit Bokiabokhandlare.

Bergslagens bok och bild

Bergslagens bok och bild ligger i centrala Örebro och är en liten bokhandel som ger intryck av att ha relativt få titlar i utbudet. En stor del av dem är äldre titlar, ofta av presentbokscharakter.

Blombergsska bokhandeln

Blombergsska bokhandeln i Lindesberg hörde till de Bokiabokhandlare som valde att bli en Akademibokhandel när Akademibokhandeln gick ihop med Bokia. Vid årsskiftet 2016/2017 gick dock Blombergsska bokhandeln över till Ugglan, bland annat för att få större frihet när det gäller vilka böcker man ska ta in.

Bok & Papper

Bok & Papper är en liten bokhandel som ligger centralt i Askersund och är ansluten till Ugglan. Den har samma ägare som Ugglan Kumla.

Din Bok

Din Bok i Örebro är en privatägd bokhandel, som tidigare hette Libris Bokhandel och ägdes av Libris Media. Den ingår i ett butiksnätverk med butiker i Göteborg, Jönköping och Umeå, men nätverket är inte formellt en butikskedja. Bokhandeln har en profil mot litteratur med religiös anknytning men man har också ett bredare bestånd.

Hällefors bokhandel

Hällefors bokhandel är en lite fristående bokhandel som förutom böcker säljer leksaker, spel, pyssel, konstnärsmaterial och kontorsmaterial. Bokhandeln driver också kommunens folkbibliotek och turistbyrå på entreprenad.

Ugglan Kumla

Ugglan Kumla är en liten bokhandel som ligger centralt i Kumla och är ansluten till Ugglan. Den har samma ägare som Bok & Papper i Askersund.

Lanna bokhandel

Lanna bokhandel eller Lanna bokcafé som man också kallar sig kombinerar bokhandel och café. Utbudet består främst av pocketböcker och äldre upplagor av faktaböcker, men man har också lite lokal litteratur.

Lindhska bokhandeln

Lindhska bokhandeln ligger centralt i Örebro och är ansluten till JB-gruppen. Bokhandeln har också en spelklubb dit medlemmar är välkomna att spela olika spel. Klubblokalerna ligger under butiken och där finns bord att spela på liksom terräng och planer för figurspel. Dessutom tillhandahåller man ett spelbibliotek för uthyrning. Man har också events kring olika spel, bland annat turneringar.

LäroMedia bokhandel

LäroMedia bokhandel i Örebro levererar läromedel, skönlitteratur och pedagogiskt material från olika förlag till fler än 270 av landets 290 kommuner liksom till ett stort antal friskolor.

Mjölksbo

I Mullhyttan finns Mjölksbo, som är en liten bokhandel och ett antikvariat och som bland annat säljer lokala författare. Mjölksbo drivs av Måna Berger, som är författare, bildkonstnär och litteraturskribent och har bokbloggen "Böcker högt och lågt". I Mjölksbo finns också en utställningslokal, där olika fotografer och bildkonstnärer ställer ut sommartid.

9. Biblioteken

Universitetsbiblioteket

Universitetsbibliotekets huvudsakliga uppgift är att svara för vetenskaplig informationsförsörjning till studenter, lärare och forskare och andra intressenter samt svara för utbildning i informationssökning. Enligt Bibliotekslagen är universitetsbiblioteket en del av det allmänna biblioteksväsendet och ”ska främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt.”

I Örebro universitetsbibliotek finns flera arkiv med material kring författare: Hjalmar Bergman, Nils-Peter Eckerbom, Tage Eriksson, Harald Forss, Hugo Gyllander, Sten Hagliden, Levi Rickson (Jeremias i Tröslösa) och Arne Upling. Här finns också Mörnersamlingen, som bland annat innehåller manuskript av både svenska och utländska författare. Samlingen vittnar bland annat om Birger Mörners nära vänskap med tre av tidens svenska förgrundsgestalter: August Strindberg, Verner von Heidenstam och Gustaf Fröding. I samlingen finns också akvareller och målningar av bland andra Heidenstam och Strindberg.

Regionens biblioteksverksamhet

I regionens biblioteksverksamhet ingår Regionbiblioteket, biblioteken på folkhögskolorna i Fellingsbro och Kävesta och de medicinska biblioteken och patientbiblioteken på Karlskoga och Lindesbergs lasarett och universitetssjukhuset i Örebro. Av dessa är det främst Regionbiblioteket, folkhögskolebiblioteken och patientbiblioteken som har litteraturfrämjande uppgifter.

Regionbiblioteket

Regionbiblioteket i Örebro län är ett resurscentrum för regional biblioteksutveckling med uppdraget är att stödja folkbiblioteken i länet i deras arbete med att utveckla och stärka kvaliteten i verksamheten, bland annat genom lokalt utvecklingsarbete, projekt och handledning. Regionbiblioteket ger också stöd i arbetet med de kommunala biblioteksplanerna samt omvärldsbevakning.

Regionbiblioteket har utvecklat sin verksamhet från att vara operativ till att främst vara strategisk. För verksamheten har man tre heltidstjänster, varav en med särskilt ansvar för barn och unga. Man har också utvecklat en nära samverkan med regionbiblioteken i Sörmland och Västmanland. Samverkan gör det möjligt att dela kompetenser, göra samverkansvinster och gemensamt utveckla en kraftfull biblioteksregion.

I sin verksamhet har Regionbiblioteket fokus på frågor som rör barn och unga, digital delaktighet, lärande, läsfrämjande, medier och tillgänglighet. Arbetet med

läsfrämjande verksamhet har en utgångspunkt i Kulturrådets Handlingsprogram för läsfrämjande och Regionbiblioteket har i samspel med andra aktörer arbetat med flera projekt kopplade till läsfrämjande, bland annat:

- Läs, Bro'!, som syftar till att öka pojkars/unga mäns (13-25 år) intresse för att läsa.
- Läs-kickar, för ledare inom idrottsrörelsen för barn som är 11-18 år.
- Små fria bibliotek – Bokholkar, placerade på olika nya platser i länet.
- Berätta Leka Läsa, Läsrelsens projekt för förskolebarn 1-3 år.
- Bubblan, som vill öka barn och ungas intresse för berättelser.

Regionbiblioteket samordnar ett nätverk för skönlitteratur med medlemmar från biblioteken i länet. Syfte med nätverket är att ge inspiration i arbetet med att förmedla skönlitteratur till vuxna och lyfta upp och utveckla mötet mellan läsarna och litteraturen. För skrivande verksamhet finns ett skrivarnätverk för barn- och ungdomsbibliotekarier. Regionbiblioteket håller även i Digit!, som är en skrivartävling för ungdomar och är inne på sitt femtonde år.

Folkhögskolebiblioteken

Folkhögskolebiblioteken är i första hand en pedagogisk resurs för kursdeltagare och pedagogisk personal på skolorna. Därmed speglar de också respektive skolas profil i sin verksamhet. Biblioteket på *Fellingsbro folkhögskola* har därför en speciell inriktning mot personer med funktionsnedsättning. Biblioteket ska väcka läslust och stimulera till läsning och det bedriver verksamhet kring litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt i samarbete med skolans kulturgrupp. Fellingbro folkhögskola hör till den minoritet av landets folkhögskolor som har en fackutbildad bibliotekarie. Biblioteket på *Kävesta folkhögskola* är en lugn studieplats för skolans elever och ett instrument för informationssökning men man arbetar också med att skapa läslust och möjligheter till läsning för skolans elever och personal.

Patientbiblioteken

Sjukhusens patientbibliotek vänder sig till både patienter och personal. Ett mål är att främja läsande hos personalen, men också att patientens vistelse på sjukhuset ska lättas upp en aning genom litteraturförmedling. *Patientbiblioteket på Karlskoga lasarett* sysslar också med biblioterapi och målning för patienter med neurologiska diagnoser. Biblioterapi, eller litteraturterapi som det också kallas ibland, är en form av terapi som har fokus på läsning av böcker och samtal kring dessa. *Patientbiblioteket vid universitetssjukhuset i Örebro* har vid sidan av de traditionella biblioteksuppgifterna ett artotek och man arrangerar regelbundet olika utställningar. Man har också deltagit i ett projekt om kultur för barn på sjukhus, ett projekt om kultur för äldre och ett projekt om biblioterapi.

Folkbiblioteken

Folkbiblioteken i Örebro län hade 2015 sammanlagt 1,8 miljoner fysiska besök eller 6,2 besök per invånare. Det var något lägre än kommunbiblioteken i landet som helhet, som hade 6,7 fysiska besök per invånare. Kommunbiblioteken i länet hade 68 660 aktiva låntagare, vilket är 24 procent av länets befolkning. Dessa svarade för 1,7 miljoner fysiska lån, vilket motsvarar 5,9 lån per invånare. Det kan jämföras med 6,4 i landet som helhet, 6,6 i Värmland, 6,4 i Västmanland och 6,2 i Södermanland. Biblioteken i länet genomförde 160 bok- eller läsecirklar, varav 77 för barn och unga, 74 bokcaféer eller liknande, 62 författarframträdanden, varav 40 för barn och unga, och 25 skrivarkurser eller litteraturläger, samtliga för barn och unga.

Askersunds bibliotek

Askersunds bibliotek består av ett huvudbibliotek och en biblioteksfilial som är öppen en dag i veckan. Huvudbiblioteket flyttade i slutet av 2016 in i Sjöängen, ett nybyggt kultur- och kunskapscentrum vid Vätterns strand. Sjöängen innehåller förutom biblioteket en multisal för musik, teater, dans, bio och föreläsningar, en liten konsthall, musikskola, en miniaula och flera mindre mötesrum, lokaler för uthyrning, bland annat hantverkssalar, danssal/blackbox och musiksalar, ett café och en skola för kommunens samtliga elever i årskurs 6-9, fritidsgård med elevcafé.

2015 hade biblioteket drygt 65 000 fysiska besök eller 5,8 besök per invånare. Man hade 2 620 aktiva låntagare, vilket är 23 procent av kommunens invånare. Dessa gjorde sammanlagt drygt 56 000 fysiska lån eller 5,1 lån/invånare.

Bergslagsbibblan

Under namnet Bergslagsbibblan har biblioteken i Lindesberg och Nora ett nära samarbete med bland annat en gemensam webbplats, gemensam katalog och gemensamt lånekort. Man arrangerar också en rad aktiviteter tillsammans.

Degerfors bibliotek

Degerfors bibliotek består av huvudbiblioteket, som ligger centralt i Folkets Hus. 2015 hade biblioteket lite mindre än 61 500 fysiska besök eller 5,4 besök per invånare. Besökarna gjorde drygt 86 000 fysiska lån eller 9,0 lån/invånare.

Hallsbergs bibliotek

Hallsbergs bibliotek består av huvudbiblioteket i Hallsberg och fyra filialer som är öppna tre till fyra timmar i veckan. 2015 hade biblioteket drygt 64 500 fysiska besök eller 4,2 besök per invånare. Man hade 3 970 aktiva låntagare, vilket är 26 procent av kommunens invånare. Dessa gjorde sammanlagt knappt 85 000 fysiska lån eller 5,5 lån/invånare.

Hällefors bibliotek

Hällefors bibliotek består av huvudbiblioteket i Hällefors och en filial i Grythyttan. Biblioteket drivs sedan 1992 på entreprenad av Hällefors bokhandel, som också driver turistbyrån. Huvudbiblioteket, bokhandeln och turistbyrån är samlokaliserade och sköts av delvis samma personal. 2015 hade biblioteket knappt 64 000 fysiska besök eller 9,1 besök per invånare. Man hade 1 880 aktiva låntagare, vilket är 27 procent av kommunens invånare. Dessa gjorde drygt 44 500 fysiska lån eller 6,3 lån/invånare.

Karlskoga bibliotek

Karlskoga bibliotek ligger centralt i Karlskoga. 2015 hade biblioteket drygt 170 000 fysiska besök, vilket är 5,6 besök per invånare. Man hade 6 400 aktiva låntagare, vilket är 21 procent av kommunens invånare. Dessa gjorde sammanlagt knappt 200 000 fysiska lån eller 6,6 lån/invånare.

Kumla bibliotek

Kumla bibliotek består av ett huvudbibliotek och en bokbuss. 2015 hade biblioteket drygt 201 000 fysiska besök eller 9,5 besök per invånare. Man hade 5 780 aktiva låntagare, vilket är 27 procent av kommunens befolkning. Dessa gjorde sammanlagt drygt 182 000 fysiska lån eller 8,6 lån/invånare.

Laxå bibliotek

I bibliotekshuset i Laxå ligger också kommunarkivet och lärcentrum. 2015 hade biblioteket drygt 29 000 fysiska besök eller 5,2 besök per invånare. Man hade 1 240 aktiva låntagare, vilket är 22 procent av kommunens befolkning. Dessa gjorde sammanlagt drygt 50 000 fysiska lån eller 6,7 lån/invånare.

Lekebergs bibliotek

Lekebergs bibliotek ligger i Fjugesta och hade 2015 knappt 40 000 fysiska besök eller 5,3 besök per invånare. Man hade 1 960 aktiva låntagare, vilket är 27 procent av kommunens befolkning. Dessa gjorde sammanlagt drygt 50 000 fysiska lån eller 6,7 lån/invånare.

Lindesbergs bibliotek

Biblioteket i Lindesberg består av ett huvudbibliotek, tre filialbibliotek och en bokbuss. 2015 hade biblioteket drygt 264 000 fysiska besök eller 11,2 besök per invånare. Man hade 7 440 aktiva låntagare, vilket är 32 procent av kommunens befolkning. Dessa gjorde sammanlagt 139 000 fysiska lån eller 5,9 lån/invånare.

Ljusnarsbergs bibliotek

Ljusnarsbergs folkbibliotek har sina lokaler i Kopparberg och består av en barnavdelning, en vuxenavdelning och ett studierum. Man har också en utlåningsstation

i en förskola och en ”bokholk” i ABF:s samlingslokal för asylsökande. Även skolbiblioteken hör till kommunens biblioteksorganisation. Biblioteket hade 2015 knappt 42 000 fysiska besök eller 8,5 besök per invånare, vilket är högre än genomsnittet i länet. Man hade 1 200 aktiva låntagare, vilket är 24 procent av kommunens invånare. Dessa gjorde sammanlagt drygt 19 000 fysiska lån eller 3,9 lån per invånare, vilket är lägst i länet.

Nora kommunbibliotek

Biblioteket i Nora ligger centralt i Nora. 2015 hade biblioteket drygt 106 000 fysiska besök eller 10,1 besök per invånare. Man hade 2 890 aktiva låntagare, vilket är 28 procent av kommunens befolkning. Dessa gjorde sammanlagt 92 000 fysiska lån eller 8,8 lån/invånare.

Örebro bibliotek

Örebro bibliotek består av stadsbiblioteket, 11 stadsdels- eller landsbygdsbibliotek, en bokbil och en utlåningsstation. Till det kommer ett folkbibliotek som drivs på entreprenad av studieförbundet Sensus och KFUM. Stadsbiblioteket är centralt beläget vid Olof Palmes torg och i källarplanet finns Saxonarkivet, med litteratur om och från Örebro län, och Mesopotamiska biblioteket, en specialsamling för alla som är intresserade av det syriska språket, syrisk litteratur eller mesopotamisk kultur; syrianerna är en av de största och mest etablerade invandrargrupperna i Örebro. Biblioteket har också byggt upp en samling medier på teckenspråk och böcker med tecken som stöd. Örebro bibliotek hade 2015 drygt 703 000 fysiska besök eller 4,9 besök per invånare, vilket är under snittet för länet. Man hade 33 260 aktiva låntagare, vilket är 23 procent av kommunens befolkning och ungefär som länet som helhet. Dessa gjorde sammanlagt 741 000 fysiska lån eller 5,1 lån/invånare, vilket är något lägre än snittet i länet. Både antalet besök per invånare och antal utlån per invånare är alltså lägre än i länet som helhet.

Folkbibliotekens litteraturfrämjande verksamhet

Samtliga folkbibliotek i länet har någon form av litteraturfrämjande verksamhet, men den är mer eller mindre utvecklad. Nedan ges exempel på några av bibliotekens litteraturfrämjande aktiviteter.

Askersund

Askersunds bibliotek har länge satsat relativt mycket på arrangemang kring litteratur, men under 2015 och 2016 har de legat på sparlåga i och med att flytten av biblioteket till det nya kultur- och kunskapscentret Sjöängen tagit mycket tid. Man räknar dock med att aktiviteterna kring litteratur kommer att öka i och med att flytten eftersom de nya lokalerna ger helt andra möjligheter. Man planerar bland annat att ha en litteraturfestival nästa vår. Biblioteket har regelbundet författarbesök för vuxna,

ibland i samarbete med något studieförbund eller någon förening. Minst ett författarbesök per år är av en välkänd författare. Författarbesöken får ett lyft med det nya huset. De kan arrangeras tillsammans med Scenkonst, som också finns i huset, och finnas med i deras program vilket breddar publiken. Den lokala bokhandeln brukar sälja böcker i samband med författarbesök. Något mer samarbete har biblioteket inte med bokhandeln. Man arrangerar bokcaféer två gånger per termin. På caféerna resonerar man kring en bok eller ett författarskap. Det förekommer också högläsning av noveller. I "Bibliotekets bok- och filmklubb" ser man filmer som baseras på böcker och efteråt fikar och diskuterar man tillsammans. Det förekommer att man har "Boksläpp" när det kommer ut lokal litteratur eller böcker av författare med anknytning till Askersund. Senast var i december 2016 när Ann-Charlotte Svensson släppte sin bok Maskrosbarn. Den typen av aktivitet sker det oftast på författarnas initiativ. Biblioteket har ambitionen att få ungdomar att skriva. Man har haft en novelltävling och kommer att fortsätta med den typen av aktiviteter. Man arrangerar också författarbesök i skolklasser.

Hällefors

Biblioteket har starkt fokus på litteratur och på barn och unga. Man arrangerar författarbesök för grundskolans åttondeklassare en gång per år och kan erbjuda skolan ytterligare författarbesök genom ett samarbete med kulturskolan, som har läsfrämjandepengar. Man planerar också att starta skrivarcirklar i samarbete med kulturskolan. För vuxna arrangerar man författarkvällar någon gång per termin i samarbete med ABF. 30-50 personer brukar komma på författarkvällarna. Vidare stöttar man två bokcirklar med böcker. Man har också samarbete med det finska förvaltningsområdet kring bland annat bokprat och teater.

Karlskoga

Karlskoga bibliotek arbetar för att främja litteraturen främst genom bokfrukostar, författarkvällar och bokcirklar. Man är också med och arrangerar Bokens dag varje höst och från bibliotekets sida menar man att författarkvällarna och Bokens dag drar varandra. Man har mellan tre och fyra författarkvällar och fyra bokfrukostar per termin. Vid bokfrukostarna pratar personal från biblioteket om böcker under en timme utifrån ett tema som de har läst in sig på. Frukostarna genomförs ibland i samarbete med den lokala bokhandeln, som då presenterar nyutkomna böcker. I år har man också inlett ett samarbete med Lindesbergs bibliotek som innebär att personal från biblioteket i Lindeberg håller i bokfrukostar i Karlskoga och personal från biblioteket i Karlskoga håller i bokcaféer i Lindesberg. Man har plats för 30 besökare vid frukostarna och det brukar vara fullt. I höstas hade man också en Nobelfest, då Arne Johnsson från Lindesberg presenterade nobelpristagare. Vidare har man ett par tre bokcirklar för vuxna, en talboksklubb och ett 20-tal bokklubbspåsar till utlån för dem som vill samla vänner och läsa och samtala. I varje påse finns åtta exemplar av

samma bok, genomgående skönlitteratur. Dessutom har man två bokcirklar för barn. Den ena kallas Bokspanarna och leds av personal från biblioteket. Den andra kallas Bokhörnan och leds av barnen själva. Den brukar också få besök av författare någon gång per termin. Till det kommer dramatiserade sagostunder, där personal från biblioteket väljer ut böcker som de själva dramatiserar. Man arrangerar även författarkvällar med finskspråkiga författare tillsammans med det finska förvaltningsområdet och man har haft workshops i estradpoesi i samarbete med ABF. Det förekommer också att man har boksläpp. Ett exempel är att när några kvinnor som deltagit i en skrivarcirkel i ABF:s regi förra hösten gav ut *Kavalkad*, en antologi med sina texter, skedde boksläppet på biblioteket.

Kumla bibliotek

Biblioteket har en stark prioritet på läsfrämjande i sin verksamhet för barn och unga. Man har en gemensam arbetsgrupp skola/bibliotek för läsfrämjande arbete för Kumlas elever. Förskolor och skolklasser besöker varje vecka biblioteket för läsfrämjande aktiviteter som bokprat. Man erbjuder läsecirklar för barn och ungdomar och en ungdomsblogg. Bokbollen är en aktivitet för barn 0-6 år där man i samarbete med BVC och förskolor arbetar läsfrämjande genom berättarstunder, rim- och ramsträffar, barnteater och gåvoböcker. Även elever i årskurserna 4 och 8 och gymnasiet erbjuds gåvoböcker för att främja läsandet. Läsfrämjande arbete bedrivs också i samarbete med Ung Fritid och studieförbund. De litteraturfrämjande aktiviteterna har hittills i huvudsak bestått av författaraftnar och bokcirklar. Man arrangerar omkring fem författaraftnar per år, både med skönlitterära och med facklitterära författare. Vid två tillfällen har Kumlaförfattare haft sitt "boksläpp" på biblioteket, bland annat barnboksförfattaren Anna Helgesson. Till hösten (10 oktober) kommer man att arrangera en kväll där en nybliven författare berättar om sin bok och kommer då också att fokusera hur den som vill komma igång med sitt skrivande ska kunna göra det. Vi ett tillfälle har man erbjudit utbildning i Poetry Slam, men ingen deltagare anmälde sig. Man har bokcirklar för barn, ungdomar och vuxna och det finns bokcirkelpåsar att låna för grupper som vill ha egna bokcirklar. För ungdomar finns en skrivarcirkel i fan fiction och man har högläsning för personer på ett gruppböende.

Lekebergs bibliotek

När det gäller bibliotekets litteraturfrämjande verksamhet säger 1:e bibliotekarie Lotta Bergsten att bibliotekets mål inte är att jobba litteraturfrämjande, utan läsfrämjande, men att bibliotekets verksamhet har litteraturfrämjande effekt. Man har författarbesök för vuxna ett par gånger per år, både skönlitterära författare och faktaförfattare beroende på vad som är aktuellt och intressant. Vidare säljer biblioteket lokal litteratur, varav några titlar är skönlitteratur. Syftet med försäljningen är både att stödja lokala författare och att ge besökarna möjlighet att köpa dessa böcker.

Lindesbergs bibliotek

Vad gäller litteraturfrämjande verksamhet arrangerar Lindesbergs bibliotek regelbundet författarbesök för barn och vuxna. Man samarbetar också med biblioteket i Nora och Studieförbundet om författarprogram på Svalbo café två till tre gånger på hösten och lika många på våren. Caféet ligger ute på landet mellan Lindesberg och Nora och drivs av en keramiker, som också har ateljé och butik där. Vidare har man bokcaféer på biblioteken några gånger per termin då personal från biblioteket pratar om litteratur och varvar det med högläsning. Man har ett löst tema för varje bokcafé, men deras form och innehåll är mycket beroende av vilka som håller i dem. Man har också inlett ett samarbete med Karlskoga så att personal därifrån håller i bokcaféer i Lindesberg och personal från Lindesberg håller i bokfrukostar i Karlskoga och det tycker man från bibliotekets sida har fungerat bra. För bokcaféerna har man arbetat upp en publik efter hand och idag har man en kärna på mellan 50 och 60 besökare i övre medelåldern. Varje höst arrangerar biblioteket Bokens dag i samarbete med den lokala bokhandeln. Ibland har man arrangemang när lokala författare kommer ut med böcker, ömsom på författarnas initiativ, ömsom på bibliotekets. Under våren 2017 har man haft en spoken word-kurs med ungdomar mellan 15 och 17 år, som fått skriva och framföra texter och arbeta med moment som skrivandets teknik, varför man skriver och uppläsandet. Många av de som deltog i projektet var nyanlända. Biblioteket har i viss mån bokhandeln som bokleverantör och man samarbetar också kring Bokens dag, annars har man inget samarbete. Inga andra än biblioteket har några litterära arrangemang. Bokhandeln har visserligen signeringar ibland, men inga andra arrangemang.

Örebro bibliotek

Örebro stadsbibliotek har sedan några år tillbaka programserien *Möte med författare* i samarbete med Örebro universitet med åtta författarprogram per år. Man har också både författarbesök och aktiviteter kring författare utanför den programserien. I november 2016 arrangerade man tillsammans med Samfundet Örebro Stads- och Länsbiblioteks vänner *Litteraturens Lördag*, med närmare 50 programpunkter, varav många författarframträdanden, och knappt 40 bokbord där författare, förlag, bokhandlare och föreningar presenterade sig och sålde böcker. Biblioteksfilialerna har mycket få arrangemang som är inriktade mot litteraturfrämjande eller läsfrämjande, de flesta inga alls. Kommunens landsbygdslbibliotek driver bloggen *Läslandet* med tips på böcker för barn och ungdomar i skolåldern. Under januari och februari 2017 presenterade man sammanlagt ett 10-tal böcker, både skön- och facklitteratur. Tidigare år har biblioteket bland annat haft författarvandringar för både barn och vuxna då deltagarna fått möta kända personer ur litteraturens värld med hjälp av den fria teatergruppen Teatervalvet (inom ramen för Örebro Bokmässan). Andra aktiviteter kring litteratur är eller har varit öppna boksamtal kring utvalda böcker med personal från biblioteket som samtalsledare, bokcaféer för seniorer med samtal kring böcker,

berättarcaf er samt Bokens dag. Under 2016 drev biblioteket l sprojektet *Örebro läser Katitzi* med läsaktiviteter, författarbesök, föreläsningar och andra evenemang med anknytning till boken *Katitzi* av Katarina Taikon. Med projektet, som fick ett anslag på 225 000 kr från Statens kulturråd, ville man dels  ka  rebroarnas intresse för l sning, dels sätta ljuset på romernas situation i dag. Böckerna om Katitzi hade då nyligen kommit i en nyutgåva och Katarina Taikon hade fått ny aktualitet genom en ny biografi och en film av författaren, dokument rfilmaren och förläggaren Lawen Mohtadi. Kring projektet byggde man upp ett nätverk där förutom stadsbiblioteket en lång rad aktörer ingick, bland annat Bio Roxy, Engelbrektsskolan, Rostaskolan, Viktorias skolan, Kultur för seniorer, Svenska kyrkan, Teater Martin Mutter, Tegelbruket, Örebro Kulturskola, Örebro läns museum, Örebro romska träffpunkt och Örebro universitet.

Besök, antal låntagare och utlåning på biblioteken i Örebro län 2015

	Antal fysiska besök	Antal fysiska besök per inv	Antal aktiva l�n- tagare	De aktiva l�n- tagarnas andel av befolk- ningen i procent	Antal fysiska län	Antal fysiska l�n per inv
Riket	65 956 600	6,7			63 483 800	6,4
Örebro län	1 801 500	6,2	68 660	24	1 725 600	5,9
Askersund	65 200	5,8	2 620	23	56 500	5,1
Degerfors	51 600	5,4	i.u.	i.u.	86 100	9,0
Hallsberg	64 600	4,2	3 970	26	84 800	5,5
Hällefors	63 800	9,1	1 880	27	44 600	6,3
Karlskoga	170 200	5,6	6 400	21	199 700	6,6
Kumla	201 300	9,5	5 780	27	182 400	8,6
Laxå	29 300	5,2	1 240	22	29 900	5,3
Lekeberg	40 000	5,3	1 960	26	50 500	6,7
Lindesberg	264 500	11,2	7 440	32	138 900	5,9
Ljusnars- berg	41 800	8,5	1 200	24	19 100	3,9
Nora	106 100	10,1	2 890	28	92 000	8,8
Örebro	703 300	4,9	33 260	23	741 100	5,1

Några litteraturfrämjande aktiviteter på kommunbiblioteken i Örebro län 2015 – antal aktiviteter

	Bok- eller läse- cirklar	Varav för barn	Bokcafé el. liknande	Varav för barn	För- fattare- besök	Varav för barn	Skrivar- kurser, litteratur- dagar	Varav för barn
Hela länet	160	77	74		62	40	25	25
Askersund	-	-	3	1	1	i.u.	-	-
Degerfors	3	3	-	-	25	23	-	-
Hallsberg	5	3	i.u.	i.u.	4	1	i.u.	i.u.
Hällefors	10	i.u.	-	-	2	1	-	-
Karlskoga	32	9	8	-	5	3	1	1
Kumla	17	12	1	-	4	1	3	3
Laxå	4	1	i.u.	i.u.	i.u.	i.u.	2	2
Lekeberg	6	6	1	1	10	9	2	2
Lindesberg	12	8	22	4	5	1	11	11
Ljusnars- berg	3	-	-	-	-	-	-	-
Nora	9	9	8	i.u.	3	1	-	-
Örebro	59	26	31	2	3	-	6	6

Bibliotekslag och biblioteksplaner

Bibliotekens verksamhet styrs av en bibliotekslag, som har beslutats av riksdagen. Den nu gällande lagen trädde i kraft den 1 januari 2014 och de ändringar som då infördes innebar bland annat att man lyfte fram bibliotekens betydelse för att främja litteraturens ställning, att folkbiblioteken särskilt ska främja läsning och tillgång till litteratur, att folkbiblioteken fick i uppdrag att ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar för att stimulera till läsning och att ett grundläggande kvalitetskrav infördes när det gäller folkbibliotekens utbud av medier och tjänster.

Enligt bibliotekslagen ska regioner och kommuner ha biblioteksplaner för sin verksamhet på biblioteksområdet. En biblioteksplan ska ses som ett styrdokument, ett politiskt beslutat dokument som definierar bibliotekets uppdrag och preciserar respektive huvudmans ambitioner när det gäller biblioteksverksamhetens omfattning och inriktning.

Regionen har en biblioteksplan som gäller perioden 2016-2019 och bland annat tar upp Regionbiblioteket, biblioteken på Fellingsbro och Kävesta folkhögskolor och patientbiblioteken. För länets tolv kommuner är läget följande:

- Askersunds biblioteksplan är från 2007 men man har nyligen inlett arbetet med en ny biblioteksplan. Tanken är att den nya biblioteksplanen ska behandlas politiskt under hösten 2017 och vara antagen innan årets slut.
- Degerfors saknar biblioteksplan och det pågår inte heller något arbete med en biblioteksplan.
- Hallsberg har en plan för perioden 2016-2019.
- Hällefors har en plan för perioden 2017-2020.
- Karlskoga saknar biblioteksplan men det pågår ett arbete med en biblioteksplan med ambitionen att ett politiskt beslut ska kunna ske under 2017.
- Kumla har en biblioteksplan för perioden 2016-2019.
- Laxås senaste biblioteksplan är för åren 2013-2015. Denna revideras för närvarande med ambitionen att kunna fastställa en ny plan under 2017.
- Lekebergs senaste biblioteksplan antogs år 2005 men man arbetar nu med ny med ambitionen att ett beslut om en ny plan ska kunna fattas under 2017.
- Lindesberg saknar plan men det finns ett förslag som är under politisk behandling.
- Ljusnarsberg har en biblioteksplan för perioden 2016-2019.
- Noras senaste biblioteksplan gällde perioden 2008-2012 och det pågår inget arbete med en ny plan.
- Örebros senaste biblioteksplan antogs hösten 2009. Ett förslag till ny biblioteksplan är dock under politisk behandling.

Regionens biblioteksplan

Regionbiblioteket

Den regionala biblioteksplanen lägger fast en rad utvecklingsmål för Regionbiblioteket. Inget av dem rör litteraturfrämjande verksamhet medan två av dem rör läsfrämjande verksamhet:

- Regionbiblioteket kommer att initiera fortbildning och fortsatt utveckling av läsfrämjande i länet i samverkan med folkbiblioteken och andra samarbetsparter. En del i det arbetet är Bokstart som riktar sig till små barn och vuxna omkring dem.
- Regionbiblioteket kommer att utveckla en läsfrämjandestrategi för regionen, med stöd i Kulturrådets Handlingsprogram för läsfrämjande.

Fellingsbro folkhögskola

Biblioteket på Fellingsbro folkhögskola har enligt den regionala biblioteksplanen ett flertal verksamhetsmål. Några av dessa handlar om litteratur- och läsfrämjande:

- Utöka de läsfrämjande insatserna och arbeta strukturerat med att stärka läsförmåga, läsförståelse och läslust.
- Synliggöra andra kulturer genom inköp av skönlitteratur från olika delar av världen.

- Öka utbudet av skönlitteratur för unga vuxna.

Kävesta folkhögskola

Av utvecklingsmålen för biblioteket på Kävesta folkhögskola berör två arbetet med litteratur. Det ena är att biblioteksansvarig och lärare i större utsträckning ska tipsa deltagarna om bra böcker att läsa, såväl inom facklitteratur som inom skönlitteratur. Det andra är att man ska köpa in litteratur från utomeuropeiska författare för att bredda mångfalden i bibliotekets utbud.

Patientbiblioteken

Biblioteksplanen har inga skrivningar om utveckling av patientbibliotekens läs- eller litteraturfrämjande aktiviteter.

Litteratur

I den regionala biblioteksplanen finns ett särskilt avsnitt om litteratur. Man säger där att det ”finns flera aktörer inom litteraturområdet i länet, dock behöver litteraturen lyftas och bli synligare. Det handlar om att öka kunskapen om litteraturens funktion och dess värde i ett demokratiskt samhälle. Det handlar också om att skapa förutsättningar för att utveckla skrivandet i länet ytterligare samt att synliggöra de aktörer som finns. Det läsfrämjande arbete som pågår i länet stärker och lyfter litteraturen på samma sätt som litteraturen stärker och lyfter det läsfrämjande arbetet. Ett annat sätt att stärka litteraturområdet handlar om att ungas litterära skapande blir en självklar del av den kommunala kulturskolans utbud. Litteraturen i länet kan också stärkas genom större samverkan mellan befintliga aktörer så som folkbibliotek, skola, kulturskola, professionella aktörer, litterära sällskap, folkbildningen och universitetet.” Apropå att litteraturen lyfts in i kultursamverkansreformen och den utveckling av litteraturområdet som därmed måste ske säger man att ”(ä)ven om Regionbibliotekets uppdrag tangerar litteratur genom läsfrämjandearbete, kan ansvaret för konstformen litteratur inte automatiskt läggas på Regionbiblioteket. Regionbibliotekets lagstadgade kärnverksamhet handlar om att ge stöd till folkbiblioteken. Att utarma det uppdraget skulle innebära negativa konsekvenser för regionen.” De utvecklingsmål man sätter upp är desamma som i den regionala kulturplanen.

Kommunernas biblioteksplaner

Askersund

Askersunds biblioteksplan är alltså från 2007 och den slår inledningsvis fast att ”Askersunds biblioteks främsta uppgift är att tillhandahålla information och förmedla litteratur och kultur”. I ett avsnitt om bibliotekets mål säger man att biblioteket ”ska

stimulera till läsning av litteratur i alla former” och i ett avsnitt om barn- och ungdomsverksamheten nämner man några olika aktiviteter med litteraturen i fokus.

Hallsberg

I Hallsbergs biblioteksplan säger man att grunden för bibliotekets verksamhet är att ”tillgängliggöra medier i olika former och att främja läsning”. Man lyfter också fram det läsfrämjande arbetet som en del av ”basen i det dagliga arbetet”. Man anger barn och unga, samverkan och tillgänglighet som utvecklingsområden och under barn och unga. I avsnittet om barn och unga säger man att verksamheten ”är inriktad på insatser som uppmuntrar och stimulerar litteratur- upplevelser, läsning och kunskapssökande” och man lyfter särskilt fram det läsfrämjande uppdraget. I avsnittet om tillgänglighet säger man bland annat att man ska ha ”aktiviteter för vuxna som är kopplade till läslust och intresse för litteratur”.

Hällefors

I Hällefors biblioteksplan anges tre inriktningsmål för biblioteksverksamheten: att stimulera barns och ungas läsning, att öka tillgänglighet och delaktighet och att öka samverkan med andra aktörer. Under inriktningsmålet om att stimulera barns och ungas läsning anger man ett antal aktiviteter som berör målet. Man säger också att man ska arbeta fram en Läsfrämjandeplan, som beskriver aktiviteter och projekt som är ”avsedda att öka läslusten hos barn och unga”. Under inriktningsmålet om tillgänglighet och delaktighet lyfter man bland annat fram biblioteket som mötesplats och kulturcentrum och säger i det sammanhanget att man ska erbjuda ”aktiviteter såsom bokprat, filmprat och författarbesök”. Man säger också att man ska stimulera läslust hos de grupper som bibliotekslagen anger som prioriterade grupper: barn och unga, personer med annat modersmål än svenska, de nationella minoriteterna och personer med funktionsvariationer. Under inriktningsmålet om samverkan säger man att man ska utöka ”utbudet av kultur i skolan med litteraturarrangemang genom samverkan mellan biblioteket och skolan”.

Karlskoga

För biblioteksverksamheten i Karlskoga finns ett utkast till biblioteksplan från september 2016. I planen sägs att biblioteken i kommunen ska ”vara attraktiva mötesplatser för kulturupplevelser, kunskapsinhämtande och läslust och en självklar del i lokalsamhället” och utifrån det identifierar man tre fokusområden: öka tillgängligheten till biblioteksverksamheten, öka intresset för läsning och läsförståelse och öka förutsättningarna för kunskapsinhämtande. Det fokusområde som handlar om läsning är starkt kopplat till en ambition att vända en trend med sjunkande studieresultat bland barn och unga.

Kumla

I Kumlas biblioteksplan säger man att folkbiblioteket ”har ett brett uppdrag som omfattar litteratur, informationsförmedling, kultur och att vara en mötesplats” och att folkbibliotekets viktigaste uppdrag när det gäller barn och unga är ”att uppmuntra till läslust”. Prioriteringen av den läsfrämjande verksamheten för barn och unga kopplas till att barn och ungas läsfärdighet ”visar en nationellt nedåtgående trend”.

Laxå

Laxås biblioteksplan för 2013-2015 lyfter fram bibliotekets roll i den demokratiska processen och för människors tillgång till information och kunskapsutveckling. Under rubrikerna Kunskap, Information, Kultur och Mötesplats anger man ett stort antal prioriterade områden. Under Kunskap säger man bland annat att man ska stimulera barns och ungas språkutveckling och läsintresse och under Kultur att man ska ”(u)ppmuntra läsandet och locka till litteraturupplevelser för alla åldrar”.

Lekeberg

Lekebergs senaste biblioteksplan antogs av kommunfullmäktige i oktober 2005 som en del av en kultur- och bildningsplan. I den del som behandlar biblioteken säger man att biblioteket ”ska fungera som ett lokalt kunskapscentrum som medvetandegör kulturarvet, möjliggör ett livslångt lärande och stimulerar människors utveckling till aktiva och demokratiska samhällsmedborgare”, vilket innebär att det bland annat ska uppmuntra till läslust.

Lindesberg

I Lindesberg finns ett förslag till biblioteksplan som är under politisk behandling. I förslaget (som är daterat 17-03-10) säger man att bibliotekets uppdrag ”innebär att främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt” vilket även omfattar det egna skapandet, den konstnärliga förnyelsen och yttrandefriheten. Planen lyfter också fram biblioteket som en offentlig samtalarena och mötesplats. Vidare säger man att kommunens struktur innebär att bibliotekets prioriteringar kretsar kring tillgänglighet, läsfrämjande arbete och integration. I det läsfrämjande arbetet ska förskolan, grundskolan, gymnasieskolan och folkbiblioteket samverka och utforma ”planer och arbetsmetoder som ökar läsförståelsen och skapar förutsättningar för läsupplevelser för alla barn och ungdomar.” Några mer specifika skrivningar kring uppdraget att främja litteraturens ställning finns inte i planen.

Ljusnarsberg

Ljusnarsbergs biblioteksplan gäller perioden 2016-2019. Biblioteksplanen definierar sex utvecklingsområden för biblioteksverksamheten: Barns och ungdomars läsning, Tillgänglighet, Medieutbud, Biblioteket som mötesplats, Nationella minoriteter och

personer med annat modersmål än svenska samt Digital delaktighet. Utvecklingsområdet Barns och ungdomars läsning kopplas ihop med möjligheterna att nå kunskapsmålen i grundskolan och man ger biblioteket i utvecklingsuppdrag att ”verka för att utveckla sitt arbete med att stimulera barns och ungdomars intresse för läsning” och att tillsammans med skolan” arbeta för att utveckla metoder för att nå föräldrar med begränsad läsvana”. Man betonar också skolbibliotekens viktiga roll i sammanhanget. Vidare säger man att ”(b)okprat, sagostund för yngre barn, författarbesök och andra aktiviteter som bidrar till att öka barns och elevers lust till läsande ska prioriteras under perioden”. Inom utvecklingsområdet Biblioteket som mötesplats får biblioteket i utvecklingsuppdrag bland annat att ”utöka antalet offentliga arrangemang – föreläsningar, utställningar, författarbesök, bok- och studiecirkel etcetera” och man säger i det sammanhanget att ”en ökad samverkan med olika studieförbund” ska ”eftersträvas”.

Nora

Noras senaste biblioteksplan gäller perioden 2008-2012. Planen betonar att biblioteket är en del av vad man kallar ”kunskapens infrastruktur” och man säger att biblioteket ska vara ”en mötesplats nära medborgarna” som bland annat bidrar till att barn, ungdomar och vuxna kan utveckla läsupplevelsen, träna språk och utveckla fantasin och nyfikenheten. Biblioteket ska också vara ett kulturcentrum och ska ”erbjuda lokaler och kompetens för att med egna och andras arrangemang och aktiviteter kunna erbjuda kulturevenemang för barn, ungdomar och vuxna” för att de i mötet med kultur ska upptäcka och uppleva ”berättandet, drama, komedi, musik och andra konstnärliga uttrycksformer”. Man säger också att en av bibliotekets viktigaste uppgifter är att stimulera barn och ungdomars läslust och lyfter i det sammanhanget också fram skolbiblioteket. För att öka kultur- och läsupplevelsen vill biblioteket börja med workshops och caféprogram.

Örebro

Örebros senaste biblioteksplan är från 2009, men ett förslag till ny biblioteksplan är under politisk behandling. I förslaget, daterat 2017-04-18, anges att främja litteraturens ställning som en del av bibliotekets inriktning. Man säger i förslaget att ”(l)itteraturens ställning har en grundläggande betydelse för det demokratiska samtalet, för utbildning och forskning och för kulturell verksamhet”, att ”(a)lla som bor i Örebro kommun ska, oavsett bakgrund och med utgångspunkt i vars och ens särskilda förutsättningar, ges möjlighet att utveckla en god läsförmåga och ha tillgång till litteratur av hög kvalitet” och att bibliotekens verksamhet är ”ett av Örebro kommuns verktyg för att genomföra de nationella målen för litteratur- och läsfrämjande”. I förslaget skiljer man på bibliotekets roll som kulturbärare, informationsbärare och kunskapsbärare och man lyfter också fram biblioteket som plats för eget skapande och som mötesplats. Under rubriken ”Lässtimulans” har man

som inriktningsmål att biblioteket ska ha läsfrämjande aktiviteter riktad till grupper som inte läser, att andelen manliga låntagare ska öka och att läsförståelsen hos pojkar och yngre män ska öka. Man säger också att biblioteket ”ska ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar för att främja deras språkutveckling och stimulera till läsning”. Några inriktningsmål med fokus på litteraturfrämjande verksamhet finns inte i förslaget.

10. Folkbildningen

Folkbildningen i länet består av Örebro läns bildningsförbund, studieförbunden och folkhögskolorna.

Örebro läns bildningsförbund

Örebro läns bildningsförbund är folkbildningens gemensamma intresseorganisation i Örebro län. Förbundet har till uppgift att stärka folkbildningsorganisationernas ställning, både lokalt och regionalt, att vara en mötesplats där länets folkbildningsorganisationer samlas för samverkan, erfarenhetsutbyte och utvecklingsarbete och att bistå Region Örebro län med underlag för fördelningen av regionens bidrag till studieförbunden. Bildningsförbundet är också koordinatör för olika insatser och särskilda uppdrag inom folkbildning och amatörkultur i Örebro län. Enligt avtal med Region Örebro län arbetar bildningsförbundet med att främja amatörteaterverksamheten i länet som en del av folkbildningsverksamheten och regionens teaterkonsulent är knuten till förbundet. Förbundet är också involverat i Folkbildningens kulturskola i Nora.

Medlemmar i bildningsförbundet är länets tio studieförbund, SISU idrottsutbildarna, länets fem folkhögskolor, Regionbiblioteket och Amatörteatersamverkan i Örebro län.

Region Örebro län har ett bidrag till studieförbunden och Örebro läns bildningsförbund. 2017 är bidraget på sammanlagt 19,1 miljoner kronor. Av det går 17,3 till studieförbundens regionala verksamhet och 1,2 miljoner till bildningsförbundet för dess verksamhet. Bidraget rymmer också några mindre poster, bland annat bidrag till teaterkonsulentens verksamhet. Bidraget till studieförbunden består av ett basbidrag på 70 procent, ett volymbidrag på 15 procent, ett målgruppsbidrag på 5 procent och ett utbildningsbidrag på 10 procent. Det är alltså i hög grad volymbaserat.

Studieförbunden

Samtliga statsbidragsberättigade studieförbund – ABF, Bilda, Folkuniversitetet, Studiefrämjandet, Studieförbundet Vuxenskolan, NBV, Medborgarskolan, Sensus, Ibn Rushd och Kulturens bildningsverksamhet har verksamhet i länet. Det största mått i både antal arrangemang och antal bidragstimmar är Studiefrämjandet. Det största mått i antal deltagare är ABF. Det minsta mått i såväl antal arrangemang som antal bidragstimmar och antal deltagare är Ibn Rushd.

Bilden ser lite annorlunda ut om man ser till studieförbundens närvaro i kommunerna.³⁵

- *ABF och Vuxenskolan* är de enda av studieförbunden som har verksamhet i samtliga kommuner.
- *Studieförbundet* har verksamhet i samtliga kommuner utom Ljusnarsberg.
- *Bilda* har verksamhet i samtliga kommuner utom Hällefors och Ljusnarsberg.
- *NBV* har verksamhet i sju av länets kommuner: Askersund, Hällefors, Karlskoga, Kumla, Laxå, Lindesberg, Nora och Örebro.
- *Sensus* har verksamhet i sju av länets kommuner: Askersund, Degerfors, Hallsberg, Karlskoga, Lekeberg, Nora och Örebro.
- *Medborgarskolan* har verksamhet i sex av länets kommuner: Hallsberg, Karlskoga, Kumla, Lindesberg, Nora och Örebro.
- *Folkuniversitetet* har verksamhet i fem av länets kommuner: Askersund, Hällefors, Kumla, Ljusnarsberg och Örebro.
- *Kulturens bildningsverksamhet* har verksamhet i fem av länets kommuner: Askersund, Degerfors, Karlskoga, Lindesberg och Örebro.
- *Ibn Rushd* har verksamhet i tre av länets kommuner: Karlskoga, Nora och Örebro.

Kommunernas bidrag till studieförbunden

Samtliga kommuner i länet ger bidrag till studieförbunden. 2015 gav kommunerna studieförbunden sammanlagt 9,5 miljoner kronor i bidrag. Storleken på bidragen varierar kraftigt mätt i kronor per invånare med som lägst 20 och som mest 52. År 2015 gav Askersund 52 kronor per invånare, Degerfors 30, Hallsberg 23, Hällefors 25, Karlskoga 23, Kumla 37, Laxå 31, Lekeberg 21, Lindesberg 20, Ljusnarsberg 26, Nora 30 och Örebro 37. Flera av kommunerna har de senaste åren minskat sina bidrag mätt i kronor per invånare. Ett undantag är Ljusnarsberg, som har ökat sitt bidrag.

Länets kommuner har lite olika modeller för fördelningen av bidragen till studieförbunden, men i grunden är de, med Degerfors och Karlskoga som undantag, relativt lika. Åtta av kommunerna – Askersund, Hallsberg, Hällefors, Kumla, Laxå, Lindesberg, Ljusnarsberg och Nora – har ett grundbidrag, som är 60 procent av det sammanlagda bidraget och bygger på hur stort bidraget har varit tidigare år, ett verksamhetsrelaterat bidrag som är 30 procent och bygger på verksamhetens omfattning det senaste verksamhetsåret och ett kulturprogramsbidrag, som är 10 procent och bygger på antalet genomförda kulturprogram. Örebro och Lekeberg har ett grundbidrag, som är 70 procent och beräknas på föregående års bidrag, ett volymbaserat bidrag, som är 20 procent och beräknas på antalet bidragstimmar, och ett målgruppsbidrag, som är 10 procent och bygger på antalet studietimmar för vissa

³⁵ Uppgifterna är baserade på studieförbundsstatistiken 2015. Om ett studieförbund har redovisat mindre än 10 arrangemang i en kommun under året har jag betraktat det som att det inte är närvarande i kommunen.

prioriterade målgrupper. Degerfors fördelar hälften av bidraget i form av ett grundbidrag, som är relaterad till det bidrag respektive studieförbund har haft de senaste åren, och den andra halvan i form av ett verksamhetsrelaterat bidrag, som bygger på antalet studietimmar de senaste två åren. Karlskogas modell, som kommunen nu har haft i tio år, är en variant av det som ibland kallas Sandviksmodellen och den är mindre volymbaserad än de övriga fördelningsmodellerna i länet. 75 procent av bidraget är ett grundbidrag, som beräknas på föregående års bidrag. Övriga 25 procent är ett verksamhetsbidrag, som fördelas enligt överenskommelse med varje studieförbund med utgångspunkt från respektive studieförbunds verksamhetsplan och kommunens kulturvision.

Gemensamt för alla modellerna, med undantag av Karlskogas, är att de är i princip helt volymbaserade, det vill säga storleken på ett studieförbunds bidrag är avhängigt av hur många studietimmar studieförbundet genomför. Till det kommer att även statsbidraget, som utgör den största delen av studieförbundens bidrag, är volymbaserat. En konsekvens är att ett studieförbund för att behålla sin bidragsnivå också måste behålla sin andel av det sammanlagda antal studietimmar som studieförbunden presterar i kommunen och att det studieförbund som vill öka sin bidragsandel måste öka sin andel av studietimmarna. Det innebär en stark press på studieförbunden att välja aktiviteter som genererar många studietimmar. Det innebär också att det är en nackdel för dem att välja aktiviteter som kräver stora arbetsinsatser eller medför stora kostnader liksom aktiviteter där det är osäkert om dessa kommer att generera studietimmar, vilket gör att kvaliteten blir lidande och att man inte vågar pröva nya aktiviteter. Vidare bygger redovisningen av antalet studietimmar på att verksamheten bedrivs inom de tre verksamhetsformerna studiecirkel, kulturprogram och annan folkbildningsverksamhet. En verksamhet som inte går att anpassa till någon av dessa verksamhetsformer kan inte generera studietimmar och ryms därför inte inom studieförbundens verksamhet.

Studieförbundens aktiviteter kring litteratur och skrivande

Det har inte varit möjligt att inom ramen för det här arbetet göra en ingående kartläggning av studieförbundens verksamhet för att få en bild av omfattningen av deras aktiviteter kring litteratur. Det intryck jag har fått när jag i andra sammanhang har studerat studieförbundens verksamhet har dock varit att den har en liten omfattning om man begränsar sig till att tala om litteratur som ordkonst. De samtal jag under arbetet med den här studien har haft med företrädare för länsbildningsförbundet, ABF och biblioteken tyder på att aktiviteter kring litteratur och skrivande är en liten del av studieförbundens verksamhet även i Örebro län. Det intrycket bekräftas av nedslag i studieförbunds kurs- och programutbud. Det förekommer dock aktiviteter kring litteratur. Den största enskilda satsningen är ABF:s

engagemang i Bokmässan i Örebro, som dock har minskat (se vidare under avsnitt 14. Litterära evenemang). Vidare har studieförbunden bokcirklar, skrivarcirklar och författararrangemang. Under 2015 genomförde länets studieförbund 16 skrivarcirklar med sammanlagt 81 deltagare. Av dem svarade ABF för en, Studieförbundet för två, NBV för tio och Medborgarskolan för tre. Sex av studieförbunden hade alltså inte en enda skrivarcirkel under året. Studieförbunden genomförde vidare 61 cirklar i litteraturhistoria och litteraturvetenskap med sammanlagt 418 deltagare och 143 i skönlitteratur och svenska med drygt tusen deltagare.

Ett exempel på en skrivarcirkel är en cirkel som startade 2005 i Karlskoga i ABF:s regi. Cirkeln bestod till en början av åtta till nio kvinnor som samtliga var yrkesverksamma. Sedan dess har några deltagare kommit till och några fallit ifrån och alla har hunnit bli pensionärer. Man har träffats hos varandra ungefär var femte vecka och ätit soppa och pratat om det man har skrivit och gett varandra lästips. Skrivarcirkeln har också gjort utflykter och träffat författare; man har bland annat besökt författaren Bengt Berg och haft besök av författaren Lars Andersson. Ett resultat av cirkeln blev boken *Kavalkad – kortprosa i Karlskoga*. Sju av kvinnorna i skrivarcirkeln bidrog med två noveller var. Fem av dem var med när boken släpptes på biblioteket i Karlskoga i november 2016. Boksläppet uppmärksammades av bland annat Karlskoga Tidning/Karlskoga Kuriren och boken säljs också på kommission i den lokala bokhandeln.

Varken arrangörsföreningen Scenit, som är ett länsövergripande samarbete mellan ett antal studieförbund i länet och som driver Kulturhuset i Örebro, eller Tegelbruket i Örebro, som drivs av KFUM Örebro och Sensus, har annat än högst sporadiska aktiviteter kring litteratur (se vidare s. 64f). Folkbildningens kulturskola i Nora, som drivs i samverkan sju olika studieförbund och Nora kommun har bild och form, dans, film, musik och teater i sitt utbud men inte litteratur.

Studieförbundens verksamhet i länet 2015 i antal bidragstimmar, andel bidragstimmar i procent, antal deltagare och andel deltagare i procent

	Antal timmar	Andel timmar	Antal deltagare	Andel deltagare
Totalt	707 900		757 410	
Studieförbundet	177 300	25,0	134 150	17,7
NBV	162 680	22,9	45 420	6,0
ABF	105 700	14,9	213 500	28,2
Vuxenskolan	80 650	11,4	99 300	13,1
Medborgarskolan	67 500	9,5	50 720	6,7
Bilda	45 560	6,4	127 280	16,8
Folkuniversitetet	22 550	3,2	29 260	3,9
Sensus	21 480	3,0	43 900	5,8
Kulturens	13 900	2,0	13 010	1,7
Ibn Rushd	10 570	1,5	510	-

Studieförbundens verksamhet i Örebro län 2015 mätt i studiecirklar, annan folkbildningsverksamhet och kulturprogram i antal och i andel i procent

	Cirklar, antal	Cirklar, andel	Annan folkbildn, antal	Annan folkbildn, andel	Program, antal	Program, andel
Totalt	10 551		2 574		18 682	
Studieförbundet	2 089	19,8	289	11,2	6 034	32,3
NBV	3 118	29,6	558	21,7	842	4,5
ABF	1 744	16,5	293	11,4	2 745	14,7
Vuxenskolan	1 029	9,8	189	7,3	2 599	13,9
Medborgarskolan	1 136	10,8	259	10,1	3 732	20,0
Bilda	612	5,8	848	32,9	1 650	8,8
Folkuniversitetet	289	2,7	22	0,8	429	2,3
Sensus	343	3,3	79	3,1	448	2,4
Kulturens	112	1,1	25	1,0	203	1,1
Ibn Rushd	79	0,7	12	0,5	0	0

Studieförbundens arrangemang i Örebro län 2015 fördelad på olika verksamhetsformer i antal och andel i procent

	Antal arr	Cirklar, antal	Cirklar, andel	Annan folkbildn, antal	Annan folkbildn, andel	Program, antal	Program, andel
Samtliga	31 807	10 551	33,2	2 574	8,1	18 682	58,7
SFR	8 412	2 089	24,8	289	3,4	6 034	71,7
NBV	4 518	3 118	69,0	558	12,4	842	18,6
ABF	4 782	1 744	36,5	293	6,1	2 745	57,4
SV	3 817	1 029	27,0	189	5,0	2 599	68,1
Mbsk	5 127	1 136	22,2	259	5,1	3 732	72,8
Bilda	3 110	612	19,7	848	27,3	1 650	53,1
FU	740	289	39,1	22	3,0	429	58,0
Sensus	870	343	39,4	79	9,1	448	51,5
Kulturens	340	112	32,9	25	7,4	203	59,7
Ibn Rushd	91	79	86,8	12	13,2	0	0

Folkhögskolorna

I Örebro län finns fem folkhögskolor. Två av dessa, Fellingsbro folkhögskola och Kävesta folkhögskola, ägs och drivs av Region Örebro län, och tre av dem, Hällefors, Karlskoga och Örebro folkhögskolor, är rörelseägda. Tre av folkhögskolorna erbjuder estetiska utbildningar. Det finns linjer för konst och formgivning, konsthantverk, dans, filmanimation, fotografi, form och design, teater och musik. Folkhögskolorna är också arrangörer av olika kulturprogram som riktar sig till allmänheten. Ingen av länets folkhögskolor erbjuder några kurser med inriktning mot litteratur och skrivande.

Fellingsbro folkhögskola

Fellingsbro folkhögskola har en profil som riktar sig till personer med funktionsnedsättning och man arbetar med ett flerspråkigt perspektiv där svenska i tal och skrift, svenskt teckenspråk och engelska bildar grunden. Förutom allmänna kurser har man bland annat en behandlingspedagogutbildning, en friskvårdsutbildning och en kurs för dem som vill arbeta som personlig assistent. Skolan erbjuder inga estetiskt inriktade kurser.

Hällefors folkhögskola

Hällefors folkhögskola har sin huvudskola i Hällefors och en filial i Örebro. Inom kulturområdet erbjuder skolan en grundläggande utbildning i inredningsarkitektur och design, en orienteringskurs i form och design på distans, en skådespelarutbildning

samt en kurs i teater som vänder sig till personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Samtliga dessa kurser är ettåriga. Skolan drivs av en ideell förening, som har Hällefors kommun och Svenska Arbetarteaterförbundet som medlemmar.

Karlskoga folkhögskola

Karlskoga folkhögskola erbjuder ett stort antal kurser, däribland tre estetiska: Konstlinjen, Musik- & Ljuddesign och Webbdesign. De är alla ettåriga och konstlinjen ger en grundläggande kompetens inom bild och form och är också förberedande för högre utbildningar inom området. Karlskoga folkhögskola har kristen tro som grund. Man har Equmeniakyrkan och ungdomsförbundet Equmenia som huvudmän. Equmeniakyrkan bildades 2011 genom en sammanslagning av Svenska Missionskyrkan, Svenska Baptistsamfundet och Metodistkyrkan.

Kävesta folkhögskola

Kävesta folkhögskola ligger två mil söder om Örebro och ägs och drivs av Region Örebro län. Skolan har en kulturprofil och förutom Allmän linje finns linjerna Dans, Konst och formgivning samt Musik, som vänder sig till personer som antingen vill kvalificera sig för att kunna söka vidare till högre konstnärliga utbildningar, till exempel Musikhögskolan eller Konstfack, eller som vill ta ett sabbatsår för att fördjupa sig i ett intresse. Inom den allmänna linjen kan man specialisera sig genom att man vid terminens början väljer en inriktning, som omfattar fyra lektionstimmar i veckan. Inriktningarna varierar från läsår till läsår och just nu har man bland annat teater, bild, musik och rörelse men man har diskuterat att också införa en skrivarinriktning. Till det kommer att man har valämnen. Dessa varierar från termin till termin och man läser valämnet två timmar varannan vecka i blandade grupper med deltagare från skolans alla linjer. Man har tidigare haft bland annat skrivande, nobelpris och poesi som valämne och har just nu bokprat. Inom ämnet svenska har eleverna skrivit dialoger, som sedan satts upp av elever på teaterinriktningen. Vidare arrangerar skolan två författarkvällar per termin som vänder sig till både elever och allmänhet. De brukar locka mellan 60 och 70 besökare, som huvudsakligen kommer från närområdet. Några av författarna har också haft skivworkshops för skolans elever i anslutning till författarkvällen. Det händer också att man har författare på besök inom ramen för Aktuellt, som är en aktivitet dit skolan bjuder in föreläsare i olika ämnen. Aktuellt är varannan vecka och är en del av undervisningen på allmän linje.

Örebro folkhögskola

Örebro folkhögskola, som har Evangeliska Frikyrkan som huvudman, har allmän linje, fritidsledarutbildning och bibelskolor. Skolan har inga estetiskt inriktade kurser.

11. Föreningar

Art of Sweden

Art of Sweden är en förening för professionella kulturskapare i Örebro län. Den vill vara en samtalspartner i frågor som rör de fria kulturskaparna villkor och ge de enskilda kulturskaparna ingångar till de strukturer som fördelar medel och uppdrag. Föreningen efterlyser också en annan fördelning av de offentliga medlen med en större andel än idag till lokala konstnärer liksom mer konstnärspolitiska bedömningar i fördelningen av medel och uppdrag.

Föreningen arbetar genom opinionsbildning, man har till exempel arrangerat kultursamtal runt om i länet dit man bjudit in både politiker och allmänhet, och är också representerad i flera referensgrupper dit man har blivit inbjudna av regionen eller kommuner. Den är ingen arrangörsförening utan en länk mellan kulturskaparna och politiken.

Art of Sweden har 110 medlemmar spridda över hela länet och man ansöker om att få bli medlem. Majoriteten av medlemmarna – i runda tal åtta av tio – är bildkonstnärer. Ordkonstnärerna är få, vilket kan hänga ihop dels med att Art of Sweden när föreningen bildades av många uppfattades som en förening för bildkonstnärer, dels att Örebro läns författarsällskap då fortfarande var aktivt.

Folke Dahlberg Sällskapet

Folke Dahlberg Sällskapet bildades i november 2002 för att vidga och fördjupa intresset för Folke Dahlberg och hans författarskap och bildkonst, verka för att hans texter, teckningar, målningar och annan dokumentation med anknytning till hans liv och verksamhet finns tillgängliga och uppmärksamma och stödja forskningen kring hans liv och verk. Verksamheten består bland annat av en skriftserie, seminarier och utställningar. Området kring norra Vättern präglade Folke Dahlbergs liv och verk och hans ateljé på Stora Röknen finns kvar, vilket gör att det är naturligt att sällskapets arbete har en förankring till trakten kring norra Vättern och in mot Tivedens skogar och Göta kanal. Sällskapets säte var tidigare Askersund men är numera Karlsborg. En av ledamöterna bor i Askersund men de övriga är spridda över hela landet.

Harald Forss Gille

Harald Forss Gille bildades 1997 för att bevara minnet av författaren Harald Forss, väcka intresse för hans författarskap och stimulera till forskning kring det. Sällskapet har sedan en längre tid inga aktiviteter.

Hjalmar Bergman Samfundet

Hjalmar Bergman Samfundet är ett litterärt sällskap som bildades 1958 och har som syfte att sprida kunskap om och fördjupa intresset för Hjalmar Bergmans liv och författarskap. Man har en programverksamhet, huvudsakligen i Stockholm och Örebro, med bland annat föredrag, filmvisningar, teaterbesök, resor, Hjalmar Bergman-vandringar och medverkan vid bokmässor. Man ger också ut publikationer kring författaren och hans verk. Den mest omfattande satsningen har varit utgivningen av Hjalmar Bergmans brev. Styrelsens ledamöter är spridda över landet men med tyngdpunkter i Stockholm och Örebro.

Scenit och Kulturhuset

Föreningen Scenit är en arrangörsförening som är ett länsövergripande samarbete mellan studieförbunden i Örebro län: ABF, Bilda, Folkuniversitetet, Sensus, SISU Idrottsutbildarna, Studieförbundet Vuxenskolan. Föreningen har sex hel- eller deltidsanställda som driver Kulturhuset, som är Örebros förde detta Folkets Hus, och arbetar med olika arrangemang och projekt.

Scenits främsta målgrupp är ungdomar och främst kulturintresserade ungdomar, både som producenter och konsumenter, och föreningen är arrangör eller medarrangör till många olika typer av arrangemang – allt från drogfria ungdomstillställningar i olika former till stora stadsevenemang, festivaler och kommersiella projekt. Man genomför även flera större årliga arrangemang för ungdomar, såsom Kulturnatten och Cityfesten. Vidare är man en part i arrangörsbidraget Ung Peng, ett bidrag som unga arrangörer kan söka för att skapa kulturevenemang. Övriga parter är några av länets kommuner och Region Örebro Län. Man delar också ut Lilla kulturpriset, ett kulturpris till unga som sponsras av Örebrobostäder, Örebro kommun och Region Örebro län.

Scenits verksamhet är i hög grad inriktad på musik, teater och utställningar och litteraturen lyser i princip med sin frånvaro, bortsett från några stand up-arrangemang.

Som förvaltare av Kulturhuset hyr Scenit också ut lokaler på Kulturhuset till externa arrangörer, med möjlighet till utställningar, konserter, workshops, studioinspelning, konferenser och mycket annat.

Scenit har ekonomiskt stöd från Örebro kommun, som svarar för knappt hälften av föreningens intäkter, och Region Örebro län, som svarar för lite mindre än tio procent.

Tegelbruket

Föreningen Tegelbruket driver Tegelbruket, som är en 8 000 kvadratmeter stor mötesplats för ungdomar och unga vuxna. Bakom föreningen Tegelbruket står KFUM

Örebro och Sensus Studieförbund. I Tegelbruket finns en rad verksamheter inom främst områdena idrott, kultur och lärande; bibliotek, boxningsklubb, gym, dans, teater, idrottshallar, skaparverkstad, replokaler, studio, äventyrshall med klättring och ramper, konferenslokaler, restaurang. Biblioteket drivs på entreprenad som en del av Örebro stadsbibliotek. Några aktiviteter med fokus på litteraturfrämjande erbjuds inte i Tegelbruket. Däremot arrangerar Sensus kurser i låtskrivande. Man har också haft något enstaka estradpoesiarrangemang.

Samfundet Örebro Stads- och länsbiblioteks vänner

Samfundet Örebro Stads- och länsbiblioteks vänner har cirka 250 medlemmar och arbetar genom att:

- Skapa opinion och intresse kring biblioteksfrågor.
- Vara en mötesplats för intresserade av bibliotek, media, böcker och läsning.
- Ge ut publikationer med anknytning till länets kulturhistoria, biblioteksutveckling med mera.
- Ordna program och studieresor.
- Lämna stöd genom avkastningsmedel för lokal talboksproduktion och inläsning av länets författare. Det sker via förvaltningsuppdraget för Greta Hamiltons stiftelse till förmån för synskadade inom Örebro län.

I november 2016 arrangerade föreningen evenemanget *Litteraturens lördag* i samarbete med stadsbiblioteket.

Örebro läns författarsällskap

Örebro läns författarsällskap bildades 1962 och somnade in 2013. Sällskapet syfte var att tillvarata medlemmarnas intressen gentemot olika aktörer i kultur- och samhällslivet och man hade en bred skara medlemmar, från professionella författare till amatörer. De sista åren hade man mellan 40 och 50 medlemmar. De som var medlemmar i Sveriges Författarförbund blev automatiskt medlemmar i sällskapet, annars ansökte man och bedömdes av styrelsen. Verksamheten bestod av utgivning av skrifter, till exempel *Blå kalender*, med hjälp av bidrag från kommun och landsting, diskussioner kring gemensamma frågor och uppläsningar. Sällskapet fungerade också som en social träffpunkt.

Att sällskapet upphörde berodde på att verksamheten gick i stå. Ingen ville driva verksamheten, ingen ville bli ordförande och sällskapet självdog långsamt. En av orsakerna var ett generationsskifte. Det bidrog också att det ekonomiska stödet från kommunen försvann. Det var bara några få av medlemmarna som gick med i Art of Sweden när Författarsällskapet upphörde.

12. Örebro universitet

Örebro universitet fick status som universitet 1999. Universitet är organiserat i åtta institutioner, varav en är Institutionen för humaniora, utbildnings- och samhällsvetenskap och utbildning och forskning som vetter mot litteraturområdet är en marginell del av institutionens verksamhet och litteraturvetenskap som ämne har minskat kraftigt de senaste åren.

Grundutbildning

Läsåret 2017/18 finns på grundutbildningsnivå inom ämnet *Litteraturvetenskap* grundkurs 30 högskolepoäng, där man bland annat övar upp sin förmåga att förstå och analysera skönlitteratur av olika slag. Inom *Retorik* ges grundkurs 30 högskolepoäng, fortsättningskurs 30 högskolepoäng och kandidatkurs 30 högskolepoäng. Som vetenskap ger retoriken metoder för att kritiskt analysera de sätt vi använder för att påverka varandra, till exempel vad det gäller tal, text, bild och kroppsspråk. Inom *Svenska språket* ges grundkurs 30 högskolepoäng, där man studerar svenska språkets olika funktioner och hur skriven och talad svenska varierar i samhället och arbetar med skriftlig och muntlig framställning i kreativa övningar. Till det kommer kurser som kan ha relevans för mer specialiserade funktioner inom bokbranschen. Ett exempel på en sådan är *Public Relations och planerad kommunikation* 7,5 högskolepoäng inom Media- och kommunikationsvetenskap, en kurs som behandlar former och strategier för planerad kommunikation och informationskampanjer liksom risk- och kriskommunikation och massmedierelationer.

Forskarutbildning

Ett av universitetets forskarutbildningsämnen är *Språkstudier*, som utgörs av en kombination av litteraturvetenskap, retorik och svenska språket. Forskarutbildning finns också inom *Media- och kommunikationsvetenskap*.

Forskningsämnen och forskningsmiljöer

Ett av universitetets forskningsämnen är *Litteraturvetenskap*, som har utvecklat en profil kring studier i litteraturteori och särskilt berättarteori (narratologi). Inom denna profil arbetar ämnet i nationella och internationella nätverk, där både seniora forskare och doktorander ingår. Även den forskning som utgår från en specifik författare eller genre knyter an till principiella frågor rörande litterär mening och hur sådan mening förmedlas av text. *Medie- och kommunikationsvetenskap* omfattar tre forskargrupper. En av dem är forskargruppen *Diskurs och kommunikation*, som inriktar sig på kritiska diskursstudier, analys av samtal och språk i TV, radio och andra medier samt studier av organisationers kommunikation och PR-verksamhet. Inom forskningsämnet *Svenska språket* använder man språkvetenskapliga teorier och metoder för att kritiskt granska och öka förståelsen för text och tal i olika sammanhang, ofta i arbetsliv och

skola. Man forskar om hur språk fungerar i samverkan med andra kommunikationssätt, såsom bilder, och om svenskans roll i ett flerspråkigt samhälle. En huvudfråga i forskningen är literacy och skrivande, en annan är kritisk text- och diskursanalys.

En forskningsmiljö innebär att ett antal forskargrupper (minst två) är verksamma inom ett eller flera närliggande forskningsområden, som tillsammans utgör verksamhetsområdet för ett sammanhållet tema eller en sammanhållen organisation. En sådan forskningsmiljö är *BLM – Berättande – Liv – Mening*. I BLM ingår i första hand ämnena historia och litteraturvetenskap, men målet är att vidga samarbetet ytterligare. Det övergripande syftet är att undersöka olika aspekter av berättande och i fokus står genrer som på olika sätt utnyttjar narrativa tolkningsmodeller. Miljön består för närvarande av tolv seniorforskare (varav fyra professorer), en post doc-forskare och tre doktorander. Till miljön är forskningsprojekt kopplade som behandlar olika typer av berättelser: självbiografins eller memoarens tolkning av det egna livet; biografins tolkning av någon annans liv; kollektiva berättelser av olika slag eller olika typer av berättande fiktion där relationen till faktiskt liv är mer oklar.

Några forskningsprojekt med bäring på litteraturfrämjande eller på det litterära systemet pågår för närvarande inte vid universitetet.

Författararkiv

I Örebro universitetsbibliotek finns flera arkiv med material kring författare (se vidare s. 40).

13. Medier

Tidningar

ETC Örebro

ETC Örebro är en 32-sidig veckotidning med redaktion i Örebro som kommer ut varje fredag och har en upplaga på 2 300 exemplar. Man har opinionsmaterial, reportage, en krönika och fyra sidor kultur/nöje, som består av en artikel över ett uppslag, en artikel över en sida och en sida med nöjespanelen. I opinionsmaterialet hade man under årets första kvartal varken någon ledare eller debattartikel som handlade om kultur, man hade något enstaka reportage som berörde litteratur och i kulturmaterialet var litteratur marginellt. Man har inga recensioner.

Hemmets Vän

Hemmets Vän är en rikstäckande tidning med kristna värderingar som kommer ut en gång i veckan och har en upplaga på 10 300 exemplar. Redaktionen finns i Örebro. Tidningen är oberoende kristdemokratisk och ges ut av Litzon Press Förlags AB, tidigare Evangeliipress, vars verksamhet också omfattar bokförlag och bokhandel.

Karlskoga Tidning och Karlskoga-Kuriren

Tidningen kommer ut sex dagar i veckan och är den dominerande tidningen i Karlskoga och Degerfors. Tidningens upplaga är knappt 10 000 exemplar. Redaktionen är uppdelad i en allmän redaktion och en sportredaktion. Karlskoga Tidning och Karlskoga-Kuriren ingår i NWT-koncernen.

Kulturdelen

Kulturdelen (www.kulturdelen.com) är en webbtidskrift som några etablerade kulturskribenter i Örebro startade för omkring tio år sedan som ett nytt forum för kulturjournalistik i regionen, bland annat mot bakgrund av det minskade utrymmet för kulturbevakning i de etablerade lokala medierna. I sin presentation av tidskriften säger man att i Kulturdelen "står den välskrivna texten i centrum och en tro på att det offentliga samtalet i form av recensioner, essäer och debatt både är viktigt och roligt." Tidskriften är politisk och religiöst obunden och ägs och drivs av den ideella föreningen Kulturkudden. Kulturdelen har ingen nummerutgivning utan fylls på kontinuerligt, vilket förmodligen har varit tidningens räddning eftersom den drivs på ideell basis och man inte har möjlighet att producera en viss mängd nytt material regelbundet. Kulturdelen lever idag sparlåga och Peter Ekström, konstnär och rektor för Örebro Konstskola och en av initiativtagarna till Kulturdelen, tror att möjligheter att möjligheter att arvoda skribenter, till exempel genom ett regionalt presstöd, skulle kunna få fart på verksamheten igen. Han menar att om man kunde betala till exempel 500 kr för en bokrecension skulle det fostra nya skribenter, generera ny

röster. Han betonar också att kontinuiteten, synligheten, är viktig. Kulturdelen har genom åren fått bidrag från Kulturrådet vid något tillfälle. Den har också fått ett litet bidrag från regionen någon gång, men tidskrifter kan enligt Peter Ekström inte få kontinuerliga bidrag från regionen.

Länsposten

Länsposten är en centerpartistisk nyhetstidning i tabloidformat för hela länet som kommer ut varje torsdag. Tidningens upplaga är på 3 500 ex och vid sidan av papperstidningen finns också en digital utgåva. Redaktion finns i Örebro och läsarna finns främst i mindre samhällen och på landsbygden. Länsposten ingår i Sveagruppen Tidnings AB, som har sitt säte i Västerås och äger ytterligare fem regionala endagarstidningar med centerpartistiska ledarsidor och landsbygdsprofil i Dalarna, Gästrikland, Sörmland, Uppland och Västmanland. Länsposten har en viss kulturbevakning, som är en del av nyhetsrapporteringen. Merparten av det man skriver om litteratur är notiser om kommande arrangemang, till exempel författarkvällar. Den bevakningen är dock inte systematisk. Man har då och då också artiklar om litteratur. Under mars och april 2017 hade man en artikel om en amatörteaterföreställning som byggde på Katiziböckerna, en artikel om Per Zetterlunds bok ”Pepparn” och om det stora intresset för boken och en artikel om Anna Jansson och hennes nya bok. Länsposten har ingen recensionsverksamhet.

Nerikes Allehanda

Nerikes Allehanda, NA, är en av landets största landsortstidningar och med en upplaga på knappt 45 000 exemplar når man knappt 100 000 läsare. Upplagan har dock liksom antalet läsare minskat kraftigt under senare år. Som en jämförelse hade man 2011 en upplaga på knappt 55 000 och nådde mer än 130 000 läsare. NA, som har sjudagarsutgivning och är den dominerande tidningen i länet, är oberoende liberal och har sedan 2015 mediebolaget MittMedia som huvudägare. MittMedias verksamhet omfattar 28 dagstidningar, 15 gratistidningar, digitala medier, kommersiell radio, webb-TV, tryckerier och appar. Utöver Nerikes Allehanda har MittMedia ingen verksamhet i länet. Nerikes Allehanda har en heltidstjänst som kulturredaktör. Kulturredaktören ska bevaka kulturen i mediehusets utgivningsområde, både i tidningen, på nyhetssajten och i sociala medier, och ingår också i MittMedias gemensamma kulturredaktion om sammanlagt 14 personer. Man har en viss nyhetsbevakning av litteratur och litterära aktiviteter i länet, men de bokrecensioner man publicerar produceras centralt av MittMedia för koncernens samtliga tidningar.

Tidningarnas spridning

NA är som nämnts den dominerande dagstidningen i samtliga kommuner i länet utom Karlskoga och Degerfors där istället Karlskoga Tidning och Karlskoga-Kuriren

dominerar. I länet som helhet når NA 35 procent av hushållen med (bortsett från Karlskoga och Degerfors) som lägst 27 procent av hushållen i Ljusnarsberg och som mest 53 procent i Lekeberg. Karlskoga Tidning och Karlskoga-Kuriren når 7 procent av länets hushåll, företrädesvis i Karlskoga och Degerfors, där tidningen når mer än vartannat hushåll. Länsposten når tre procent av hushållen och ETC Örebro, ETC Bergslagen och Hemmets Vän vardera en procent.³⁶ Storstadstidningarna har en mycket begränsad spridning i länet. Örebro, Lindesberg och Karlskoga kan tjäna som exempel.

I Örebro når Svenska Dagbladet med sina 1 600 ex 1,6 procent av hushållen. I Lindesberg når Svenska Dagbladet med sina drygt 400 ex två procent av hushållen. I Karlskoga når Svenska Dagbladet med sina 350 ex två procent av hushållen.³⁷

Etermedier

Kommersiell radio och TV

Mix Megapol 104,7 Örebro (Bauer Media Group)

NRJ Örebro 106,3 (Bauer Media Group)

Närradio

Cityradion Östra Värmland, Karlskoga (Karlskoga – Degerfors MediaFörening)

Hällefors Närradio (Hällefors Närradioförening)

Länsradion i Örebro län

Radio 94,3, Kumla (Kumla – Hallsbergs Närradioförening)

Radio Hillstreet, Lindesberg (Musik över gränserna)

Radio Ljus, Ljusnarsberg (Ljusnarsbergs närradioförening)

Radio Sydnärke Askersund (Radio Sydnärke Askersund)

Radio Sydnärke Lekeberg (Radio Sydnärke Lekeberg)

Örebro Närradio (Örebro Närradio)

Public service

SR P4 Örebro (Sveriges Radio)

SVT, Örebro (Sveriges Television)

³⁶ Dagstidningsförteckning 2015, Presstödsnämnden.

³⁷ Uppgifterna är från TS-statistiken 2015. Dagens Nyheter ingår inte i TS-statistiken.

14. Litterära evenemang

Bergslagens Största Bokloppis

Bergslagens Största Bokloppis är ett bokloppis i Hjulsjö som är öppet sommartid och drivs av den ideella föreningen SHOIF i samarbete med flera andra föreningar, bland annat Bredsjö kulturkooperativ. I bokloppiset arrangerar man också kulturprogram under sommaren och man har bland annat haft presentationer av lokala författare.

Bokens dag

Bokens dag finns eller har funnits på tre orter i länet: Karlskoga, Lindesberg och Örebro.

Karlskoga

I Karlskoga genomförs Bokens dag varje höst sedan 18 år tillbaka. Man har två föreställningar, en på eftermiddagen och en på kvällen, med 300 biljetter per föreställning, och arrangemanget finansieras via biljettintäkter. Bokens dag är ett samarbete mellan Karlskoga bibliotek, Akademibokhandeln, Centrumföreningen och Karlskoga Tidning/Karlskoga-Kuriren. Biblioteket svarar via kulturförvaltningen för lokalen. Tidningen presenterar arrangemanget och skriver om varje medverkande författare innan biljetterna släpps och bevakar dessutom själva arrangemanget. Den tar inte heller betalt för annonserna. Bokhandeln bokar in författarna utifrån idén att man ska ha en bredd i arrangemanget. 2016 var de medverkande författarna Christer Lindarw, Björn Hellberg, Cecilia Hagen och Emmy Abrahamson med Josefine Sundström som konferencier. Året innan var det Lars Kepler, Inger Alfvén, Ernst Kirchsteiger och Jonathan Lindström, också då med Josefine Sundström som konferencier. I entrébiljetten ingår lättare förtäring och utlottning av böcker. Bokens dag är numera alltid fullsatt. Så har det dock inte alltid varit, utan de första åren var det dåligt med besökare. Den slutsats biblioteket drar av det är att det krävs kontinuitet, uthållighet och långsiktighet för att bygga upp ett evenemang som Bokens dag.

Lindesberg

I Lindesberg genomförs Bokens dag varje år sedan 15 år tillbaka en onsdagskväll i slutet av november då författaren och bibliotekarien Arne Johnsson gästas av fem aktuella författare. 2016 var det Stefan Einhorn, Ann-Helén Laestadius, Hans Gunnarsson, Lotta Olsson och Elisabeth Åsbrink och året innan Tomas Bannerhed, Lin Hallberg, Jonas Hassen Khemiri, Anna Jörgensdotter och Bodil Malmsten. Besökarna får också möjlighet att köpa böcker och få dem signerade. Arrangörer är Lindesbergs stadsbibliotek och Blombergsska bokhandeln. Arrangemanget brukar locka mellan 250 och 300 deltagare.

Bokens dag i Lindesberg initierades av bokhandeln men drivs nu av biblioteket. Kulturenheten, som är den del av kommunförvaltningen som rymmer biblioteket, tar hand om ekonomin, man delar på logistiken och bokhandeln säljer böcker. Urvalet av författare görs av Arne Johnsson, som också håller i programmet. Kriterierna för urval av författare är att det ska vara författare som har kommit med en bok under året, att det ska vara en någorlunda jämn könsfördelning, att de författare som deltar ska vara så olika som möjligt och att en av dem ska vara barnboksförfattare. Arrangemanget har hög status hos både förlag och författare, vilket gör att det är lätt att få författare till det. Bokens dag drar en stor publik och har en trogen krets besökare. Ett nyckelord för framgången menar man från bibliotekets sida är uthållighet. Bokens dag är också starkt knutet till Arne Johnsson.

Örebro

Efter några års uppehåll gjorde Bokens dag comeback i Örebro i oktober 2011 som ett kvällsarrangemang där journalisten Martin Dyfverman samtalade med fyra författare, varav en från länet, Anna Jansson. Kvällen inleddes med förtäring och underhållning av elever från Musikskolan. Därefter kom författarsamtalen, med en paus för mingel, boksignering, försäljning och utlottning av böcker. Arrangemanget återkom 2012 med samma uppläggning, nu med bland annat Markus Lutteman och Håkan Nesser bland författarna.

Bakom Bokens dag stod Monica Wahlgren, som startade Bokmässan i Örebro, och Titti Geisler, som äger och driver Lindhska bokhandeln. 2013 genomfördes också arrangemanget med ungefär samma uppläggning, men nu var ingen av de inbjudna författarna från länet. Sedan 2013 har det inte varit något Bokens dag i Örebro.

Bokmässan i Örebro

Bokmässan i Örebro initierades 1997 och den första mässan genomfördes hösten 1998 av Monica Wahlgren. De första två åren ägde den rum i Medborgarhuset för att 2000 flytta till Örebro slott. Mässan erbjöd både ett brett spektra utställare – författare, förlag, bokhandlare, föreningar, arkiv, medier och så vidare – och föreläsningar och seminarier som ingick i entrébiljetten. De förlag som ställde ut var främst mindre förlag och de författare som medverkade var en blandning av författare från länet och författare. Under mässan delades också utmärkelsen Årets länsförfattare ut.

Ett exempel på bokmässornas innehåll och omfattning är den tredje bokmässan, som gick av stapeln 10-12 november 2000 med ett 90-tal utställare – författare, förlag, föreningar, bibliotek, arkiv, bokhandlare och mediaföretag – och mellan 8 000 och 9 000 besökare. Måna Berger skrev i en krönika om mässan i Kulturtidskriften Café Creme (Nummer 5 – 27 november 2000) att mässan tycktes ha hittat sin form och att

människor ”strömmade till i sådan mängd att kassan tvingades stänga vid två tillfällen under lördagen, eftersom säkerhetsföreskrifterna inte medgav större antal.” Vid sidan av utställarna fanns ett stort antal seminarier och några exempel var: författaren Bengt Berg och konstnären Stig Olson presenterade sin nya bok om Gustaf Fröding, Sten Wistrand föreläste om "Den pinsamme Bergman", ett estradsamtal där radioproducenten Martin Dyfverman samtalade med författarna Birgitta Lindqvist, Håkan Nesser och Bo Strömstedt, författaren och journalisten Bo Hazell som läste och berättade om sin kommande bok "Resandefolket". På en scen stod "Martins soffa" där Martin Dyfverman presenterade och intervjuade författare. Scenen var också plats för uppläsningar och utdelningen av utmärkelsen "Årets länsförfattare", som gick till Anna Jansson. Ett stort antal av länets författare medverkade. Det fanns också ett "Speakers Corner". Måna Berger frågade arrangören Monica Wahlgren om hon var nöjd med årets mäsas och det var hon; det hade varit lyckat och från många håll hade det framförts önskemål om en ny Bokmäsas 2001, på Örebro Slott. Hur det blir med den saken kunde hon inte för närvarande svara entydigt på, men kanske. Förhoppningsvis. En sak är dock klar: enmansföretaget Monica Wahlgren behöver i så fall ekonomiska bidrag för att till exempel kunna utnyttja kansliet mera och få hjälp med en del av arbetet. Som arrangör har hon haft ett tungt lass att dra, i månader i förväg.”

2012 sålde Maria Larsson och Eva Swedberg, som då hade rättigheterna till varumärket Örebro Bokmäsas, mäsas till ABF i Örebro län. ABF:s ambition var att ge mäsas en starkare folkbildningsprofil och att med utgångspunkt från ABF:s idéprogram Kultur för alla skapa en kulturfestival med litteraturen i centrum.

2012 års mäsas genomfördes 13-15 april under temat "Läsfest för alla!" Läslust och läsfrämjande stod i centrum och man lyfte fram boken i en rad skepnader; inbunden, digital och som seriealbum. Dessutom hade mäsas extra fokus på områden som den nordiska deckaren, mat och klimat, serier, fantasy och manga samt svenskt teckenspråk. Besökarantalet blev dock lägre än vad arrangörerna räknat med och ekonomiskt gick mäsas back. Man beslutade att ta ett års uppehåll och göra mäsas till en biennial.

2014 års mäsas genomfördes 28-29 mars på Conventum Konferens i Medborgarhuset under temat "Folkets bokmäsas – en läsfest för alla!". Många av länets författare framträdde på mäsas, sida vid sida med etablerade och rikskända författare. Antalet föreläsningar och seminarier var färre än tidigare år, eftersom man efter mäsas 2012 hade dragit slutsatsen att föreläsningarna och seminarierna inte ska konkurrera med varandra. "Utbudet ska vara rikt men det ska inte vara övermäktigt för besökarna", sade dåvarande projektledaren Anneli Appelskog till tidskriften ETC Örebro (ETC Örebro 2013-09-28)

En mäsä var planerad till 2016 men ställdes in eftersom den skulle ha krockat med ett stort nationellt ABF-arrangemang i Göteborg. Anna Helgesson, lokal barnboksförfattare, bosatt i Sköllersta, uttryckte i NA (NA 17 maj 2016) sin besvikelse över att mässan ställdes in. ”Den är verkligen viktig. För oss författare är bokmässan en möjlighet att visa upp oss och möta läsare. Tyvärr har litteraturen kommit på efterkälken jämfört med musik, teater och konst”, sade hon till tidningen.

ABF kommer förmodligen inte att fortsätta med mässan i dess tidigare form utan man funderar nu på hur man ska gå vidare och göra något nytt av Örebro Bokmäsä. En fundering är att ha ett arrangemang i de egna lokalerna med mer fokus på samhällsdebatt med olika seminarier med boken i fokus och författare som presenterar aktuella ämnen.

Klubb Bubbla

Klubb Bubbla är en scen för estradpoesi och en del av Örebro länsteaters verksamhet. Man är i år inne på sitt sjunde år och har föreställningar fyra gånger om året. Hittills har man haft totalt 26 föreställningar. Mikael Horvath svarar för programmet och länsteatern är producent. Det betyder att Mikael Horvath bestämmer ett tema, tar fram gäster för varje föreställning och är konferencier. Han framträder också själv som poet på scenen. ”Så jag är den fasta punkten”, säger han. Länsteatern svarar för lokal, administration, teknik, ekonomi, marknadsföring, etc. De som medverkar skriver kontrakt med länsteatern och arvoderas.

Tanken med programmet är att man ska ha en kombination av kvalitet och bredd. Gästerna kommer från hela landet men man har varje gång också lokala estradpoeter som framträder. Hur mycket tid de får beror hur långt de har hunnit i sin utveckling som estradpoeter. Gästerna hittar han bland tävlande i Poetry Slam, utgivna poeter och genom sitt kontaktnät. En del av gästerna har inte alls publicerat sig, andra har publicerat sig i fanzines och åter andra har publicerat sig på etablerade förlag.

Bland gästerna på Klubb Bubbla finns både poeter som bara skriver för scenen och författare som har publicerat sig i bokform men har skrivit texter som fungerar som fungerar på scenen.

Föreställningarna på Klubb Bubbla lockar en blandad publik och brukar vara i det närmaste fullsatta.

Litteraturens lördag

I november 2016 arrangerade Samfundet Örebro Stads- och Länsbiblioteks vänner tillsammans med stadsbiblioteket i Örebro *Litteraturens Lördag*, med närmare 50

programpunkter, varav många författarframträdanden och författarsamtal, och knappt 40 bokbord där författare, förlag, bokhandlare och föreningar presenterade sig och sålde böcker.

Litterära besöksmål

Maria Langs Skoga (se nedan) är det mest utvecklade litterära besöksmålet i länet, men det finns också några andra litterära besöksmål.

Wadköping, som ligger centralt i Örebro och har hämtat sitt namn från några av författaren Hjalmar Bergmans romaner, är ett friluftsmuseum med trähus och gårdar som skildrar Örebros äldre bebyggelse och stadsmiljö. Här finns bland annat museer, utställningar, hantverkare, handelsbod och bageri. I Wadköping finns tre hus med litterär anknytning. I Övre Vallbygården finns ett litet *Hjalmar Bergmans museum* med två rum med böcker och minnesföremål med anknytning till Hjalmar Bergman. Museet, som Örebro kommuns kultur- och fritidsförvaltning svarar för, kommer att flytta till andra lokaler i Wadköping eftersom Wadköpings kansli ska flytta in i dess nuvarande lokaler. I samband med flytten kommer museet att göras om.

Jeremiasstugan har fått sitt namn från skalden Levi Rickson, alias Jeremias i Tröstlösa, som bott i huset en tid. Skaldens skrivarlya skildras på övervåningen, som också används som servering av det bageri som finns i huset. Här finns ett par fotografier av Levi Rickson och föremål som är tänkta att ge en bild av hans verk. Föremålen har dock ingen direkt koppling till Levi Rickson. *Kronbloms museum* i Skomakaregården är inrett i 30-talsstil och besökaren kan se hur Kronblom själv ligger och tar igen sig på soffan. Här finns även en utställning som beskriver Kronbloms historia.

Området kring norra Vättern präglade Folke Dahlbergs liv och verk och hans ateljé på ön Stora Röknen finns kvar. I södra delen av länet finns också Heidenstams födelsegård Olshammargården med bland annat Verner von Heidenstams minnesrum.

Maria Langs Skoga

Deckarförfattaren Maria Lang växte upp i Nora och hade stark anknytning till Nora under hela sitt liv. Flera av hennes böcker utspelar sig i Skoga, som är ett täcknamn för Nora, och hennes Skoga-deckare innehåller beskrivningar av gator, kvarter och även autentiska personer i Nora.

När planeringen för inspelningen av nya filmer efter några av Maria Langs böcker inleddes i början av 2009 började man i Nora att utveckla den litterära turismen kring Maria Langs Skoga. Sommaren 2012 producerades sex filmer, varav en biofilm och fem dvd-filmer. Filmerna spelades till stor del in i Nora. I anslutning till lanseringen av filmerna gavs också några av Maria Langs böcker ut på nytt. Hösten 2012 startade

ett fotspårsturismprojekt för att skapa hållbara produkter och tjänster som var kopplade till Maria Lang.

Filmerna och projektet ledde till ett ökat antal besökare i Nora och ett växande intresse för personen Maria Lang, hennes böcker och filminspelningarna av dem. Antalet boendepaket och guidningar med Maria Lang-tema fördubblades och det har sålts tusentals produkter och tjänster med koppling till Maria Lang och hennes författarskap.

Den litterära turismen kring Maria Langs Skoga består idag av guidade mordiska vandringar, mordvandring på egen hand och utställningar. De mordiska vandringarna erbjuds under sommarmånaderna med teaterscener och berättelser från Langdeckarna och Maria Langs liv, framförda av systersonen Ove Hoffner. Den som vill mordvandra på egen hand kan få en mordvandningsfolder med karta på turistbyrån. I Skogastugan finns utställningar om Maria Lang och hennes deckare och i Maria Langs Deckarvagn finns en miniutställning om Maria Lang och försäljning av hennes böcker. Det finns vidare boendepaket med koppling till Maria Lang. Maria Langs Skoga har också en egen Facebooksida.

Open Mic

Under rubriken Open Mic har gruppen Pennybridge Poetry i samarbete HUVA, en arbetsgrupp inom Hyresgästföreningen Örebro som arbetar för unga vuxnas röst i samhällsfrågor, haft ett antal evenemang med fokus på poesi i stadsdelarna Vivalla och Brickebacken i Örebro.

En Open mic är ett evenemang där publiken får uppträda på scenen. Evenemangen innehåller i allmänhet performancekonster som poesi, musik, spoken word och komik.

Årets länsförfattare

Årets länsförfattare i Örebro län var ett litterärt pris som sedan 2000 har delats ut i anslutning till Bokmässan i Örebro. De första åren stod Länsbiblioteket i Örebro län och arrangören av Bokmässan Örebro bakom priset men 2009 drog sig länsbiblioteket ur. Syftet med priset är att visa på bredden och djupet i den bokutgivning som sker i länet och av författare med anknytning till länet. Priset ges till en aktuell författare inom skönlitteratur, barnlitteratur, facklitteratur eller lyrik med anknytning till Örebro län. Under åren har man arbetat med lite olika juryförfaranden i processen med att nominera pristagare och man har också haft samarbete med lokalradion i Örebro kring arrangemanget. Pristagare har varit:

- 2000 – Anna Jansson
- 2001 – Sedin Keljalic

- 2002 – Birgitta Lindqvist
- 2003 – Håkan Nesser
- 2004 – Tomas Danielsson
- 2005 – Eva Dahlström
- 2006 – Tomas Dömstedt
- 2007 – Arne Johnsson
- 2008 – Lars Andersson
- 2009 – Frida Nilsson
- 2010 – Eva B Magnusson
- 2012 – Madeleine Hessérus
- 2014 – Staffan Ekegren

Årets Rookieförfattare

Bokmässan i Örebro och Nerikes Allehanda stiftade 2012 ett pris till tidigare opublicerade författare bosatta i Örebro län – Årets Rookieförfattare. 2012 gick priset till Elisabeth Akteus Rex, som under året debuterade med deckaren *Dold agenda* och som därefter har gett ut ytterligare en handfull titlar, senast *Utan ett spår* (2016). Flertalet av titlarna är utgivna på förlaget Hoi, den senaste på det egna förlaget Rex. Årets Rookieförfattare 2014 blev Camilla Overgaard, som året efter debuterade med *Är jag inte värd mer än 20 spänn?* på egenutgivningsförlaget Vulkan. Man kan notera att priset fick ett betydligt starkare genomslag i medierna 2012 än 2014.

15. Övriga aktörer

ArkivCentrum Örebro län

ArkivCentrum har vid ett par tillfällen, senast hösten 2016, gett en litteraturhistorisk kurs om författarskap i Örebro län. Kursen har tagit upp dels enskilda författare, som Olaus och Laurentius Petri, Lars Wivallius, Hjalmar Bergman och Jeremias i Tröstlösa, dels olika teman, till exempel naturlitteratur, barnlitteratur och spänningslitteratur. Föreläsare har varit författare, journalister och akademiker som specialiserat sig på olika aspekter av litteratur, författare och författarskap från länet. ArkivCentrum har också besök av författare med inriktning på facklitteratur inom ramen för föreläsningsverksamheten och man har även en sporadisk bokutgivning.

ArkivCentrum är sammanslagning av det som tidigare hette Folkrörelsernas arkiv i Örebro län och Örebro läns företagsarkiv. På föreningssidan är spännvidden i arkivets innehåll stor, men tyngdpunkten ligger på frikyrkorörelsen, nykterhetsrörelsen och arbetarrörelsen. Företagsarkiven företräder de flesta branscher.

Restauranger

Hösten 2016 arrangerade Örebro läns museum och ABF två poetry slam-kvällar på restaurangen Rosengrens skafferii. De som tävlade skulle framföra två olika egenskrivna dikter utifrån något av fyra teman, som fanns i museets aktuella utställning "Jag tror jag vet".

Närke Kulturbryggeri i Örebro har då och då konserter men också andra kulturprogram och hade i december 2016 poetry slam med musikern Ina Knutsson och de fyra estradpoeterna Magdalena Eriksson, Lovisa Larsson, Tina Ruth och Nadja Slotts.

Stadra teater

Stadra Teater, som ligger vid Stadra herrgård mellan Nora och Hällefors, startade som Stadra sommarscen 1998 och kompletterades senare med en vinterscen och blev Stadra teater. Redan 1999 etablerade man sin konstnärliga inriktning: att på olika sätt gestalta svenska författarskap. Den första uppsättningen var *Johan Olof Wallin, en nästan sann historia*. Därefter har man haft produktioner som handlat om eller gestaltat material av en lång rad svenska författare, bland annat Gustaf Fröding, Agnes von Krusenstjerna, Gunnar Ekelöf och Hjalmar Bergman. Både Ylva Eggehorn och Agneta Pleijel har skrivit pjäser för teatern. Man har också olika programkvällar, bland annat med författare. Varje år är det en eller flera konstutställningar och i parken finns skulpturer. I en kulturkiosk säljer man produkter av lokala konstnärer och konsthantverkare. Teaterns grundare och konstnärliga ledare är Magnus Wetterholm och den drivs av Ideella föreningen Cirkustältet.

Stiftelsen Jeremiasfonden

Stiftelsen Jeremiasfonden har sedan 1960 delat ut Jeremiasstipendiet, som är ett stipendium som delas ut till en eller flera personer som på något sätt ägnar sig åt litterär verksamhet och som är född och/eller verksam inom Örebro län. Ordförande i fonden är Örebro kommunfullmäktiges ordförande Agneta Blom.

De tre senaste årens stipendiater har varit kulturjournalisten Dixie Eriksson (2016), författarna Astrid Lindén och Clas Thor (2015) och författaren och journalisten Markus Lutteman (2014).

Teater Martin Mutter

Teater Martin Mutter är en fri teater i Örebro med främsta fokus på nyskriven scenkonst för barn och unga. Verksamheten omfattar också uppdragsteater, forumteater, vuxenföreställningar och Skapande Skola-uppdrag. Man har bland annat haft berättarföreställningar och vid något tillfälle estradpoesi.

Teater Martin Mutter har sin bas i Grenadjärstaden på norr i Örebro där man har en teaterlokal med plats för 120 personer i publiken vid vuxenarrangemang. Teatern är organiserad som en ekonomisk förening och styrelsen är högsta beslutande organ. Teaterchefen är konstnärlig ledare och leder verksamheten. På teatern finns också ett konstnärligt råd och ett verksamhetsråd. Man har ekonomiskt stöd från Statens kulturråd, Örebro kommun och Region Örebro län.

16. Att stärka litteraturens ställning

Att stärka litteraturens ställning kan ske genom både litteraturfrämjande och läsfrämjande insatser. Det finns ett samspel mellan de två och gränsen mellan dem är flytande, men mycket förenklat skulle man kunna säga att litteraturfrämjande åtgärder är inriktade på att stärka aktörerna i produktions- och distributionsledet och förbättra produktions- och distributionsvillkoren och därmed skapa bättre förutsättningar för ett möte mellan litterära texter och läsare medan de läsfrämjande åtgärderna är inriktade på mottagarledet, på läsaren, och syftar till att stärka läsarens förutsättningar att ta till sig den litterära texten. Det betyder också att litteraturfrämjande åtgärder, till exempel en ökad tillgång till böcker eller kompetensutveckling av författare och förlag, kan ha läsfrämjande effekter medan läsfrämjande åtgärder kan ha litteraturfrämjande effekter, till exempel genom att ge en författare en större publik. Följande förslag har fokus på litteraturfrämjande åtgärder, alltså att stärka aktörerna i produktions- och distributionsleden.

Regionens litterära system

I det litterära systemet i Örebro län finns ett stort antal aktörer: författare, förlag, bokhandel, bibliotek, studieförbund, kulturinstitutioner, utbildningsinstitutioner, litterära sällskap, föreningsliv och de politiska strukturer som fattar beslut i kulturpolitiska frågor. För en del av dessa aktörer står arbetet med litteratur i centrum, för andra är det en mindre del av verksamheten. Aktörerna finns både i den kommersiella sektorn, den offentliga sektorn och den tredje sektorn. De är spridda över hela länet, men när det gäller författare och förlag finns det en regional obalans med en koncentration av aktörer till Örebroområdet och Nora – Lindesberg.

I produktionsledet, som främst omfattar författare och förlag men också till exempel producenter av olika arrangemang, är aktörerna oftast små med en verksamhet som även när den är professionellt driven ofta har karaktären av fritidsverksamhet eller hobbyverksamhet, det vill säga man driver den vid sidan av en annan verksamhet utan förväntningar om att man ska kunna försörja sig på den eller kanske inte ens att den ska bära sig ekonomiskt. Det innebär att verksamheten har begränsade utvecklingsmöjligheter och kanske till och med begränsade överlevnadsmöjligheter; blir det för tungt att utveckla författarskapet eller driva förlaget på fritiden kanske man hellre avvecklar det. De flesta av aktörerna i produktionsledet är privata och marknadsbaserade och de offentliga aktörerna, till exempel bibliotek, kulturskolor och folkhögskolor, spelar en liten roll. Det gäller också den tredje sektorn, till exempel studieförbunden.

I distributionsledet är aktörerna – främst bokhandel och bibliotek – starkare. Flera av bokhandlarna är dock små och sårbara. Biblioteken har mer fokus på läsfrämjande än

på litteraturfrämjande, och den litteraturfrämjande verksamheten är eftersatt. Många aktörer inom distributionsledet, både kommersiella aktörer och aktörer inom tredje sektorn, saknar de resurser som krävs för att kunna arbeta mer offensivt med att utveckla och genomföra litteraturfrämjande aktiviteter. Det finns också en rad aktörer som borde kunna ha en betydligt mer framträdande roll i distributionsledet än de har idag, till exempel folkhögskolor och studieförbund.

Pyramidens bas

Om man ser på det litterära systemet som en pyramid (se sidan 8) finns i basen bibliotekens och studieförbundens olika skrivaraktiviteter, till exempel skrivarcirklar, kurser och workshops. De är dock sporadiska i både tid och rum och saknar den omfattning och den kontinuitet som behövs för att ge människor reella möjligheter att utveckla sitt skrivande. Här skulle också kulturskolorna kunna finnas, men kulturskolornas fokus är musik, dans, bild och teater; litteratur och skrivande är långt ifrån självklart i deras utbud av aktiviteter.

En jämförelse med musikområdet är slående. Både kulturskolorna och studieförbunden har en omfattande musikverksamhet för ungdomar och studieförbunden i viss mån också för vuxna, vilket skapar en stabil bas dels för människors möjligheter att utveckla sitt musikintresse, dels för ett fungerande musikliv på såväl amatörbasis som professionell basis. Den basen saknas inom litteraturområdet. Biblioteken, studieförbunden och kulturskolan borde dock i samspel kunna bygga upp en struktur med olika skrivaraktiviteter för både barn, ungdomar och vuxna.

I mellanlagret finns flertalet av länets författare och förlag. Det är de författare som har författandet som hobbyverksamhet eller som försöker kvalificera sig för att nå pyramidens topp och de små förlag som drivs på fritiden vid sidan av en annan yrkesverksamhet. Här finns också de minsta bokhandlarna. Författarna, förlagen och bokhandeln i mellanlagret står utanför branschorganisationerna och de kontaktytor de ger. Länets tidningar erbjuder i princip inget utrymme för författare att publicera sig, det finns ingen skrivarutbildning i länet och det saknas mötesplatser för författare. Biblioteken finns i marginalen i mellanlagret.

Pyramidens topp kan sägas vara nationell. Aktörerna i pyramidens topp är koncentrerade till storstäderna och framför allt till Stockholm. Här finns de etablerade författarna, de stora förlagen, större delen av bokhandeln och biblioteken. Här finns också författarnas, förlagens och bokhandelns organisationer liksom stödstrukturer som Statens kulturråd, Författarfonden och Författarcentrum. I pyramidens topp finns ett fungerande samspel mellan de olika aktörerna, oavsett var i landet man finns, även om samspelen kanske fungerar bäst för dem som finns i Stockholm. Några författare,

ett par förlag, biblioteken och större delen av bokhandeln i Örebro län kan sägas höra till pyramidens topp.

Behov av insatser

För att stärka litteraturens ställning i länet behövs det olika former av stöd och riktade insatser. Det kan handla om att skapa mötesplatser, nätverksbyggen, kompetensutveckling, tillgång till lokaler, incitament som skapar tillväxt och förnyelse inom det litterära systemet. Det behövs insatser i både produktions- och distributionsleden och i både pyramidens bas och mellanlager. Det har inom ramen för denna studie inte funnits möjlighet att göra en mer detaljerad undersökning av vilken form av stöd olika aktörer behöver och ett sådant arbete återstår därför att göra. Den kartläggning som har gjorts och de samtal som har förts med olika aktörer har dock visat på en del möjliga insatser.

Förutsättningarna för insatser är dock mycket olika i produktions- och distributionsleden. De viktigaste aktörerna i produktionsledet är privata och marknadsbaserade och kulturpolitikens inflytande över dessa aktörer är litet. De insatser som riktar sig till dessa aktörer måste därför ske i form av stöd och stimulans. Aktörer som kulturskolor, bibliotek och folkhögskolor skulle kunna ha en större litteraturfrämjande roll än de har idag. Där har kulturpolitiken mer direkta styrmedel eftersom regionen och kommunerna är huvudmän för biblioteksverksamheten och kulturskolorna liksom för vissa folkhögskolor. Även föreningar och studieförbund skulle kunna ha en mer framträdande roll i både produktions- och distributionsleden. Här finns till skillnad från den privata sektorn en tradition med relativt omfattande offentliga bidrag. Det finns också en tradition att staten, regionerna och kommunerna bara ska stödja, inte styra, aktörerna i den tredje sektorn genom bidragsgivningen. Denna tradition håller på att förändras – eller om man så vill försvagas – och det finns möjlighet att påverka dessa aktörer dels genom nya riktade bidrag, dels genom att öronmärka en del av det befintliga bidraget.

Mot den bakgrund som skissas ovan föreslår jag att Region Örebro län som ett första steg i att utveckla regionens arbete med litteraturfrämjande verksamhet tar ett antal initiativ inom ramen för ett treårigt projekt. Initiativen utvärderas fortlöpande och resultatet ligger till grund för regionens arbete med att utveckla litteraturområdet i nästa kulturplan. Jag föreslår att följande initiativ tas inom ramen för projektet.

Litteratur Örebro län

I stort alla förslag till litteraturfrämjande insatser som har väckts under arbetet med studien förutsätter någon form av struktur med hög kompetens om det litterära systemet och ekonomiska och administrativa resurser för genomförandet. Det gäller till exempel flertalet av de insatser som Sveriges Författarförbunds förra regionala

ombud föreslog. Idag finns dock inom regionen ingen struktur som har ett övergripande ansvar att främja litteraturen. På det sättet skiljer sig litteraturområdet från andra kulturområden, till exempel bilden, filmen, musiken eller teatern. Regionbiblioteket har visserligen enligt bibliotekslagen i uppgift att främja litteraturen, men länsbiblioteket har dessutom ett stort antal andra omfattande uppgifter som överskuggar det litteraturfrämjande arbetet. Den regionala biblioteksplanen definierar inte heller det litteraturfrämjande arbetet som en av Regionbibliotekets uppgifter.

Som en grund för sitt litteraturfrämjande arbete etablerar Region Örebro län därför en struktur, *Litteratur Örebro län*, som får i uppdrag att med utgångspunkt från regionens kulturpolitiska mål göra insatser som stärker det litterära systemet i regionen för att främja litteratur som ordkonst. Strukturen bör bestå av en heltidstjänst som litteraturutvecklare med administrativt stöd. För att strukturen ska få bred förankring och kontinuerligt tillföras ny kompetens bör dess verksamhet ske i nära samspel med redan befintliga aktörer i regionens litterära system: författare, förlag, bokhandlare, bibliotek, studieförbund, folkhögskolor, föreningsliv och så vidare. För att underlätta detta samspel bör en referensgrupp med vardera en representant för författarna, förlagen, bokhandeln, biblioteken, de regionala kulturinstitutionerna, kulturskolorna, universitetet, studieförbunden, folkhögskolorna och medierna knytas till strukturen.

Litteratur Örebro län behöver ha kontaktytor både till biblioteksverksamheten och till andra kulturområden, till exempel scenkonst, film och folkbildning. Organisatoriskt skulle den antingen kunna knytas till Regionbiblioteket, vara en egen del av regionens enhet Kultur och ideell sektor eller knytas till Länsbildningsförbundet. Det sista alternativet skulle innebära att den fick ett mycket nära samspel med studieförbunden och därmed också med den tredje sektorn. Å andra sidan är länsbildningsförbundet primärt en samarbets- och intresseorganisation för studieförbunden och en organisatorisk koppling mellan Litteratur Örebro län och Länsbildningsförbundet skulle kunna leda till att Litteratur Örebro län uppfattas som en angelägenhet för i första folkbildning och föreningsliv och försvåra samspelet med övriga aktörer. Om Litteratur Örebro län skulle vara en del av området Kultur och ideell sektor skulle det innebära en markering av att litteraturen är ett eget kulturområde liksom naturliga kontaktytor med övriga kulturområden, samtidigt som det skulle finnas en risk att kontaktytorna till biblioteksverksamheten, med bland annat litteraturförmedling, läsfrämjande åtgärder och programverksamhet, blev svag. Om den var en del av Regionbiblioteket skulle det ge en naturlig kontaktyta till biblioteken och deras samarbetspartners, det skulle vara en markering av att litteraturfrämjandet är en viktig del av bibliotekens verksamhet och litteraturutvecklaren skulle finnas i en miljö med hög kompetens när det gäller litteratur, litteraturförmedling och läsfrämjande. Den

otydliga gränsen mellan litteraturfrämjande och läsfrämjande talar också för en sådan lösning. Samtidigt skulle den kunna innebära att litteraturfrämjandet uppfattas som i huvudsak bibliotekens ansvar och försvaga kontaktytorna med andra aktörer. Mot bakgrund av Regionbibliotekets omfattande arbetsuppgifter och det faktum att antalet anställda på Regionbiblioteket har minskat markant de senaste åren skulle det också finnas en risk för att arbetsuppgifter utanför Litteratur Örebro läns ansvarsområde skulle spilla över på Litteratur Örebro län. Att biblioteken är en miljö med fokus på litteratur, litteraturförmedling och läsfrämjande talar dock för att Litteratur Örebro län trots de nackdelar som finns bör vara en del av Regionbibliotekets verksamhet. Det förutsätter dock att det samtidigt görs tydligt, bland annat i den regionala kulturplanen, att litteraturen är ett eget kulturområde.

Litteratur i Örebro läns uppgifter bör vara att med utgångspunkt från uppdraget att stärka det litterära systemet i regionen för att främja litteratur som ordkonst:

- Fortlöpande undersöka vilket behov av stöd aktörerna i det litterära systemet i regionen har.
- Arbeta fram ett långsiktigt handlingsprogram för regionens insatser på litteraturområdet.
- Fördela regionens ekonomiska bidrag till litteraturfrämjande verksamhet.
- Stimulera utvecklingen av mötesplatser för aktörer inom regionens litterära system.
- Stimulera samspelet mellan aktörerna i regionens litterära system.
- Stimulera utvecklingen av mötesplatser mellan publiken och aktörerna i regionens litterära system.
- Initiera insatser som stimulerar framväxten av nya författarskap.
- Initiera kompetensutveckling för både producenter och förmedlare av litteratur.

Bidrag till litteraturfrämjande insatser

För att stärka regionens litterära system behövs bidrag till en rad olika insatser, till exempel insatser för att synliggöra den litteratur som ges ut i länet, utbildningsinsatser för författare, stöd till olika former av skrivaraktiviteter och stöd till nätverksbyggen. Regionen bör därför inrätta ett bidrag för litteraturfrämjande insatser som handläggs av Litteratur Örebro län. Bidraget bör kunna omfatta även aktiviteter som initieras av Litteratur i Örebro län, men det ska då finnas en fristående samarbetspartner som söker bidraget och ansvarar för genomförandet av aktiviteten. Stödet bör omfatta följande aktiviteter:

- Arrangemangsbidrag till förlag, bokhandel och ideella föreningar för litterära arrangemang som synliggör litteratur. Det kan till exempel vara författarframträdanden, kritikeralonger och mötesplatser där författare, förlag och bokhandlare framträder för en publik.

- Utbildningsinsatser som stärker författarnas och förlagens ställning i det litterära systemet.
- Bidrag till skrivaraktiviteter, som kan sökas av förlag och ideella föreningar för till exempel skrivarverkstäder och workshops.
- Distributionsstöd och marknadsföringsbidrag för att öka synligheten för den litteratur som skrivs av författare i regionen.

Författarna

Eftersom få författare kan försörja sig på sitt skrivande behöver de försörja sig genom andra arbeten. Ofta behöver de därför kunna ta tjänstledigt eller gå ner i arbetstid under en period för att få möjlighet till den koncentration som krävs för att göra en bok färdig. Ett sätt att försörja sig under en sådan period är stipendier, företrädesvis från Konstnärsnämnden. Konkurrensen om stipendierna är stor och vid urvalet av vilka som ska komma i åtnjutande av dem görs en kvalitetsbedömning. För de författare som vill etablera sig på det litterära fältet och alltså röra sig från pyramidens mellanskikt till dess topp är det därför viktigt att kunna utveckla sitt skapande till en nivå som kvalificerar dem för stipendier.

Regionen kan mot den här bakgrunden ha två möjliga strategier för att stötta författarna. Den ena är att dela ut arbetsstipendier som gör att författarna kan färdigställa böcker, en annan är olika insatser för att de ska få möjlighet att utveckla sitt skrivande och därmed dels stärka sin position på marknaden, dels kvalificera sig för befintliga arbetsstipendier, till exempel genom utbildningsinsatser – en sorts författarutbildning, mötesplatser där författare kan få möjlighet att byta tankar och erfarenheter, kritikersalonger och möten mellan författare och publik. Den senare strategin har förutsättningar att nå fler författare samtidigt som den skulle kunna innebära att nya mötesplatser skapas och informella nätverk bildas. Flera av dessa aktiviteter skulle kunna kombineras med en bredare skrivarutbildning.

Författarutbildning

En författarutbildning skulle kunna bestå av regelbundet återkommande workshops, där författare dels ges möjlighet att under kvalificerad handledning diskutera egna och andras texter, dels får utbildning i frågor som inte handlar om själva skrivandet men är relevanta för författaryrket, till exempel det litterära systemet och olika aktörers arbetssätt och villkor, marknadsföring och kunskap som behövs för att kunna driva ett företag (entreprenörsutbildning). Målgrupp för en författarutbildning är både etablerade författare och författare som försöker etablera sig.

Skrivarutbildning

Runt om i landet finns skrivarutbildningar, som kan fånga upp människor som vill utveckla sitt skrivande och kanske också pröva sina möjligheter att röra sig vidare

mot pyramidens topp. Många av dessa är knutna till folkhögskolor; folkhögskolan är för övrigt en institution som har en tradition som bildningsväg för svenska författare.³⁸ Skrivarutbildningarna skapar också en miljö som stimulerar framväxten av författarskap. Ett exempel på det är estradpoesin. Mikael Horvath, som driver Klubb Bubbla, en scen för estradpoesi, gör bedömning att de orter som har starka scener för estradpoesi ofta är orter med folkhögskolor som har skrivarutbildningar som har intresserat sig för estradpoesi där många har tränats och det har sållats fram några bra. Det har alltså växt fram vad som ibland kallas en kritisk massa. Den rollen bör en skrivarutbildning rimligtvis ha även för andra former av litteratur.

Det finns idag ingen folkhögskola med skrivarutbildning i Örebro. En sådan skulle dock kunna utvecklas på Kävesta folkhögskola, som har regionen som huvudman. Kävesta folkhögskola har vid sidan av allmän linje flera estetiska linjer, som är utbildningar som finns i pyramidens mellanskikt, och man har på skolan diskuterat möjligheten att införa en skrivinriktning som ett valbart alternativ på allmän linje. Skolan har dessutom redan nu vissa aktiviteter kopplade till skrivande; bland annat har man ibland workshops för skolans elever i anslutning till de författarkvällar skolan regelbunden arrangerar och man har erbjudit olika skrivaktiviteter som valbart ämne i de olika kurserna. Utifrån de här olika aktiviteterna kompletterade med delar av en författarutbildning skulle skolan under förutsättning att den ges nya resurser stegvis kunna bygga upp en skrivarutbildning i den takt resurserna och underlaget tillåter.

Litteratur Örebro län bör därför få i uppdrag att göra en förstudie som utreder förutsättningarna och föreslår en strategi för hur Kävesta folkhögskola kan bygga upp en skrivarlinje som kompletterar skolans övriga estetiska linjer.

Förlagen

Den som har ambitionen att etablera sig som författare och nå ut till en publik behöver dels ha tillgång dels till den kompetens som normalt finns inom ett förlag, dels till distributions- och marknadsföringskanaler. Förlagen i regionen är i allmänhet små, inte sällan förlag för egenutgivning. Man skulle kunna säga att flertalet befinner sig i nedre delen av pyramidens mellanskikt. Även om de arbetar på marknadens villkor är en stor del av arbetet med att driva förlaget ofta oavlönat. De har begränsade resurser och kanske även kompetens för distribution och marknadsföring. Utbildningsinsatser för dessa förlag skulle stärka både författarnas och förlagens ställning och hjälpa dem att förflytta sig i riktning mot pyramidens topp. Skapandet av mötesplatser skulle bidra till att de fick större kontaktytor med andra aktörer i regionens litterära system.

³⁸ Se t.ex. Furuland, Lars, *Folkhögskolan - en bildningsväg för svenska författare*, Stockholm 1971.

Bokhandeln

Bokhandeln är en vital del av regionens litterära infrastruktur med stor betydelse för litteraturens synlighet och närvaro i den lokala miljön liksom för läsarnas tillgång till litteratur. I Örebro är bokhandelns närvaro stark och det finns bokhandlare i flera av länets kommuner. Med ett par undantag är dock bokhandlarna i länet små. Den senaste statliga litteraturutredningen pekade också på hur sårbara de minsta bokhandlarna är. Bokhandelns små ekonomiska marginaler bromsar också dess möjligheter att ordna litterära evenemang. Bokhandeln spelar inte heller den roll som arena för lokala författare som den skulle kunna göra. Bokhandeln bör därför kunna söka medel från Litteratur Örebro läns anslag för litteraturfrämjande aktiviteter för projekt av litteraturfrämjande karaktär.

Biblioteksplanerna och bibliotekens litteraturfrämjande roll

Enligt bibliotekslagen ska varje kommun och landsting ha en biblioteksplan. Biblioteksplanerna är politiska beslutade dokument som definierar bibliotekets uppgifter och anger inriktningen på verksamheten. Biblioteksplanerna blir därmed viktiga instrument för biblioteken när de ska prioritera mellan olika uppgifter.

De biblioteksplaner som finns i länet lyfter i hög grad fram den läsfrämjande verksamheten, vilket innebär att man definierar den som en viktig uppgift för biblioteken. Biblioteken arbetar också mycket med läsfrämjande, främst mot barn och ungdomar. Däremot har uppgiften att främja litteraturens ställning en svag ställning i biblioteksplanerna, om den över huvud taget finns med, trots att bibliotekslagen lyfter fram den som en av bibliotekens uppgifter. Den litteraturfrämjande verksamheten är också en undanskymd del av bibliotekens verksamhet om man undantar tillgängliggörandet av samlingarna. Det kan ses antingen som ett uttryck för att biblioteken har valt bort verksamhet som syftar till att stärka litteraturens ställning eller för att man ännu inte hittat former för den delen av verksamheten.

Jag föreslår därför att Regionbiblioteket tar initiativ till en arbetsgrupp med representanter för Regionbiblioteket och länets kommunbibliotek för att definiera bibliotekens roll när det gäller litteraturfrämjande verksamhet och diskutera hur den kan komma till uttryck i biblioteksplanerna.

Biblioteken som arena för lokala författare

Många författare i regionen har svårt att nå ut till en publik, bland annat eftersom de saknar en arena där de kan möta publiken. Biblioteken skulle kunna vara en sådan arena. Några av biblioteken låter lokala författare framträda med uppläsningar och

presentationer av sina författarskap. När det sker är det dock oftast på författarens initiativ och det är långt ifrån säkert att en författare som ger ut en bok får den förmånen. Det tycks också vara främst lokala författare som framträder och det är mindre vanligt att man lyfter fram författare från övriga regionen. Biblioteken bör därför arbeta för att bygga upp kontakterna med författarna i regionen och bli en arena där dessa kan möta en publik. Det distributionsstöd som föreslås nedan skulle underlätta ett sådant arbete. Regionbiblioteket skulle också kunna arrangera turnéer med författare från regionen.

Distributionsstöd

Om en bok blir omnämnd eller recenserad och en potentiell läsare blir nyfiken på boken måste den i det ögonblicket finnas i bokhandeln och på biblioteket. Om den inte gör det glöms den bort. En stor del av författarna i regionen ger dock ut sina böcker på små förlag som inte har en fungerande distribution av sin utgivning till bokhandeln och biblioteken. Därmed är det inte heller givet att den litteratur som ges ut i länet är tillgänglig i länets bokhandlare och bibliotek.

Jag föreslår därför att regionen inrättar ett distributionsstöd för titlar som är skrivna av författare som är bosatta i regionen och håller en tillräcklig konstnärlig kvalitet. Stödet skulle kunna utformas så att förlagen söker stöd för titeln när den är utgiven, att kvalitetsbedömningen görs av en fristående arbetsgrupp utifrån kriterier som tar sin utgångspunkt i de kvalitetskriterier som finns för det statliga litteraturstödet men är anpassade till de regionala förutsättningarna och att stödet är utformat så att Litteratur Örebro län köper ett visst antal av de titlar som får distributionsstöd och Regionbiblioteket sedan fördelar dem på länets bokhandlare och bibliotek. För att de författare och titlar som får distributionsstöd ska synliggöras kan dessa lyftas fram i de kritikersalonger som föreslås nedan.

Distributionsstödet skulle kunna kombineras med ett marknadsföringsbidrag, som kan sökas av författare, förlag och bokhandel för marknadsföring av de titlar som fått distributionsstöd.

Studieförbundens litteraturfrämjande verksamhet

Studieförbunden skulle med de breda kontaktytor de har dels genom sina medlems- och samarbetsorganisationer, dels genom sin öppna verksamhet gentemot allmänheten, kunna ha en viktig litteraturfrämjande roll, till exempel genom cirklar kring böcker, författarskap och genrer, skrivarverksamhet av olika karaktär, utveckling av genreöverskrivande verksamheter där ordet har en central roll och möten mellan författare och publik. Verksamheter kring litteratur tycks dock idag ha ett relativt litet utrymme i studieförbundens verksamhet. Orsakerna kan vara flera, till exempel bristande tradition och bidragssystemets konstruktion.

Jag föreslår därför att Regionen under en treårsperiod öronmärker en del av sitt nuvarande bidrag till studieförbunden för utveckling av litteraturfrämjande verksamhet. Dessa medel skulle kunna administreras av länsbildningsförbundet och fördelas på studieförbunden för avgränsade projekt efter ansökan. Ansökningarna bör beredas av en arbetsgrupp med representanter för folkbildningen, folkbiblioteken och Litteratur i Örebro Län. Resultatet av satsningen bör utvärderas efter tre år.

Estradpoesi

När det gäller litterära aktiviteter i länet som inte är direkt kopplade till boken sticker estradpoesin ut. Det finns flera estradpoeter i länet. Klubb Bubbla, som drivs av länsteatern, är en etablerad scen för estradpoesi och estradpoesi har framförts sporadiskt även på andra scener. Några av länets bibliotek liksom läns museet och – av studieförbunden – åtminstone ABF har haft aktiviteter kring estradpoesi.

Estradpoesin har alltså en viss bas i länet och det borde finnas utvecklingsmöjligheter. Den är dock inte tillräckligt organiserad och det finns inte en kontinuitet, menar Mikael Horvath, som driver Klubb Bubbla. Han för ett resonemang som påminner om resonemanget om det litterära systemet som en pyramid. Han menar att estradpoesin för att kunna utvecklas behöver en folkbildande del, med kurser där deltagarna också kan möta andra estradpoeter. Vidare behövs en breddscen där de kan möta en publik och pröva sina texter. Slutligen behövs en mer proffsig scen. Den senare finns idag i länet i form av Klubb Bubbla, däremot saknas de båda andra delarna. Mikael Horvath menar att den folkbildande basen skulle kunna vara till exempel fritidsgårdar, kulturskolan och folkhögskolor. Breddscenen skulle kunna bestå av aktörer som har en scen och ett kunnande om scenkonst, såsom Teater Martin Mutter,.

Litteratur Örebro län bör mot den bakgrunden få i uppdrag att göra förstudie som utreder förutsättningarna och lägger fast en strategi för att utveckla estradpoesiscenen i länet.

Bokens dag

Bokens dag, med framträdanden av författare och försäljning av böcker genom den lokala bokhandeln, har lyfts fram som ett arrangemang som har stor betydelse för att synliggöra litteraturen. I Karlskoga och Lindesberg finns sedan många år en väl fungerande Bokens dag, men arrangemanget saknas i övriga delar av länet.

Litteratur Örebro län bör därför ges i uppdrag att göra en studie kring möjligheterna att utifrån de lokala förutsättningarna få till stånd en kontinuerlig verksamhet med Bokens dag eller liknande arrangemang även i Askersund och Örebro.

Kritikersalong

Under arbetet med denna studie har många pekat på att lokala medier har ytterst lite utrymme för recensioner av böcker utgivna av författare i länet. Det gör att färre uppmärksammar dessa böcker, vilket dels gör att författarna får svårare att nå ut, dels hämmar det offentliga samtalet kring litteraturen i länet.

Ett möjligt svar på detta vore en regelbundet återkommande kritikersalong med samtal mellan personer med breda litterära referensramar för samtal kring nyutkomna böcker av författare som är bosatta i länet kombinerat med uppläsningar ur böckerna. Salongerna skulle kunna arrangeras i samarbete mellan Litteratur i Örebro län, kommunbiblioteken, bokhandeln och berörda förlag och genomföras på olika orter för att täcka hela länet, till exempel Örebro, Nora – Lindesberg, Karlskoga och Askersund. De skulle också kunna dokumenteras på en egen webbplats, administrerad av Litteratur Örebro län.

Litteratur Örebro län bör ges i uppdrag att undersöka förutsättningarna för att genomföra kritikersalonger.

Litteratur som näring

Region Örebro län har inlett ett samarbete med Örebro universitet och Örebro kommun för att utveckla ett kulturellt innovationscenter med fokus på kulturella och kreativa näringar. En behovs- och omvärldsanalys kommer att genomföras.

En utveckling av företagandet på litteraturområdet har betydelse dels för att stärka det litterära systemet i regionen, dels för att utveckla det breda och starka näringsliv som *Regional utvecklingsstrategi för Örebro län* lyfter fram som viktigt för länets konkurrenskraft (remissversionen, s. 35). Omvärlds- och behovsanalysen bör därför omfatta även de aktörer i det litterära systemet som arbetar som företagare. Det är också viktigt att författarna, som ofta är kulturföretagare utan att vara en del av de kulturella näringarna, involveras i utvecklingsarbetet med innovationscentret. Här finns också en nära koppling till förslaget ovan om en författarutbildning.

Litteraturturism

Litteraturturism har funnits länge men har liksom kulturturismen generellt fått en renässans de senaste decennierna med flaggskepp som Wallandersatsningarna i Ystad och Millenniumvandringarna i Stockholm men också mindre satsningar som Maria Langs Skoga i Nora. Litteraturen kan ge turismen ett attraktivt innehåll, som ger besöksnäringen tillväxt. Litteraturturismen kan i sin tur ha stora både litteraturfrämjande och läsfrämjande effekter. Den kan synliggöra både litteraturen som sådan och enskilda författarskap och den kan ge författare en ny publik. Den kan också bidra till att stärka enskilda orters eller regioners profil.

På många håll finns goda exempel på litteraturturism, allt från informationsmaterial som visar vägen till och beskriver besöksmål med litterär anknytning till författarvandringar eller andra guidade turer till litterära miljöer som har utvecklats till attraktiva besöksmål. Litteraturturismen är dock med Maria Langs Nora som undantag utvecklad i Örebroregionen. Utvecklingsmöjligheterna är dock stora. Det går naturligtvis att lyfta fram Hjalmar Bergman och Jeremias i Tröstlösas Örebro och Folke Dahlbergs Vättern på ett helt annat sätt än man gör idag. För att ta ett par exempel. Det är därför motiverat att initiera ett arbete för att utveckla litteraturturismen i regionen och på så sätt bidra till att profilera Örebro som ett litteraturens län. Här finns också en nära koppling till den regionala utvecklingsstrategins konstaterande att regionen ”behöver ytterligare öka attraktion, konkurrenskraft och hållbarhet i våra destinationer och evenemang” (remissversionen, s. 36).

Jag föreslår därför att Litteratur Örebro län får i uppdrag att i samarbete med en arbetsgrupp utveckla litteraturturismen i regionen. I arbetsgruppen bör ingå representanter för bland annat kommunerna, biblioteken och turistnäringen.

Bilaga. Författare i Örebro län³⁹

Akteus Rex, Elisabeth

Elisabeth Akteus Rex, född 1980, debuterade med deckaren *Dold agenda* (2012) och har därefter gett ut ytterligare en handfull titlar, senast *Utan ett spår* (2016). Flertalet av titlarna är utgivna på förlaget Hoi, den senaste på det egna förlaget Rex. För debutboken fick hon Örebro bokmässas då nyinstiftade pris ”Årets rookie-författare”. Elisabeth Akteus Rex är bosatt i Örebro.

Askling, Maria

Maria Askling, född 1959, debuterade 2008 med barn- och ungdomsboken *Ugglan som inte kunde somna* på förlaget Egmont Kärnan. Året därefter följde *Lilla Kanin* på samma förlag. Därefter har hon inte publicerat sig. Maria Askling bor i Örebro.

Axelsson, Lisbeth

Lisbeth Axelsson, född 1948, är journalist och författare och har sedan debuten med *Örebro sköna å-stad* (1998) publicerat ett 10-tal reportage- och faktaböcker, flera med anknytning till Örebro, senast *Säbylund : berättelsen om en 1700-talsherrgård* (2016). Några av dem är utgivna på Axelsson & Jansson media, där hon är delägare. Lisbeth Axelsson bor i Fjugesta.

Berger, Måna

Måna Berger, född 1944, är författare och bildkonstnär. Hon debuterade med diktsamlingen *Avtryck i floden* (2005) och har också gett ut diktsamlingen *After work : en nattarbetare går i pension* (2014). De båda titlarna är utgivna på förlagen Atremi respektive Strandkullen. Måna Berger driver också Mjölksboa, med bokhandel, antikvariat, ateljé och utställningslokal. Hon är bosatt i Mullhyttan.

Bjerfalk, Lena

Lena Bjerfalk, född 1977, är barnboksförfattare, förläggare, frilansskribent och kommunikatör, och har tillsammans med Sofia Medin Lindström skrivit två böcker om Modiga Rut samt boken *Siv snackar* (2017) som de båda författarna har gett ut på det egna förlaget Modiga Rut Förlag. Lena Bjerfalk är bosatt i Kumla.

Björnulfson, Sten

Sten Björnulfsson, född 1948, debuterade 1994 med romanen *Björnjägaren* på förlaget Anamma. Han har därefter gett ut ytterligare tre titlar, senast *Rösterna i*

³⁹ Listan omfattar författare som var bosatta i Örebro län våren 2017 och har publicerat sig i bokform inom området allmänlitteratur någon gång under de senaste 10 åren, oavsett det är på ett etablerat förlag eller egenpublicering. Listan inkluderar också estradpoeter, berättare, översättare och illustratörer.

skogen (2015) på förlaget Mormor. Sten Björnulfson är bosatt växelvis i Hällefors och Göteborg.

Dömstedt, Tomas

Tomas Dömstedt, född 1960, är barn- och ungdomsförfattare och arbetar vid sidan av författarskapet på dagcenter och gruppboende. Han debuterade med *Kärlek på dagcenter* 2001 och har sedan dess gett ut en lång rad titlar, den senaste *Fakta om Marta* 2016. Tomas Dömstedt gav ut sina första böcker på Rabén & Sjögren men har de senaste åren främst publicerat sig på förlag som är inriktade på lättläst litteratur. Tomas Dömstedt fick Hans Petersonstipendiet 2003, utsågs till Årets länsförfattare i Örebro län 2006 och fick Bokjuryns pris 2008. Han är bosatt i Fjugesta.

Ek, Anja

Anja Ek, född 1965, är författare och bor i Karlskoga. Hon debuterade 2009 med barnboken *Jobbman jobbar som brandman* och har sedan gett ut ytterligare tre böcker om Jobbman. Hon har också gett ut en kriminalroman. Samtliga hennes böcker är utgivna på förlaget Sweet Words Poetry, där hon är delägare.

Ekegren, Staffan

Staffan Ekegren, född 1947, är författare och dramatiker och bor i Örebro. Är författare eller medförfattare till ett 30-tal boktitlar, både skönlitteratur och reportageböcker. Han debuterade i antologin *Leken tåla* (1977) och hans senaste bok är *Drömfångarna* (2016). Som dramatiker debuterade han med radioföljetongen *Våldtåkten* i Radio Örebro 1982 och har sedan dess fått ett tiotal pjäser uppförda, främst i Radio Örebro och på Länsteatern i Örebro. Han har också skrivarkurser och driver berättarcafé Borrarbacken tillsammans med Maria Sedell, som han också har samarbetat med kring dramatik. Han drev förlaget Morgonstjärnan tillsammans med Clas Thor åren 1981-1992. Staffan Ekegren valdes till Årets länsförfattare 2014. Han är medlem i nätverket The Art of Sweden.

Ekström, Peter

Peter Ekström, född 1954, är bildkonstnär, författare och rektor för Örebro Konstskola. Han har sedan debuten på Heidrun med *Bildernas förräderi* (1993) gett ut ytterligare ett par böcker om bildkonst, senast essän *Okonst* (2014) på Nya Doxa.

Eriksson, Christer

Christer Eriksson, född 1943, är författare och översättare och bor i Askersund. Sedan debuten med *Observatörens dagbok* (1977) har han gett ut ett 15-tal egna titlar, senast *Skuggorna* (2014), den första tiden huvudsakligen på Norstedts men de senaste åren mestadels på Symposion. Mellan 1979 och 1993 redigerade han monografiserien *Dikt i Norden* åt Rabén & Sjögren och översatte själv tio volymer i serien. Han har också

översatt skandinaviska prosaister. Christer Eriksson har fått en rad framstående litterära priser, bland annat Svenska Dagbladets litteraturpris 1986 och Samfundet De Nios Särskilda pris 2008.

Eriksson, Magdalena

Magdalena Eriksson, född 1963, är mest känd som bildkonstnär men är också poet och har bland annat publicerat sig på webbplatsen poesi.se och framträtt som estradpoet. Hon deltog i laget Närkepositiv i Poetry Slam-SM i Uppsala 2016. Hon är också medlem i nätverket The Art of Sweden. Magdalena Eriksson är bosatt i Vintrosa utanför Örebro.

Fors, Soheila

Soheila Fors, född 1966, är författare, föreläsare med inriktning på hedersvåld och gruppkultur och verksamhetsledare för Tehuset i Karlskoga. Hon debuterade med den självbiografiska *Kärleken blev mitt vapen* på Libris förlag 2014 och kom två år senare ut med *Bakom varje fönster bor ett hjärta* på samma förlag. Soheila Fors bor i Karlskoga.

Freyne-Lindhagen, Marianne

Marianne Freyne Lindhagen, född 1935, är författare, bildkonstnär och sociolog och har förutom skrifter med vetenskaplig inriktning gett ut några skönlitterära titlar på Strandkullens förlag, senast roman *Utkanten* (2016). Hon bor växelvis i Nora och Örebro. Marianne Freyne-Lindhagen är medlem i The Art of Sweden..

Frisén, Martin

Martin Frisé, född 1974, är IKT-pedagog och författare och debuterade 2014 med barn- och ungdomsboken *De mystiska gravstenarna* på Idus förlag. Han följde två år senare upp debuten med *De mystiska stölderna* på samma förlag, också den en barn- och ungdomsbok. Martin Frisé är bosatt i Örebro.

Furumark, Erik

Sedan debuten på Norstedt med novellsamlingen *Oma* (1968) har Erik Furumark, född 1942, gett ut ytterligare sex titlar, både skönlitteratur, senast *Röd offentlighet – exemplet Örebro* (2014). Erik Furumark bor i Örebro.

Gustafson, Magnus

Magnus Gustafson, född 1974, är författare och journalist och bosatt i Örebro. Han har sedan debuten 2004 med *Köping är ingen öde ö : samlade texter 95-04* gett ut ytterligare två titlar, den senaste *Memoarer* (2016). Samtliga titlar är utgivna på hans eget förlag Marginal förlag.

Hayes, John

John Hayes, född 1964, är musiker och författare och ordförande i The Art of Sweden och gav 2011 ut titeln *The dreams of a rainbow warrior* på eget förlag. John Hayes är bosatt i Kumla.

Hazell, Bo

Bo Hazell, född 1945, är journalist och författare och har under lång tid forskat om resandekulturen, vilket har lett till boken *Resandefolket – från tattare till traveller*, som kom ut 2002 och gavs ut i en reviderad upplaga 2011, flera radio- och teveprogram och en dokumentärfilm i samarbete med Lars-Göran Pettersson. Bo Hazell är bosatt i Örebro. Han är medlem i The Art of Sweden.

Helgesson, Anna

Anna Helgesson, född 1971, är lärare och barnboksförfattare. Hon debuterade med *Resan till sommaren* (2013) och har därefter gett ut ytterligare tre titlar, samtliga på Idus förlag. Anna Helgesson är bosatt i Sköllersta i Hallsbergs kommun.

Hellström, AnneMarie

AnneMarie Hellström, född 1940, har sedan debuten med *Jag vill så gärna berätta- : sju berättelser som blev program i Radio Örebro* (1985) gett ut en lång rad böcker, främst för barn och ungdom och flertalet på det egna förlaget Arnemia. Mest känd är hon för böckerna om Lina, varav den senaste är *Lina, min älskade vän* (2010). AnneMarie Hellström bor i Hallsberg.

Hessérus, Madeleine

Författaren och dramatikern Madeleine Hessérus, född 1953, fick sin första radiopjäs uppsatt 1992 och därefter har flera pjäser för både radio och scen följt. Hon debuterade i bokform 1997 med novellsamlingen *Inte vackrare än i Valparaíso* och har därefter gett ut en rad titlar, senast romanen *Elefantens fot* (2016). Flertalet av henne böcker är utgivna på förlaget Natur & Kultur. 2011 blev hon Årets länsförfattare i Örebro län. Madeleine Hessérus bor i Fellingsbro.

Holmberg, Maria

Maria Holmberg, född 1969, är bildkonstnär och författare och debuterade 2016 med *Det oundvikliga : en berättelse om ett oväntat möte* på eget förlag. Hon recenserar också böcker för kulturdelen.com. Maria Holmberg är bosatt i Mullhyttan i Lekebergs kommun.

Horvath, Mikael

Mikael Horvath är vid sidan av sitt arbete som skolpsykolog även estradpoet och ansvarig för Klubb Bubbla. Han skriver mycket estradpoesi, framträder på Klubb

Bubbla, framträder sporadiskt på andra scener och har deltagit i flera poetry slam. Han har publicerat sig i antologier, bland annat *Svensk slam* och *Blå kalender*, men har inte sammanställt sina texter till en egen bok.

Jansson, Anna

Anna Jansson, född 1958, debuterade med kriminalromanen *Stum sitter guden* (2000) med kriminalinspektören Maria Wern i huvudrollen. Den blev inledningen på en lång serie med böcker om Maria Wern. Flera av dem har filmats och många av dem har översatts till andra språk. 2010 inledde hon en serie barnböcker om Emil Wern som detektiv. Anna Jansson, som är utbildad sjuksköterska, har också skrivit böcker i vårdetik. Anna Jansson är bosatt i Örebro och utsågs år 2000 till Årets länsförfattare i Örebro län.

Jansson, Rolf

Journalisten Rolf Jansson, född 1942, har skrivit en handfull reportage- och faktaböcker. Två av dessa handlar om fotografen Sophie Jansson. En tredje är *I afton Landgrens : om musikens rötter, drömmar och lidelse*, som han skrivit tillsammans med Lisbeth Axelsson. Både böckerna om Sophie Jansson och *I afton Landgrens* är utgivna på Axelsson & Jansson media, där han är delägare. Rolf Jansson bor i Fjugesta.

Johnsson, Arne

Arne Johnsson, född 1950, är poet, bibliotekarie och litteraturkritiker. Han debuterade med diktsamlingen *Förvandlingar* (1985) och har sammanlagt gett ut ett 15-tal diktsamlingar, senast *Minnena och ljuset* (2012). Han har tilldelats en lång rad litterära priser, bland annat Stig Carlson-priset, De Nios Vinterpris, Svenska Dagbladets litteraturpris och De Nios Stora Pris. 2007 utsågs han till årets länsförfattare i Örebro län. Arne Johnsson är bosatt i Lindesberg.

Karlsson, Göran

Göran Karlsson, född 1951, är journalist och författare och har skrivit flera böcker om Lindeberg med lokalhistorisk inriktning, senast *Vem var det? : biografiskt lexikon över kända, numera avlidna personer i Lindesbergs stad under åren 1800-2000* (2016). Göran Karlsson är bosatt i Lindesberg.

Larsson, Lovisa

Lovisa Larsson har framträtt som estradpoet på scener i Askersund och Örebro. Hon deltog också i laget Närkepositiv i Poetry Slam-SM i Uppsala 2016. Lovisa Larsson bor i Örebro.

Lindén, Astrid

Astrid Lindén, född 1956, är författare och bibliotekarie och har tillsammans med Clas Thor skrivit två böcker om författare och litteratur i Örebroregionen, *I Linde och trakterna däromkring, skrivs det mycket vackert* (2010) och *Författarna och staden: Örebro – 750 år i litteraturen* (2014).

Lindström, Erik R

Erik R Lindström, född 1950, är biolog och författare och har sedan slutet av 1980-talet gett ut en rad böcker, både facklitteratur och skönlitterära böcker för barn och ungdomar, ofta om djur. Han senaste titel är barn- och ungdomsboken *Linus och gruvfrun i Stripa* (2010). Både 1996 och 1997 fick han utmärkelsen Årets Pandabok (barnboksklassen), ett litterärt pris som delas ut av Världsnaturfonden, och 2002 fick han Lindesbergs kommuns kulturpris. Erik R Lindström är bosatt i Ramsberg i Lindesbergs kommun.

Lutteman, Markus

Markus Lutteman, född 1973, är författare och journalist. Han debuterade med biografien *El Choco* (2007) som har följts av ytterligare sju titlar, den senaste thrillern *Blodmåne* (2016). Tre av titlarna har han skrivit i samarbete med Mons Kallentoft. Dessa är översatta till en rad olika språk. Markus Luttemans första titlar är utgivna på Norstedts, de senaste på Bookmark. 2008 fick han utmärkelsen Platinapocket i kategorin Årets mest sålda fackbok. Han är bosatt i Örebro.

Magnusson, Eva B

Eva B Magnusson, född 1938, är författare och lärare och är bosatt i Lindesberg. Hon debuterade 1992 med diktsamlingen *Ropet in* och har sedan dess gett ut ytterligare sju diktsamlingar, samtliga på mindre förlag, den senaste *Och visaren står på vinter* 2013. Hon har tagit emot Sten Hagliden-priset och Stig Carlson-priset och blev 2010 utsedd till Länsförfattare i Örebro län.

Malm, Erik

Erik Malm är estradpoet och har framträtt på scener i Örebro. Han deltog också i laget Närkepositiv i Poetry Slam-SM i Uppsala 2016.

Medin Lindström, Sofia

Sofia Medin Lindström, född 1981, är barnboksförfattare, förläggare, musikpedagog och frilansmusiker och har tillsammans med Lena Bjerfalk skrivit två böcker om Modiga Rut som de båda författarna har gett ut på det egna förlaget Modiga Rut Förlag. Sofia Medin Lindström är bosatt i Örebro.

Molinder, Gun

Gun Molinder, född 1951, skriver romaner, kåserier, deckare, noveller och barnböcker och ger ut sina böcker på förlag för egenutgivning. Hon debuterade i bokform med *Märta-Stina och Borgensöre* (2007) och hennes senaste titel är barn- och ungdomsboken *Sara vill inte äta* (2013). Gun Molinder bor i Örebro.

Mårtensson, Jan

Jan Mårtensson, född 1933, är diplomat och författare. Han debuterade 1970 med diktsamlingen *32 om kärlek* och året därpå som romanförfattare med *Telegrammet från San José*. Han har sedan dess gett ut en lång rad böcker, främst deckare och kulturhistoriska böcker; han har gett ut en Homandeckare varje år sedan 1973, senast *Silverapostlarna* (2016). Jan Mårtensson bor i Hammar i Askersunds kommun.

Nilsson, Annica

Annica Nilsson, född 1970, är illustratör och har illustrerat Anja Eks fyra böcker om Jobbman. Hon bor i Karlskoga och är delägare i förlaget Sweet Words Poetry.

Närkepositiv

Närkepositiv kallade sig det lag som tävlade för Örebro i Poetry Slam-SM i Uppsala i augusti 2016. Laget bestod av Magdalena Eriksson, Lovisa Larsson, Erik Malm och Tina Ruth.

Omerbasic, Mirsad

Mirsad Omerbasic, född 1953, gav 2012 ut *Zal za vrabsom (Välkommen till helvetet)* på förlaget Bihac med text på bosniska och svenska med stöd från NBV. Han bor i Örebro.

Rosell, Leif

Leif Rosell, född 1944, är författare och motorintresserad mekaniker och debuterade med *"Sveriges mest omkörde"* 1985. Han gav sedan ut ytterligare två titlar under 1980-talet och återkom efter ett långt uppehåll med *Spridda skurar* (2014) Leif Rosell bor i Fjugesta.

Ruth, Tina

Tina Ruth, född 1973, är konstnärlig ledare för Teater Ruth, skådespelare, textförfattare och regissör. Som författare skriver hon mest texter till teater och revy men hon har också framträtt som estradpoet på scener i Örebro. Hon deltog också i laget Närkepositiv i Poetry Slam-SM i Uppsala 2016. Tina Ruth är bosatt i Vintrosa.

Röyter, Mats

Mats Röyter, född 1960, arbetar som teknisk konsult och debuterade 2011 med romanen *In i Karoo och bortom* på egenutgivningsförlaget Recito. Mats Röyter är bosatt i Glanshammar.

Samén, Gertrud

Gertrud Samén, född 1943, är bildkonstnär och författare och har sedan debuten med *En försommarmorgon* (2001) gett ut sammanlagt sex titlar som kombinerar dikt och bild, senast *I växtriket* (2015). Samtliga titlar är utgivna på Karlstadförlaget Bild, text&form. Gertrud Samén är bosatt i Karlskoga.

Sarcevic', Eva

Eva Sarcevic', som bor i Örebro har på sin fritid översatt Miroslav Popvics familjekrönika *Öden och Sanningar* och gett ut den på det egna förlaget Inter-Bas.

Sedell, Maria

Maria Sedell, född 1955, är storyteller, pedagog och konstnär med lång erfarenhet av pedagogiskt arbete och berättande och arbetar bland annat med berättarföreläsningar. Vidare arbetar hon med kurser, workshops, föreläsningar för bibliotek, fritidsgårdar, föreningar, teatrar, studieförbund eller i egen regi. Hon har också förlaget Marull. Maria Sedell bor i Örebro.

Slotte, Nadja

Nadja Slotte, född 1991, har framträtt som estradpoet. Nadja Slotte bor i Örebro.

Stålhammar, Bert

Bert Stålhammar, född 1935, är pedagog och författare har gett ut ett stort antal titlar, främst inom undervisning och ledarskap men också några skönlitterära, senast *Minns du stigen : dikter och reflexioner* (2015) på Förlag Hede. Bert Stålhammar är bosatt i Örebro.

Sundin, Pernilla

Pernilla Sundin, född 1969, är musiker och författare och gav 2012 ut *Blå bergens sång – upptäcktsfärd i tid och rum* på Karlstadförlaget Votum.

Svensson, Ann-Charlotte

Ann-Charlotte Svensson, född 1976, publicerade 2016 boken *Maskrosbarn, att växa genom motgång*. Hon driver också företaget Gunvor by Heart, som står på två ben: kreativ konst och personlig utveckling. Ann-Charlotte Svensson bor i Hammar i Askersund kommun.

Säfve, Torbjörn

Torbjörn Säfve, född 1941, har sedan debuten med *Jag julibarn* (1963) under pseudonymen Budhalainen Rokka följt av *Rebellerna i Sverige* (1973) och *Jag byggde Panamakanalen* gett ut ett stort antal titlar, främst romaner. Hans senaste titel är *Fritänkarna : alternativ svensk litteraturhistoria* (2014). Han fick Östersunds-Postens litteraturpris 1995. Torbjörn Säfve är bosatt i Haddebo söder om Hallsberg.

Thor, Clas

Clas Thor, född 1951, är författare och journalist och har sedan debuten i antologin *Leken tåla* (1977) gett ut ett stort antal böcker i olika genrer – dikter, reportage, biografier, litteraturhistoria och handböcker om skrivande – senast *Författarna och staden : Örebro - 750 år i litteraturen* (2014) tillsammans med Astrid Lindén. Under åren 1981-1992 drev Clas Thor förlaget Morgonstjärnan tillsammans med Staffan Ekegren.

Thorén, Lotta

Lotta Thorén, född 1957, debuterade 1964 på LL-förlaget med *De röda skorna : en kärlekshistoria* och gav sedan ut ytterligare ett par LL-böcker innan hon publicerade romanen *Aldrig som hon* på bokförlaget Forum 2009. *Aldrig som hon* är hennes senaste bok. Lotta Thorén bor i Örebro.

Upling, Arne

Arne Upling, född 1933, är författare och översättare och har också varit yrkesverksam som vägmästare och ingenjör. Han debuterade 1982 med diktsamlingen *Hjältarna rökte Lucky Strike* och har sedan dess gett ut en lång rad titlar, senast *Trädet, en krönika* (2009). Han har också skrivit mycket kulturjournalistik. Han tilldelades Dan Andersson-priset 1989. Arne Upling bor i Vintrosa.

Verngren, Gunnar

Gunnar Verngren, född 1957, rektor och författare, debuterade 2015 med *Rektorn, friutrymmet och döden*, den första titeln i en serie kriminalromaner om en rektor på en gymnasieskola i Lindesberg. Därefter har han gett ut ytterligare två titlar i serien. Alla tre titlarna är utgivna på eget förlag. Gunnar Verngren är bosatt i Lindesberg.

von Post, Alexzander

Alexzander von Post, född 1963 debuterade med *Jag uttrycker mej till kvinnan* (2009) och gav tre år senare ut *Livets nyckel*. Båda titlarna är utgivna på eget förlag. Alexzander von Post bor i Odensbacken.

Wallén, Anders

Anders Wallén, född 1956, är författare och musiker och bosatt i Nora. Han debuterade med *Spridda skurar över inre Svealand* (1999) och har sedan dess publicerat ytterligare tre böcker, den senaste *Omvägar och mellanrum* (2015). Hans böcker är utgivna på egna förlag eller på andra små förlag lokaliserade till Nora. 2007 fick han Världsnaturfondens pris *Årets pandabok* och 2014 Nora kommuns kulturpris. Anders allén är medlem i nätverket The Art of Sweden.

Westerblad, Ulf

Ulf Westerblad, född 1945, debuterade med den självbiografiska *Barndomens långa skuggor* på Strängnäs-förlaget Axplock 2009 och kom året därpå ut med *I skuggan av det svenska folkhemmet* på samma förlag. Ulf Westerblad bor i Askersund.

Willén, Liselott

Liselott Willén, född 1972, är läkare och författare och debuterade med spänningsromanen *Sten för sten* (2001). Sedan dess har hon gett ut ytterligare fem titlar, senast *Monster* (2017), alla på Bonniers. Flera av hennes titlar har översatts; till danska, tyska och holländska. Liselott Willén bor i Örebro.

Wistrand, Sten

Sten Wistrand, född 1954, är författare och litteraturvetare. Han skrev sin avhandling, *Att slås till insikt* (1999) om Hjalmar Bergmans roman *Clownen Jack* och har sedan publicerat en rad litteraturvetenskapliga arbeten. Han har också gett ut två barn- och ungdomsböcker, *Mest om Anton* (2002) och *Ännu mer om Anton* (2005). Sten Wistrand har också skrivit kulturjournalistik i bland annat Nerikes Allehanda och Kulturdelen och är aktiv i Hjalmar Bergman Samfundet. Han bor i Örebro.

Wistrand Rosendal, Agneta

Agneta Wistrand Rosendal, född 1954, är författare, frilansskribent och manuspedagog. Hon debuterade med diktsamlingen *Pianot i Wien* (2002) och har sedan gett ut ytterligare två titlar, senast novellsamlingen *Flickbok* (2010). Alla tre titlarna är utgivna av förlaget Nya Doxa. Utöver de egna titlarna har hon i en volym utgiven av Studieförbundet i Örebro återberättat Arziv Suhaks berättelse *Ingen himmel runt hörnet : mina fem år som gömd* (2011). Hon har också lång erfarenhet av att arbeta med skrivarkurser. Agneta Wistrand Rosendal bor i Örebro.

Zetterlund, Per

Per Zetterlund gav 2017 ut boken *Pepparn : - en kulturell rebell*, en biografi över dragspelaren Leif ”Pepparn” Pettersson, på eget förlag. Han har också gjort en DVD-film om ”Pepparn”. Han bor i Lindesberg.

Område kultur och ideell sektor

Box 1613, 701 16 Örebro, Besöksadress: Eklundavägen 1

Tel: 019-602 70 00 (växel)

e-post: kultur@regionorebrolan.se
regionorebrolan.se/kultur

Region Örebro län